

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ORTAOKUL SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN CÜMLE
ÖGESİ OLARAK ÖZNEYİ BULMA DURUMU ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcugül BİLGİN

Antalya, 2018

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ORTAOKUL SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN CÜMLE
ÖGESİ OLARAK ÖZNEYİ BULMA DURUMU ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcugül BİLGİN

Danışman

Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

Antalya, 2018

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

.... / .... / 2018

Adı-Soyadı

İmzası

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Burcugül BİLGİN'in bu çalışması 05.07.2018 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan : Doç.Dr. Hakan ÜLPER
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye : Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Yusuf TEPELİ
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Cümle Ögesi Olarak Özneyi Bulma Durumu Üzerine Bir Araştırma

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarihli ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ramazan KARATAŞ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Türkçe eğitimi alanında yapılan çalışmalar, ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin dil becerileri ile ilgili eksiklerini tespit etmeyi ve bu konuyla alakalı çözüm önerileri getirmeyi hedeflemektedir.

Bu tez çalışmasında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin cümle öğelerinden özneyi bulma durumları incelenmiştir. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen 30 soruluk/cümlelik bir ölçme aracıyla toplanmıştır. Katılımcılardan bir ders saatinde (40 dakika) 30 soruluk/cümlelik ölçme aracında yer alan cümlelerin öznelere bulmaları istenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevapları içeren ilgili ölçme aracıyla elde edilen veriler karma yöntem ve gömülü desene dayalı olarak analiz edilmiştir.

Tüm lisansüstü eğitim sürecim boyunca bilgi birikimi, hayat tecrübesi, kişiliği ile her zaman örnek alacağım, güvenini hep yanımda hissettiğim, tez konumun belirlenmesinde, planlanmasında, yürütülmesinde, tezimi bilimsel temeller ışığında şekillendiren, ilgi ve desteğini esirgemeyen çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Yusuf TEPELİ'ye yardımlarından ve bu tezin tamamlanmasında gösterdiği çalışmalarından dolayı en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca lisans ve lisansüstü eğitimim sürecinde desteklerini esirgemeyen değerli üniversite hocalarım Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ'ye, Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarında bana akademik anlamda her konuda destek sağlayan, bilgisini, hoşgörüsünü ve güler yüzünü hiç eksik etmeyen hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa CANER'e, Dr. Öğr. Üyesi Güçlü ŞEKERCİOĞLU'na, Arş. Gör. Yusuf AYDIN'a yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecimde yardımlarını esirgemeyen, her zaman yanımda olan, beni destekleyen, çalışmalarım boyunca bilgisinden ve tecrübesinden yararlandığım sevgili nişanlım Fatih YÜCE'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan, beni her konuda cesaretlendiren ve desteklerini hep arkamda hissettiğim, bugünlere gelmemde en büyük emeği olan annem Münevver BİLGİN'e, babam Hacı Mehmet BİLGİN'e, kız kardeşim Tuğçe BİLGİN'e ve erkek kardeşim Mustafa BİLGİN'e sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

ORTAOKUL SEKİZİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN, CÜMLE ÖGESİ OLARAK ÖZNEYİ BULMA DURUMU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

BİLGİN, Burcugül

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

Temmuz, 2018; 117 sayfa + ix sayfa

Bu çalışmada, ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarının incelenmesi ve farklı değişkenler açısından özneyi bulma durumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında Türkçe öğretmenlerinin ve sekizinci sınıf öğrencilerinin özne öğretimiyle ilgili görüşleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu, nicel boyutta 2016-2017 eğitim öğretim yılında Antalya ilinde bulunan 4 ortaokulda öğrenim gören 120 sekizinci sınıf öğrencisi; nitel boyutta ise açık uçlu soruya cevap veren 82 sekizinci sınıf öğrencisi ile 11 Türkçe öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmada karma yöntem ve nicel verileri desteklemek için gömülü desen kullanılmıştır. Nicel veriler araştırmacı tarafından geliştirilen 30 cümleden oluşan bir ölçme aracıyla; nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Nicel verilerin çözümlenmesinde ise Kay-Kare, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Sonuçlar 0,05 anlamlılık düzeyi kullanılarak yorumlanmıştır. Nitel veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Sonuç olarak, öğrencilerin ölçme aracındaki cümleleri doğru cevaplama oranı %58,78; yanlış cevaplama oranı %32,47; boş bırakma oranı ise %8,73 olarak tespit edilmiştir. Özneyi bulma durumlarının cinsiyet, okul türü, TEOG puanı açısından anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Öğrenciler işaretli ve kelime grubu yapıları öznesi olan cümlelerde daha çok hata yapmışlardır. Öğrencilerin özneyi bulurken en çok kelime grubu bölme ve başka unsura özne deme hatası yaptığı görülmüştür. Öğretmenlerin çoğunluğunun özneyi bulmada soru yolunu kullandığı, öğrencilerin çoğunluğunun da özneyi soru yoluyla bulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: özne öğretimi, özne çeşidi, özne yapısı.

ABSTRACT

A STUDY ON FINDING THE SUBJECT AS A SENTENCE PATTERN OF 8th GRADE MIDDLE SCHOOL STUDENTS

BİLGİN, Burcugül

Master's Thesis, Turkish and Social Sciences Education Master's Programme

Supervisor: Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

July 2018, 117 page + ix page

The aim of this study was to examine the cases of 8th grade students and determine whether there is a significant discrepancy in understanding across different variables. Additionally, further analysis was done on the ways Turkish teachers and 8th grade students convey the subject.

The study group consisted of 120 8th grade students in four secondary schools, one private school, and three public schools in the Antalya province during the 2016-2017 academic year. The data was collected using a 30-sentence study sheet developed by researchers. In addition, a "Structured Interview Form" was developed for Turkish teachers to study the way the subjects were prepared for instruction.

In this study, the scanning model and content analysis research model, which are descriptive research types, were used. In this context, both quantitative and qualitative investigations were conducted. The Chi-Square, Mann Whitney U Test, and Kruskal Wallis Test were used to analyze the data. Results were interpreted using a significance level of 0.05 and analyzed with content analysis technique.

As a result, the correct answer rate was %58,78 and the incorrect answer rate was %32,47. More than 50% of the students were successful. It was determined that the cases of subject acquisition differ significantly in terms of different variables.

Keywords: subject teaching, types of subject, subject structure.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Varsayımlar (Sayılılar).....	5
1.6. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil Bilgisi Öğretimi.....	7
2.1.1. Dil Bilgisi.....	8
2.2. Cümle Bilgisi.....	9
2.3. Cümle Türleri.....	10
2.3.1. Yapılarına Göre Cümleler.....	10
2.3.2. Yüklem Türüne Göre Cümleler.....	12
2.3.3. Yüklem Yerine Göre Cümleler.....	13
2.3.4. Anlamına Göre Cümleler.....	14
2.4. Cümle Öğeleri.....	16
2.4.1. Yüklem.....	16
2.4.2. Özne.....	17
2.4.3. Nesne.....	22
2.4.4. Yer Tamlayıcısı.....	23
2.4.5. Zarf Tümleci.....	25
2.4.6. Cümle Dışı Unsurlar.....	25

2.5. Kelime	26
2.6. Kelime Grupları	27
2.6.1. İsim Tamlaması.....	28
2.6.2. Sıfat Tamlaması	30
2.6.3. İyelik Grubu	31
2.6.4. Aitlik Grubu	32
2.6.5. Sıfat Fiil Grubu.....	32
2.6.6. İsim Fiil Grubu	32
2.6.7. Tekrar Grubu	33
2.6.8. Unvan Grubu	33
2.6.9. Ünlem Grubu.....	34
2.6.10. Sayı Grubu	34
2.6.11. Bağlama Grubu.....	35
2.6.12. Birleşik İsim Grubu	35
2.6.13. İsnat Grubu	36
2.7. Şahıs Eki.....	36
2.8. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	37

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	42
3.2. Çalışma Grubu	42
3.3. Veri Toplama Araçları.....	45
3.3.1. Ölçme Aracı	45
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	48
3.4. Verilerin Toplanması	48
3.5. Verilerin Analizi	49
3.5.1. Değerlendiriciler Arası Güvenirlik	50

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Ölçme Aracındaki Cümleler Bağlamında Genel ve Cinsiyete Göre Özneyi Bulma Durumlarına İlişkin İstatistikî Bulgular	51
4.1.1. Özneyi bulma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?	54
4.1.2. Özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?.....	54
4.1.3. Özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?.....	55

4.1.4.Özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?	57
4.2.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özne Çeşidi Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarına İlişkin İstatistiki Bulgular	59
4.2.1. Özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?.....	62
4.2.2. Özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?	63
4.2.3. Özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?.....	66
4.3.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özne Yapısı Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarına İlişkin İstatistiki Bulgular	68
4.3.1.Özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?.....	71
4.3.2.Özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?	72
4.3.3.Özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?.....	75
4.4.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özne Yapısı Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özne Bulma İle İlgili Yaptıkları Hatalar	77
4.5.Türkçe Öğretmenlerinin Özneyi Öğretme ve Buldurma İle İlgili İzledikleri Yollar	87
4.6.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özneyi Bulurken İzledikleri Yollar	91

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	94
5.2. Öneriler	102
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	102
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	103
KAYNAKÇA.....	105
EKLER	110
EK-1 Ölçme Aracı.....	110
EK-2 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	112
EK-3 Tez İzin Belgesi	113
EK-4 Bildirim Sayfası.....	115
ÖZ GEÇMİŞ	116

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kişi Ekleri.....	37
Tablo 3. 1. Çalışma Grubu Öğrencilerinin Dağılımı.....	43
Tablo 3. 2. Öğrencilerin Okul Türüne Göre Dağılımı.....	43
Tablo 3.3. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	44
Tablo3.4.Öğrencilerin TEOG Başarı Düzeyine Göre Dağılımı.....	44
Tablo 3.5. Öğretmen Çalışma Grubunun Kişisel Bilgi Dağılımı.....	44
Tablo 3.6. Özne Çeşidine Göre Cümlelerin Dağılımı.....	46
Tablo 3.7. Öznenin Yapısı Bakımından Cümlelerin Dağılımı.....	47
Tablo 3.8. Cümlenin Yapısı Bakımından Cümlelerin Dağılımı.....	47
Tablo 3.9. Cümlelerin Yüklemine Türü Bakımından Dağılımı.....	47
Tablo 3.10. Cümlelerin Yüklemine Yeri Bakımından Dağılımı.....	48
Tablo 4.1. Cümleler Bağlamında Genel ve Cinsiyete Göre Öğrencilerin Özneyi Bulma Durumlarının Frekans veYüzdelik Dağılımı.....	52
Tablo 4.1.1. Özneyi Bulma Durumlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	54
Tablo 4.1.2. Özneyi Bulma Durumunun Okul Türüne Göre Karşılaştırılması.....	54
Tablo4.1.3.Özneyi Bulma Durumlarının Devlet Okulları Arasında Karşılaştırılması.....	55
Tablo 4.1.3.1. Özneyi Bulma Durumlarının DO2 ve DO3 Okulları Arasında Karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.1.3.2. Özneyi Bulma Durumlarının DO2 ve DO3 Okulları Arasında Karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.1.3.3. Özneyi Bulma Durumlarının DO2 ve DO3 Okulları Arasında Karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.1.4. Özneyi Bulma Durumlarının TEOG Başarısına Göre Karşılaştırılması.....	57
Tablo 4.1.4.1 Özneyi Bulma Durumlarının 0-45 ve 46-69 TEOG Puanları Arasında Karşılaştırılması.....	58
Tablo 4.1.4.2 Özneyi Bulma Durumlarının 0-45 ve 70 ve Üzeri TEOG Puanları Arasında Karşılaştırılması.....	58

Tablo 4.1.4.3 Özneyi Bulma Durumlarının 46-69 ve 70 ve Üzeri TEOG Puanları Arasında Karşılaştırılması.....	58
Tablo 4.2. Özne Çeşidi Bağlamında Öğrencilerin Özneyi Bulma Durumlarının Frekans veYüzdelik Dağılımı.....	60
Tablo 4.2.1. Özne Çeşidi Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarının Okul Türüne Göre Karşılaştırılması.....	62
Tablo 4.2.2. Özne Çeşidi Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarının Devlet Okulları Arasında Karşılaştırılması.....	64
Tablo 4.2.3. Özne Çeşidi Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarının TEOG Başarısına Göre Karşılaştırılması.....	66
Tablo 4.3. Özne Yapısı Bağlamında Öğrencilerin Özneyi Bulma Durumlarının Frekans veYüzdelik Dağılımı.....	69
Tablo 4.3.1. Özne Yapısı Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarının Okul Türüne Göre Karşılaştırılması.....	71
Tablo 4.3.2. Özne Yapısı Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarının Devlet Okulları Arasında Karşılaştırılması.....	73
Tablo 4.3.3. Özne Yapısı Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarının TEOG Başarısına Göre Karşılaştırılması.....	75
Tablo 4.4.1 Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kelime Grubu Yapılı Öznelerde Kelime Grubu Çeşidi Bağlamında Yaptıkları Hatalar.....	78
Tablo 4.4.2. Tek Kelime Yapılı Öznelerde Genel ve İlgili Her Bir Cümle Düzeyinde Yapılan Hatalar	83
Tablo 4.4.3 İşaretsiz Yapılı Öznelerde Genel ve İlgili Her Bir Cümle Düzeyinde Yapılan Hatalar.....	85
Tablo 4.5. Türkçe Öğretmenlerinin Özneyi Öğretme ve Buldurma İle İlgili İzledikleri Yollar.....	87
Tablo 4.6. Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özneyi Bulurken İzledikleri Yollar.....	92

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB - Milli Eğitim Bakanlığı

C - Cümle

DO - Devlet Okulu

K - Katılımcı

KÖ - Katılımcı Öğrenci

YGF - Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın yapılmasının gerekçesi olan problem durumu ortaya konularak, çalışmada ulaşılmak istenen amaçlar belirtilmiş ve çalışmanın önemi vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmanın sınırlılıkları ve varsayımları tespit edilip, ilgili tanım ve terimlere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Dil, milletlerin kültürlerini, adetlerini, örf ve inanışlarını ve çeşitli değerlerini geleceğe aktarmayı sağlayan iletişim unsurlarının başında gelmektedir. Eğitim politikalarının başında kendilerini ifade edebilme yetilerine sahip bireyler yetiştirmek esastır. Duygu ve düşüncelerini ana diliyle ifade edebilen insanların ülkesine bağlılığı millet olma sürecinin temelleri arasındadır.

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan seslerle örülü bir sistem olarak değerlendirilen dili öğrenmek için o dildeki sözcükleri öğrenmek, sözcüklerin anlamını, türünü, yapısını öğrenmek ve yan yana dizip söylemek gerekmektedir. Bu durumda dil eğitiminde dilin yapı ve kurallarının hangilerinin öğrencilere ne kadar ve nasıl öğretileceği söz konusu olduğunda dil bilgisi ön plana çıkmaktadır. Dil bilgisini iyi öğrenmiş olan insanın, duygularını düşüncelerini hem konuşarak hem de yazarak daha iyi ifade edebileceği düşünülmektedir. Günümüzde uygulanan modern öğretimde dil bilgisini öğrenciye aktarırken beceri esas alınmalıdır. Amaç dille ilgili kuralları ve ilkeleri öğretmek yerine öğrenilen konuların beceriye dönüşmesi olmalıdır. Böylece öğrencileri ezbercilikten kurtarmak en önemli gaye olmalıdır (Erdem, 2008).

Günümüzde uygulanan eğitim sisteminde öğretmenin rehber konumunda olup bilgiyi öğrencinin keşfetmesini sağlaması gerekmektedir. Hâlâ çoğu öğretmenin dil bilgisi konularını tanım, kurallar, özellikler ve örnekler şeklinde bir yol izleyerek anlattığı görülmektedir. Bu şekilde anlatılan dil bilgisi soyutluktan kurtarılamaz ve öğrencinin kolayca kavraması ve öğrenmesi mümkün olamaz. Bu nedenle, örnekler üzerinde bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora ve kademe kademe ilerleyerek yeni

bilgileri keşfetmek, kuralları belirlemek ve tanıma ulaşmak öğrencide bilginin daha kalıcı olmasını sağlayacaktır (Cemiloğlu, 2001; Akt: Erdem, 2008).

Tek kelimeyle anlatılamayan duygu ve düşünceler, o dile uygun bir şekilde sıralanarak kelime öbekleri, cümleler, paragraf ve metinlerle ifade edilir. Cümle tek bir sözcükten veya sözcük gruplarından oluşabilir. Cümle, düşüncelerin, duyguların, yargıların anlatımına yarayan, sınırsız sözcükle kurulabilen dile ait bir birimdir (Aksan, 2000). Bir fikri, duyguyu, olayı tam olarak ifade eden kelime grubu cümledir (Ergin, 1990).

Araştırmacılar cümlenin kuruluşunda yer alan bu öğeleri farklı şekillerde sınıflandırmışlardır. Ergin (2009) cümlenin öğelerini fiil, fail, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olarak sınıflandırır ve bir de cümleye ilave edilmiş cümle dışı unsurlar üzerinde durur. Karahan (1999) cümlenin öğeleri sınıflandırmasını yüklem, özne, yer tamlayıcısı ve zarf şeklinde yapar ve ek olarak cümle dışı unsurlardan bahseder. Gencan (2001) ise cümlede; özne, yüklem ve tümleçler olmak üzere 3 öğeden bahseder ve tümleçleri ise; düz tümleç, dolaylı tümleç, belirteç tümleçleri ve ilgeç tümleçleri olmak üzere dört türde ele alır.

MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda cümlenin öğeleri öğretimine 8.sınıfta yer vermektedir. MEB 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda dil bilgisi amaç, kazanımlar ve açıklamalar içerisinde verilen “*cümleyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama*” amacı altında on bir kazanıma yer verilmiştir. Bu kazanımlardan beş tanesi cümlenin öğeleri konusunu içerir:

- 1.Cümlenin temel öğelerini ve özelliklerini kavrar.
- 2.Cümlenin yardımcı öğelerini ve özelliklerini kavrar.
- 3.Cümlede vurgulanmak istenen ifadeyi belirler.
- 4.Cümledeki fiillerin çatı özelliklerini kavrar.
- 5.Cümlelerin yapı özelliklerini kavrar (MEB, 2006, s. 49).

Verilen kazanımlardan “cümlenin temel öğelerini ve özelliklerini kavrar” kazanımı ile “cümlenin yardımcı öğelerini ve özelliklerini kavrar” kazanımı cümle öğeleri konusunu doğrudan ilgilendiren kazanımlardır. Bu kazanımların MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda verilen açıklamaları ise şu şekilde verilmiştir;

1. Yedinci sınıfta öğretilen çekimli fiiller ve çekimli fiillerde kişi konusu hatırlatılmalı, yüklem ve özne öğrenciye kavratılmalıdır.

2. Cümlede yer alan yardımcı ögeler nesne (belirtili ve belirtisiz), yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısı öğrenciye kavratılmalıdır ve belirtisiz nesnenin yüklemden hemen önce kullanıldığına dikkat çekilmelidir.

3. Cümlede yer alan “ara söz”ler ile bunların ilgili olduğu ögeler vurgulanmalıdır. Cümlenin herhangi bir ögesinin açıklaması olmayan ara sözler örneklendirilmelidir.

4. Cümleyi ögelerine ayırma çalışmaları yapılmalı ve bu çalışma sırasında kelime gruplarının bölünmemesine dikkat çekilmeli, üzerinde durulmalıdır.

5. Özneye göre etken ve edilgen çatı özelliklerinden, nesneye göre geçişli ve geçişsiz çatı özelliklerinden söz edilmelidir. (MEB, 2006, s. 49)

MEB Türkçe Dersi Öğretimi Programı (2006)’ndaki cümle bilgisi ile ilgili açıklamalar incelendiğinde cümle öğelerinin *yüklem, özne, nesne (belirtili, belirtisiz), yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısı* olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. MEB Türkçe Dersi Öğretimi Programı (2006)’nda cümle öğelerinden özne; gerçek özne, gizli özne ve sözde özne olmak üzere üç çeşit olarak ele alınmaktadır. Bu araştırmada verilen kazanımlar ve amaçlar doğrultusunda ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin cümle ögesi olarak “özne”yi bulma durumları incelenmiştir.

Anlamli ve doğru ifadelerin kurulması, kişinin kendini düzgün bir şekilde ifade edebilmesi cümlelerin, sözcük ve sözcük gruplarının anlamli ve doğru dizilişiyile sağlanır. Bu durumda dil bilgisinde cümlenin öğelerinin öğretimi önem taşımaktadır. Metin içerisinde cümlede yüklemden sonra en önemli öge öznedir. Türkçe dersinde metni anlama çalışmalarında cümle öğelerinden öznenin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle MEB Türkçe Dersi Öğretimi Programı (2006)’nda da verilen kazanımlar ve amaçlar doğrultusunda ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin cümle ögesi olarak “özne”yi bulma durumları incelenmiştir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin cümlenin öznesini bulma durumları, hangi düzeyde başarılı oldukları, özne çeşidine ve öznenin yapısına göre özne bulma durumlarının değişip değişmediği, hataların nerelerden kaynaklandığı incelenmiştir. Ayrıca Türkçe öğretmenlerinin özne öğretimi sırasında nasıl bir yol izlediği ve öğrencilerin özneyi bulurken hangi yollara başvurdukları incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Araştırmanın amacı ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, özneyi bulma durumlarını incelemektir. Öğrencilerin cümlelerin öğelerinden özneyi bulma, özne çeşidi ve öznenin yapısı bağlamında özneyi bulmada sorun yaşayıp yaşamama durumlarının tespit edilmesi, farklı değişkenler açısından özneyi kavrama durumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında Türkçe öğretmenlerinin özneyi öğretme ve buldurma ile ilgili izledikleri yollar ve sekizinci sınıf öğrencilerinin cümlelerin öznesini bulmada hangi yollara başvurduklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaçlar doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında genel ve cinsiyete göre özneyi bulma durumları nedir?
  - 1.1. Özneyi bulma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
  - 1.2. Özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
  - 1.3. Özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?
  - 1.4. Özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?
2. Özne çeşidi bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları nedir?
  - 2.1. Özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
  - 2.2. Özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?
  - 2.3. Özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öznenin yapısı bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları nedir?
  - 3.1. Öznenin yapısı bağlamında özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
  - 3.2. Öznenin yapısı bağlamında özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?
  - 3.3. Öznenin yapısı bağlamında özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?

4. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özne bulmayla ilgili yaptıkları hatalar nelerdir?
  - 4.1. Kelime grubu yapılı öznelerde kelime grubu çeşidi bağlamında genel ve ilgili her bir cümle düzeyinde yapılan hatalar nelerdir?
  - 4.2. Tek kelime yapılı öznelerde genel ve ilgili her bir cümle düzeyinde yapılan hatalar nelerdir?
  - 4.3. İşaretsiz yapılı öznelerde genel ve ilgili her bir cümle düzeyinde yapılan hatalar nelerdir?
5. Türkçe öğretmenlerinin özneyi öğretme ve buldurma ile ilgili izledikleri yollar nelerdir?
6. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulurken izledikleri yollar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma, özne öğretimi açısından önemlidir. Elde edilen sonuçların Türkçe öğretmenlerine ışık tutacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmadan elde edilen bulguların; araştırmacıların, konu ile ilgili yeni çalışmalarına da yol göstereceği düşünülmektedir. Bunun yanında, ülkemizde özne öğretimi, öğrencilerin özneyi bulma durumları ile ilgili araştırmaların az olması nedeniyle bu araştırmanın daha sonra yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın konusu cümle öğelerinden yalnızca özne ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı, Antalya ilinde bulunan 1 özel okul ve 3 devlet okulu olmak üzere 4 ortaokulun sekizinci sınıf öğrencilerinden seçilen 120 kişi ile ve 11 Türkçe öğretmeni ile sınırlıdır. Amaçlar bakımından araştırmada belirtilen problem ve alt problemlerle sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar (Sayılımlar)

Araştırmada kullanılan çalışma grubunun evreni temsil edecek özelliklere sahip olduğu varsayılmaktadır. Uygulamalar için kullanılan ölçme aracı ve öğretmenler için hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun yeterli olduğu

varsayılmaktadır. Öğrencilerin I. dönem TEOG puanları, akademik başarıyı temsil etmektedir.

1.6. Tanımlar

Cümle: Kişinin, düşüncelerini, duygularını, ihtiyaçlarını ve yaşamın içinde meydana gelen olayları aktarmasını sağlayan, tek kelimedenden veya kelime grubundan oluşan dizgedir.

Cümle Ögesi: Cümle içerisinde yer alan sözcük ve sözcük grupları cümlenin ögesi olarak adlandırılırlar. Tek bir sözcükten veya sözcük gruplarından oluşabilen cümlenin anlamlı ve doğru ifade edilebilmesi için bu sözcük ve sözcük gruplarının anlamlı ve doğru dizilmesi gerekir.

Özne: Özne cümlede yüklemde tamamlayıcısıdır. Yüklemdeki işi, oluşu, durumu gerçekleştiren ve cümlede yüklemden sonra gelen en önemli unsurdur.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmanın kavramsal çerçevesine ve ilgili güncel araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Dil Bilgisi Öğretimi

Dil bilgisi, bireylerin doğru düşünmesini ve düşündüklerini doğru bir şekilde ifade etmesini sağlamaktadır. Dil eğitimi ve dil bilgisi öğretimi hem doğru bir iletişim için hem de insanların milli aidiyet duygusunun güçlenmesi için oldukça önemlidir. Dil bilgisi öğretiminde amaç, doğrudan dilin kurallarını vermek, kuralları ezberletmek olmamalıdır. Amaç sahip olunan dilin her zaman en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak olmalıdır. İnsanın hayatta başarılı olabilmesi için dilini güzel kullanması, iyi bir ana dili ve dil bilgisi eğitimi alması gerektiğini belirten Ergin (1976, s. 10), aydın insanın kendi dilini iyi kullanan, kullandığı dile her yönüyle vâkıf olan ve en iyi şekilde bile bile kullanan insan olduğunu ifade etmekte ve her millette öğretimin temelini milli dilin öğretimi olduğunu söylemektedir.

Dil eğitiminde, dil bilgisi yapı ve kurallarının hangilerinin öğrencilere ne kadar ve nasıl öğretileceği söz konusu olduğunda dil bilgisi, dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma öğrenme alanlarını desteklemelidir (MEB, 2006, s. 7). Dil bilgisini iyi öğrenmiş olan insan, duygularını düşüncelerini hem konuşarak hem de yazarak daha iyi ifade edebilir. Buna bağlı olarak okullarda dil bilgisi öğretimi en iyi şekilde gerçekleştirmede Türkçe öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir.

Türkçe dersinde dil bilgisi öğretimi için ayrı bir ders saati ayrılmamıştır ve dil bilgisi konuları için de ayrı bir ders kitabı hazırlanmamıştır. Dil bilgisi konuları, Türkçe ders kitaplarındaki sıra ve dağılıma göre anlatılmaktadır. Türkçe dersinde dil bilgisi ve diğer beceri alanları bir bütünlük içerisinde verilir. Derste etkinliklerin de birbirini tamamlayacak biçimde hazırlanması gerekir. Dil bilgisi öğretimi teorik bilgilerle öğretilen değil, uygulamaya dayalı bir alan olmalıdır. Bu amaç doğrultusunda dil bilgisi öğretiminde, kurallar doğrudan verilmemeli, kuralların

kelime, cümle ve metin düzeyindeki uygulamaları amaçlanmalı, öğretilen konular beceriye dönüştürülmelidir (MEB, 2006, s. 7-8).

Türkiye’de ilköğretim kademesinden üniversite kademesine kadar dil bilgisi eğitimi verilmesine rağmen bu eğitimin ne kadar sağlıklı ve düzgün yapıldığı sıklıkla tartışılmaktadır. Dil bilgisi eğitiminde başarısız olunmasının sebebi kimi araştırmacılar tarafından öğretmenler ve ders kitapları olarak gösterilirken kimi araştırmacılar tarafından ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan müfredat programları ve anadillerini öğrenmek için güdülenmemiş öğrenciler olarak gösterilmektedir (Kerimoğlu, 2006, s. 119).

Dil bilgisi öğretimindeki en büyük sorunlardan birisi de dil bilgisi kitaplarının genellikle birbirinin tekrarı niteliğinde olması ve dil bilgisi terimleri üzerinde ortak bir karara varılamamasıdır. Uzun (2004), Türkçe dil bilgisi kitaplarının genellikle batının dil bilgisi yaklaşımının benimsenerek hazırlandığını, batı dillerinin geleneksel dil bilgisi kitaplarında görünen ayrımların, tanımların ve sınıflamaların olduğu gibi Türkçeye aktarıldığını ve zorlama uyarlamalara gidildiğini ifade eder.

2.1.1. Dil Bilgisi

Bir dili öğrenmek için o dildeki sözcükleri öğrenmek, sözcüklerin anlamını, türünü, yapısını öğrenmek ve yan yana dizip söylemek gerekmektedir. Bir dilin yapısı ve işleyiş sistemiyle uğraşan bilim dalı dil bilgisi olarak adlandırılır.

Türkçe Sözlük’te yer alan dil bilgisi tanımında, dilin ses yapısını, biçimini ve cümle yapısını inceleyen, dilin kurallarını belirleyen bilim, gramer olduğu ifade edilmiştir (TDK, 2011, s. 665).

Ergin (2009, s. 65) dil bilgisini, dili bütün yönleriyle inceleyen bilim dalı olarak ifade etmekte ve dilin içinde yer alan dil birlikleri denilen, seslerden cümlelere kadar bütün unsurları gramerin incelediğini ve kuralları tespit ettiğini belirtmektedir.

Dil bilgisi Türkçenin ses, biçim ve cümle yapısını, cümlenin öğelerin arasındaki anlam ilişkilerini okullarda öğreten bilgi dalı, gramerdir (Korkmaz, 2007, s.68).

Dil bilgisi, Türkçenin ses, kelime ve cümle yapısını ve bunların birlikte oluşturduğu düzeni öğretir (Koç, 1996).

Karaağaç (2013, s. 80), bir dilin sözlük ve dil bilgisinden oluştuğunu ifade eder. Dil bilgisi, dilin sesteki sözdizimine kadar bütün yapısını ve anlam özelliklerini

araştıran bilim dalıdır. Tanımlardan da anlaşılmaktadır ki dil bilgisi, dilin kurallarını ve işleyiş özelliklerini de ortaya koyar.

2.2. Cümle Bilgisi

Dil bilgisinin incelediği konulardan biri de cümle bilgisidir. Sesler, heceler ve kelimeler duygu, düşünce ve isteklerimizi tam olarak ifade etmeye yetmez ve anlamlı en küçük parçalar olan kelimeler bir araya gelerek cümle adı verilen anlamlı dil birliklerini oluşturur.

Korkmaz (2007, s. 55) cümle bilgisinin işlevlerine değinirken duygu ve düşüncelerin doğru ve etkili bir biçimde aktarılmasını sağlayan, dil bilgisel yapıları ve tümce türlerini inceleyen bir bilim dalı olduğunu ifade eder. Bu bilim dalının cümleyi oluşturan sözcük, sözcük grupları ve bunların işlevlerinin yanı sıra aralarındaki ilişkileri ve sıralanışlarını da incelediğini dile getirir.

Cümle dilin en küçük ifade etme birimidir. Tek bir sözcükten veya sözcük dizisinden meydana gelebilir. Birey duygularını, düşüncelerini, meydana gelen olayları ve durumları cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılar (Karahana, 2005, s. 9). Banguoğlu (1974, s. 522) cümleyi “Kendi kendine yeten bir yargı.” şeklinde ifade eder. Ergin (1999, s. 405)’e göre ise cümle, fikirleri, düşünceleri, duyguları, eylemleri, olayları tam olarak bir yargı hâlinde ifade eden sözcük grubudur.

Şimşek (1987, s. 16) cümleyi, “tümce” terimiyle adlandırır ve fikirlerin ya da duyguların anlamlı ve dilsel bütünlüğe uygun olarak bir oluş ya da yargıyla birlikte ifade edilmesi şeklinde tanımlar.

Benzer şekilde cümle yerine tümce terimini tercih eden Dizdaroğlu (1976, s. 10)’na göre semantik, biçimsel ve işlevsel olarak birbiriyle ilgi bağı kurmuş söz dizisidir.

Hengirmen (1995, s. 322) cümleyi en temel unsurlarıyla ele alır ve duygu, düşüncelerin bir hüküm etrafında ifade edildiği söz dizisi olarak tanımlar.

Koç (1996, s. 515) ise, bazı kurallara göre bir araya gelen ve aralarında anlam ilişkileri bulunan sözcüklerin oluşturduğu dizim ifadeleriyle cümleyi açıklar.

Duyguların, düşüncelerin ve isteklerin eksiksiz ve doğru bir şekilde ifade edilebilmesi için cümle bilgisi kurallarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu kuralların

özüksenebilmesi ve işlevsellik kazanabilmesi için de çeşitli örneklerle desteklenmesi ve pekiştirilerek öğretilmesi gerekmektedir.

2.3. Cümle Türleri

Araştırmacıların cümle türleri ile ilgili sınıflandırması incelendiğinde genel olarak dörde ayrıldığı görülmektedir:

- 1) Yapılarına Göre Cümleler
- 2) Yüklemin Türüne Göre Cümleler
- 3) Yüklemin Yeriye Göre Cümleler
- 4) Anlamlarına Göre Cümleler

2.3.1. Yapılarına Göre Cümleler

Yapılarına göre cümle çeşitlerini sınıflandırırken araştırmacılar farklı görüşler ortaya koymuşlar ve farklı sınıflamalar yapmışlardır.

Yapılarına göre cümle çeşitlerini Ergin (1985) ve bazı araştırmacılar, basit ve birleşik cümle olmak üzere ikiye ayırıp diğer cümle türlerinin bu iki ana çeşitten türediğini belirtirken, yapılarına göre cümle çeşitlerini basit, birleşik, sıralı cümle olmak üzere üçe ayıran araştırmacılar ve yapılarına göre cümle çeşitlerini basit, birleşik, sıralı, bağılı cümle olmak üzere dörde ayıran araştırmacılar bulunmaktadır.

2.3.1.1. Basit Cümle

Basit cümle, yüklemi isim veya fiil türünden tek yüklem bulunan cümlelerdir. Yapısından yargı bildirmeyen sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil veya bu tür kelimelerden oluşmuş bir kelime grubu bulunan cümleler de basit cümledir (Karahana, 1999, s. 61)

Gencan (2001, s. 146), basit cümleyi yalnız tümce olarak adlandırır ve bu tür cümlelerin yalnızca bir tek duyguyu, bir tek düşüneyi, bir tek olayı, bir tek yargıyı anlatan söz dizisinden oluştuğunu ifade eder. Ayrıca basit cümlelerin başka bir önerme ile tümlemeyeceğini ve başka bir önermeyi tümlemeyeceğini, başka bir önermeye bir bağlaçla veya (,-;) gibi imlerden biriyle bağlanamayacağını ifade eder.

2.3.1.2. Birleşik Cümle

Yüklemi çekimli olan ve değişik yapı özelliklerine sahip olan, temel cümleyi anlam bakımından tamamlayan bir veya birkaç yan cümle ile içinde esas yargıyı barındıran bir temel cümleden oluşmuş cümle türü birleşik cümledir (Korkmaz, 2007, s. 45).

Birleşik cümle birden çok çekimli eylemle kurulur. Esas yargının bulunduğu bir temel cümle ve onu tamamlayan yan cümlelerden oluşur (Demir, 2006, s.240).

Birleşik cümle, anlam ve şekil bağıyla birden fazla yargı grubunun, cümlelerin bir araya gelmesiyle kurulan, birden fazla hareket ve iş bildirmesine rağmen bir çekimli yüklemi olan cümledir. Bu tür cümleler; asıl yargıyı taşıyan, genellikle sonda bulunan bir cümle ile onu anlam bakımından tamamlayan diğer cümle veya cümlelerden oluşur (Erkul, 2007, s. 60).

Birleşik cümlelerin çeşitleri ve sınıflandırılması konusunda araştırmacıların farklı görüşleri bulunmaktadır. Ergin (1999, s. 413), Türkçede şartlı birleşik cümle ve ki'li birleşik cümle olmak üzere başlıca iki çeşit birleşik cümle olduğunu ifade eder ve bunlara üçüncü bir birleşik cümle çeşidi olarak iç içe birleşik cümlelerin de ilave edilebileceğini belirtir. Ergi ve Karahan bu konuda aynı düşünceleri paylaşmaktadırlar. Kimi araştırmacılar ise birleşik cümleleri girişik birleşik cümle, ki'li birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle şeklinde sınıflandırmaktadır.

2.3.1.3. Sıralı Cümle

Sıralı cümleler hakkında çeşitli görüş ayrılıklarına düşen araştırmacılar Karahan, Hengirmen, Şimşek sıralı cümleyi başlı başına bir cümle türü olarak kabul ederlerken, Bilgegil ve Banguoğlu gibi araştırmacılar sıralı cümleyi birleşik cümle içinde ele almış, Ergin ise sıralı cümleyle hiç değinmemiştir.

Karahan (1999, s. 66) tek başına yargı bildiren cümlelerin anlam bütünlüğü içerisinde sıralanmasıyla oluşan cümleler topluluğunun sıralı cümleler olduğunu ifade etmektedir.

Korkmaz (2007, s. 192) sıralı cümleleri, tek başına bir yargı bildiren iki veya daha fazla cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde yan yana sıralanmasıyla oluşan cümleler topluluğu olarak açıklamaktadır. Bu cümleler arasında ortak kip, ortak şahıs

ve öteki ortak cümle öğeleri ile bir anlam ilişkisi sağlanır ve bu cümleler birbirlerine virgül, noktalı virgül ve bağlaçlarla bağlanır.

2.3.2. Yüklem Türüne Göre Cümleler

Araştırmacıların yüklem türüne göre cümle çeşitleri hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

Karahan (2005, s. 96) cümlenin yüklemine ekli veya eksiz olarak yargı bulunduran bir fiil veya isim olabileceğini belirtmekte ve yüklem isim veya fiil oluşunun, sadece anlamı değil cümle öğelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkileyeceğini ifade etmektedir. Karahan, yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümleleri fiil cümlesi olarak kabul etmektedir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiillerin yargı taşıdığını, bu yargının emir kipinin ikinci şahsı dışında daima ekli yapıldığını, her türlü kılış ve oluşun fiil cümleleri ile karşılandığını belirtmektedir.

Cümlenin yüklemi isim veya isim grubundan oluşuyorsa isim cümlesidir. Görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zamanda “-I” ek fiili ile çekime giren isim veya isim grupları yüklem görevini üstlenirler. İsim cümlelerinde, kip eki bulandırmayan yüklem ise geniş zaman kipindedir (Karahan, 2005, s. 96).

Yüklemi çekimli fiil olan cümleler fiil cümlesi, yüklemi isim veya isim soylu bir kelime olan ve ek fiil olarak geniş zaman, şimdiki zaman ve geçmiş zaman çekimleri ile bir yargıya bağlanan cümleler ise isim cümlesidir (Korkmaz, 2007, s. 92).

Yüklem türüne göre, varlığın bildirdiği isim cümlesi ve olayın nitelendiği fiil cümlesi olmak üzere iki çeşit cümle vardır (Karaağaç, 2013). Fiil cümlesinin kullanımını şu şekilde ifade edilir:

1. Fiil cümlesi, bir fiilin, bir yapma veya olmanın nitelendiği yapılardır.
2. Fiil cümlesi öznesi, etken, ettirgen, edilgen veya bilinmez özne olabilir.
3. Fiil cümlesinin yüklemi, ya bir fiil kökü, gövdesi ya da bir birleşik fiildir.
4. Fiil cümlelerinin olumsuz, basit veya birleşik fiillerin olumsuz gövdeleriyle yapılıdır (Karaağaç, 2013).

İsim cümlesinin kullanımını ise şu şekilde ifade edilir:

1. İsim cümlesi, bir bildirme cümlesidir ve bu cümlede bir olma veya yapma söz konusu olmadığı için nesnesi bulunmaz. Bazı yapma durumu öbekleri, yanlışlıkla nesne olarak değerlendirilmemelidir.

2. İsim cümlesinin öznesi, durağan öznedir. İsim cümlesinin öznesi, herhangi bir yapma veya olma gerçekleştirilmemiş, bir harekette bulunmamıştır.

3. İsim cümlesinin yüklemi, her türden söz ve söz öbeği olabilir. Bütün adlar, zamirler, özel adlar, söz öbekleri ve eylem-adı ve ad-eylem öbekleri ile isim cümlesi yüklemi yapılabilir.

4. İsim cümlesinde, bulunma durumu çekimi yer tamlayıcısı dışında yer tamlayıcısı bulunmaz.

5. İsim cümlesinde zaman zarfı dışında, zarf bulunmaz.

6. İsim cümlelerinin olumsuz yüklemi “değil” edatıyla söz dizimi düzlemine taşınır (Karaağaç, 2013).

2.3.3. Yüklem Yerine Göre Cümleler

Karahan (2005, s. 100) cümlede yüklem genellikle sonda yer aldığını, bunun Türkçe sözdiziminin karakteristik bir özelliği olduğunu ifade etmektedir. Ancak diğer cümle ögelerinde olduğu gibi yüklemde cümle içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilir. Cümlenin kurallı veya devrik cümle oluşunda diğer ögelerin değil yüklem rolü vardır.

Karahan (2005), yüklem yerine göre cümleleri kurallı cümleler ve devrik cümleler olmak üzere ikiye ayırarak incelemektedir.

2.3.3.1. Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümleler kurallı cümlelerdir. Cümlenin en önemli ögesi olan yüklem genellikle cümlenin sonunda bulunur ve ögelerin öznenen yükleme doğru dizilişi Türkçenin cümle yapısının temel özelliğini oluşturur. Ayrıca cümlede yüklemi tamamlayan ögeler yüklemden önce gelir ve yükleme en yakın olan öge genellikle belirtilmek istenen ögedir (Karahan, 2005, s. 100).

“Yüklemlerin yerine göre cümleler, geleneksel dil bilgisi anlayışında ikiye ayrılır. Türkçe sözdizimi açısından bir özne-nesne-yüklem dilidir. Yani herhangi bir ögenin vurgulanmadığı bir cümlede ögelerin sırası özne-nesne-yüklem biçimindedir: Canan çayı içti. Bu tür cümlelere geleneksel adlandırmada kurallı cümle denir. Ancak bu kelime dizilişi kesin bir kural değildir. Çeşitli işlevsel ve anlamsal nedenlere bağlı olarak cümledeki ögelerin yerleri değişebilir. Canan çayı içti gibi. Burada cümlelerin ögelerinin yerinin değişmesinin işlevsel önemi vardır. Önemli veya yeni bilgi, daha önce de işaret

edildiği gibi, yükleme yakın pozisyonda bulunmaktadır. Buna göre Canan çayı içti cümlesi Canan neyi içti sorusunun cevabıyken Çayı Canan içti cümlesi ise Çayı kim içti sorusunun cevabını verir. Yükleme sona olan bu tür cümlelere kurallı cümle denmektedir.” (Demir, Yılmaz, 2006, s. 215)

2.3.3.2. Devrik Cümle

Devrik cümle yükleme sona bulunmayan cümlelerdir. Cümle içerisinde bir anlamı öne çıkarmak, vurgulamak için, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde de yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmaktadır (Karahana, 2005, s. 100).

“Kurallı cümleler yanında, Türkçede yükleme sona bulunmayan cümle türü de vardır. Buna devrik cümle denir. Ahmet kitabı verdi ve Annem iyi değil cümleleri yerine Verdi kitabı Ahmet – Kitabı verdi Ahmet ve İyi değil annem denmesi gibi. Ancak devrik cümlede yüklemde sona bulunmaması demek, cümlede öğelerin rastgele değiştirilebileceği anlamına gelmez. Mesela Hava güzel cümlesi, iki kelime arasındaki ilişki tamamıyla değişeceği için, aynı anlamı taşımak üzere ‘güzel hava’ şeklinde söylenemez. Ayrıca konuşma diliyle ilgili çalışmalar, yüklemde önceki yerin belirtisiz nesneye ayrılmış olduğunu göstermiştir: Buna göre Ahmet çay içti cümlesi ‘İçti Ahmet çay’ şeklinde söylenemez.” (Demir, Yılmaz, 2006, s. 215)

2.3.4. Anlamına Göre Cümleler

Cümle yapısında yer alan kelime ve ekler cümleye soru, bildirme, emir, ünlem, istek vb. anlam özellikleri katarlar. Cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun mutlaka olumlu ya da olumsuz anlam taşımaktadır. Cümlede olumlu ya da olumsuz olması temel anlam özelliğini oluşturur (Karahana, 2005, s. 103).

Fikirlerin, düşüncelerin anlatılması, aktarılması her zaman aynı doğrultuda olmaz. Kimi zaman bilinmeyen bir şey soru yoluyla öğrenilmeye çalışılır, kimi zaman düşünceler emir yoluyla iletir. Duyguların, fikirlerin, isteklerin belirtildiği bu durumlarda yüklemde kullanımında değişiklikler yapılır. İşin yapılması ya da yapılmaması istenir. Cümlede anlamları da amaca uygun şekilde soru, olumlu ya da olumsuz nitelik kazanır (Dizdaroğlu, 1976, s. 282).

Anlamlarına göre cümle çeşitlerinin sınıflanmasında araştırmacılar çeşitli görüşler belirtmektedirler. Genel olarak ise 3 sınıflamaya yer verilmektedir: olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi.

2.3.4.1. Olumlu Cümle

Olumlu cümle, yüklemi yapma, yapılma veya olma bildiren, yargının gerçekleştiğini ifade eden cümledir. Yapı bakımından olumsuz gibi görünen bazı cümleler anlamca olumlu cümlelerdir. Ayrıca yüklemde olumsuzluk unsuru bulunduran bir cümle “değil” edatı ile birleşince olumlu bir anlam kazanır ve iki tane olumsuz unsur cümlenin anlamını olumlu yapar (Karahana, 1999, s. 70-71).

Korkmaz (2007, s. 161) ise olumlu cümleyi, yüklemi olumlu yargı bildiren cümle olarak tanımlamaktadır.

2.3.4.2. Olumsuz Cümle

Olumsuz cümle, yüklemi yapmama, yapılmama veya olmama bildiren, yargının gerçekleşmediğini ifade eden cümlelerdir. Cümleye gelen “yok” ismi, “-mA” olumsuzluk eki, “değil” ve “ne... ne...” edatı cümlenin anlamını olumsuz yapan unsurlardır. Yapı bakımından olumlu gibi görünen bazı cümleler anlamca olumsuz cümlelerdir. Ayrıca cümleye soru anlamı katan ek veya kelimeler olumlu bir cümleye olumsuzluk anlamı kazandırabilir. Bu durumda cümlenin anlamının soru mu yoksa olumsuzluk mu ifade ettiğini bağlamdan çıkarabiliriz (Karahana (2005, s. 104-106).

2.3.4.3. Soru Cümlesi

Soru cümlesi, soru edatları, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru eki olan –mI ile bir cümleye soru anlamı kazandıran, soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelerdir. Ayrıca konuşma dilinde vurgu yoluyla da cümleye soru anlamı kazandırılır (Karahana, 2005, s. 107)

Demir (2007, s. 223), soru cümlesinin bir fikri, düşünceyi, duyguyu öğrenmek, bir kuşkuğu gidermek, bir açıklama istemek için kurulan cümleler olduğunu ifade etmektedir.

Korkmaz (2007, s. 195), cümleye soru anlamı kazandıran ne, kim, nasıl, hangi, kaç gibi soru kelimelerinden birisiyle ya da soru eki –mI ile kurulan cümle türünün soru cümlesi olduğunu ifade etmektedir.

2.4.Cümle Ögeleri

Cümle tek bir sözcükten veya sözcük gruplarından oluşabilir. Anlamli ve doğru ifadelerin kurulması bu sözcük ve sözcük gruplarının anlamli ve doğru dizilişiiyle sağlanır.

Cümlenin ifade etmek istediğı duyguyu, düşüneyi, yargıyı tam ve düzenli bir şekilde anlatabilmek için kullanılan sözcükler cümle bilgisinde cümlenin ögeleri adını almaktadır. Bu ögeler cümlenin temel ögeleri ve yardımcı ögeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Cümlenin temel ögeleri özne, fiil, nesne, tümleç ve zarftan oluşmakta, yardımcı ögeler ise “cümle dışı ögeler” olarak adlandırılan ünlem ve bağlaçlardan oluşmaktadır (Korkmaz, 2007, s. 55).

“Cümlenin ögeleri; yüklem, özne, nesne ve düz tümleç, dolaylı tümleç, ilgeç tümleçleri, belirteç tümleçleri olmak üzere dört çeşit tümleçten oluşmaktadır.” (Gencan, 2001, s. 54-62)

Ergin (2009, s. 377) cümle ögelerinden fiil ve faili esas unsur; nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak belirlediğı diğer ögeleri yardımcı unsur olarak ifade etmektedir.

Karahan (1999, s. 46), cümlenin ögeleri konusunda kesin bir tasnif yapmayıp yüklemi ana unsur, özneyi ondan sonraki en önemli unsur olarak niteler ve cümlenin ögelerini; özne, yüklem, zarf, yer tamlayıcısı ve cümle dışı unsur olarak belirler.

2.4.1. Yüklem

Yargı bildiren, cümlenin yapı taşlarından, en önemi ögelerinden olan yüklem ile ilgili araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

Ergin (2013, s. 399) yüklemi tanımlarken Türkçede daima sonda bulunan, cümlenin en esaslı, en temel unsuru, cümlenin direğı ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıca cümlenin bütün yapısının yüklem üzerine kurulduğunu, diğer unsurların ise yüklem etrafında toplanan ve yüklemi tamamlayıp destekleyen unsurlar olduğunu belirtmektedir.

Yüklem; cümlede iş, hareket, oluş, durum, yargı bildiren çekimli unsurdur (Karahan, 1999, s. 46).

Cümlede gerçekleşen işi, olayı, hareketi, yargıyı bildiren eylem çekimine girmiş sözcüğe cümle bilgisinde yüklem denilmektedir. Yüklem cümlenin temel ögesidir ve diğer bütün ögeleri kendine bağlar (Korkmaz, 2007, s. 246).

Cümle içinde iş, oluş, kılış, yargı anlamı taşıyan sözcükler, fiiller, fiilimsiler ve fiil görevli kelimeler yüklemi oluşturur (Gencan, 2001, s. 103).

Cümlenin temel ögesi olan yüklem, yargı bildiren kelime ya da kelime gruplarından oluşur. İş, oluş, hareket, durum anlamlarını kişiye ve zamana bağlı olarak anlatan fiil ve fiil gruplarından oluşan ve isim soylu sözcüklere ek fiil eki getirilmesiyle oluşan yüklem olmak üzere iki çeşit yüklem bulunmaktadır. Cümleyi öğelerine ayırma çalışmalarında ilk olarak yüklem belirlenmesi gerekir (MEB, 2005c, s. 35-36).

2.4.2.Özne

Özne cümlede yüklem tamamlayıcısı, yüklemdeki işi, oluşu, durumu gerçekleştiren ve cümlede yüklemden sonra en önemli unsurdur.

Ergin (2009, s. 374) özneyi fail kelimesiyle adlandırır ve özneyi fiile en yakın olan, fiilden ayrılmayan, fiili yapan veya olan öge olarak ifade eder. Ayrıca, öznenin cümle içerisinde açıkça belirtilmese bile yüklem içinde şahıs eki ile ifade edilerek varlığını daima hissettirdiğini belirtir.

Cümlede özne yüklemden sonraki en önemli ögedir. Cümlede olanı ve yapana karşılaman, yüklem gösterdiği işi, oluşu, hareketi, durumu üzerine alan öge öznedir (Karahana, 1999, s. 49).

Yüklemde gerçekleşen işin, olayın, durumun içinde bulunan, doğrudan doğruya ilişkili olduğu kişi ya da şeye özne denilmektedir (Aksan, 2000, s. 286).

Özne; cümle içerisinde bir mevcudiyeti, bir yapma veya olmayı gerçekleştiren, yüklem gösterdiği durumu, işi, bildirmeyi gerçekleştiren öge, bir değişimi yaşanan varlıktır (Karaağaç, 2013, s. 506).

Bir cümlede çekimli fiilin ya da fiilimsinin bildirdiği işi, yargıyı, oluşu gerçekleştiren, üzerine alan varlık öznedir (Koç, 1996, s. 466).

Özne, yüklem bildirdiği bir oluş veya kılışı üzerine alan, gerçekleşmesini sağlayan kişi veya şeye verilen isimdir (Korkmaz, 2003, s. 171)

Bir ya da birden çok sözcükten oluşan, cümlede bildirilen işi yapan, yüklem gerçekleşmesini sağlayan kişi, bitki, hayvan veya canlı cansız tüm varlıklar öznedir (Hengirmen, 1998, s. 326).

Meb Türkçe Dersi Öğretim Programı (2005c, s. 37-40)'nda özne, yüklem belirttiği yargıyı, hareketi, işi, oluşu yapan öge ifadeleriyle tanımlanmaktadır.

Türkçenin dil bilgisi kaynakları tarandığında öznenin özellikleri ile ilgili ulaşılanlar şunlardır:

- Özne, yüklem anlamını tamamlar ve yüklemden ayrılmaz (Ergin, , s. 377).
- Cümlede yüklemden sonra en önemli öge öznedir (Ergin, , s.377).
- Cümlede yapanı veya olanı karşılayan unsurdur (Ergin, , s. 377).
- “Edilgen fiilli cümlelerde, isim soylu yüklemelerin bulunduğu cümlelerde ve oluş bildiren fiillerin yüklem olduğu cümlelerde “olan” olma özelliği gösterir. Diğer cümlelerde ‘yapan’ unsurdur.” (Karahan, 1999, s. 49)
- Yargıyı doğrudan doğruya üzerine alır. (Aksan, 1980, s. 286)
- Özne cümle içinde yalın hâlde bulunur, sadece iyelik ekini veya çokluk ekini alabilir.
- Özne birden fazla varlık veya kavramdan oluşabilir.
- Bir kelime ya da kelime grubu olarak söz diziminde yer alabilir.
- Özne, bazı cümlelerde kelime ya da kelime grubu olarak yer almaz, yüklemdeki şahıs ekiyle kendini gösterir.
- Özne, sıralı ve bağlı cümlelerde ortak olabilir.

2.4.2.1.Özne Türleri

Türkçe dil bilgisi kaynakları incelendiğinde araştırmacıların özne türleri konusunda farklı görüşlere sahip olduğu, ortak bir noktada birleşemedikleri görülmektedir:

Ergin, Aksan, Karahan gibi araştırmacılar özne türlerine değinmemişlerdir. Karahan (1999, s. 49) tek kelimelik cümlelerde öznenin şahıs ekinden anlaşılacağını belirtmiştir.

Banguoğlu (2015, s. 543-546)’nın özne türleri hakkında görüşleri incelendiğinde yedi farklı kimseden bahsettiği görülmektedir:

1. Gerçekte Kimse
2. Güçte/Mantıkça/Gramerce Kimse
3. Dönük Kimse
4. Karşılıklı Kimseler
5. Ortaklaşa Kimse
6. Ettiren Kimse
7. Olduran Kimse

Koç (1990, s. 8-9) özne türlerini dört başlık altında incelemiştir:

1. Gerçek Özne
2. Sözde Özne
3. Örtülü Özne
4. Belirsiz Özne

Ediskun (1985, s. 333) özne türlerini iki başlık altında incelemiştir:

1. Özne
2. Sözde Özne

Hatiboğlu (1972)'nin özne türlerini on bir başlık altında incelediği görülmektedir:

1. Gerçek Özne
2. Sözde Özne
3. Örtülü Özne
4. Belirsiz Özne
5. Ortak Özne
6. Pekiştirmeli Özne
7. Bağlaçlı Özne
8. Açıklayıcıdan Özne
9. Seslenmeli Özne
10. Kayan Özne
11. Bildirme Koşacıyla Özne

Karaağaç (2013, s. 120-121) özne türlerini dört başlık altında incelemektedir:

1. Durağan Özne
2. Etken Özne
3. Edilgen Özne
4. Bilinmez Özne

Delice (1998) özne türlerini altı başlık altında incelemektedir:

1. Gerçek Özne
2. Dolaylı Özne
3. Pekiştirmeli Özne
4. Gizli Özne
5. Yapan Özne
6. Yaptıran Özne

Keskin (2003, s. 202-204) özne türlerini beş başlık altında incelemektedir:

1. Gerçek Özne

2. Sözde Özne
3. Örtülü Özne
4. Açıklamalı Özne
5. Ortak Özne

Demir ve Yılmaz (2014, s. 240-241), mantıksal ve sözde özne terimlerine karşı çıkarlar. Cümle içerisinde özne vardır ya da yoktur. Cümlede gösterilmeyen ögelerin, cümlede yer alan ögeler gibi incelenemeyeceğini savunurlar.

Hengirmen (2002, s. 327) özne türü olarak sadece sözde öznenen bahsetmektedir.

Türkçe Dersi Öğretimi Programı (2006)'nda kazanımlara bakıldığında özne, gerçek özne ve sözde özne olmak üzere ikiye ayrılmış, gizli özne ise gerçek özne içinde ele alınmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan özne çeşitleri hakkında araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

2.4.2.1.1. Gerçek Özne

Gerçek özneyi “gerçekte kimse” terimiyle adlandıran Banguoğlu (1986, s. 544), yalın hâlde bulunan bir fiilin ister geçişli ister geçişsiz olsun gerçek özne ile uzlaşacağını ifade etmektedir. Bu özনে kimsenin tekli çoklu veya birden fazla tekli olabileceğini belirtmektedir. Örneğin;

“**Arabalar** Ankara’de kalacak.”

“**Ali ve Efe** bakkaldan bir şey alacak.”

Gerçek özne, “açık özne” ve “gizli özne” olmak üzere iki türde olabilir. Edilgen yapıda bulunan fiiller hariç bütün fiil ve isim cümlelerinin öznesi gerçek özne durumundadır. Gerçek özne cümle içerisinde bir kelime veya kelime grubu şeklinde bulunuyorsa “açık özne”; cümle içerisinde kelime haklinde belirtilmeyip, yükleme gelen şahıs ekinden anlaşıldığı durumda ise “gizli özne” olarak ifade edilir (Keskin, 2003, s. 202). Örneğin;

“**Fatih Sultan Mehmet** İstanbul’u fethetti.” (Gerçek Özne)

“Aydın on beşinde Kayseri’ye gidiyoruz.” (Gizli Özne)

“**O**, dünyanın en tatlı insanıdır.” (Gerçek Özne)

Delice (1998, s. 199)'ye göre bu özne çeşidine sadece “özne” demek yeterli olacaktır. Gereksiz yere özne çeşitlerini çoğaltmanın yersiz olduğunu ifade etmektedir.

Paçacıoğlu (1987, s. 171), yüklemde karşıladığı işi, oluşu, hareketi, bildirmeyi bizzat yapan öznelerin gerçek özne olduğunu belirtmektedir. Örneğin;

“İdareciler toplantıda fikirlerini savundular.”

Korkmaz (2003, s. 71)’in gerçek özne tanımına baktığımızda “gerçek” terimini “mantıkça özne” yerine kullandığı görülmektedir. Gerçek özneyi, edilgen fiillerle kurulmuş olan cümlelerde açıkça belirtilmediği için örtülü kalan, ancak mantık yoluyla işi yapan olduğu bilinen özne olarak ifade eder. Korkmaz, örnek olarak verdiği “Ağaçta ki kaysılar (yabancılar tarafından) toplanmış cümlesinde “yabancılar” kelimesinin mantıkça bilinen görünmez öznenin gerçek özne olduğunu belirtmektedir. Korkmaz’ın gerçek özne tanımı bazı araştırmacıların özne türlerinde de yer alan “dolaylı özne” ye benzemektedir.

Etken, işteş ve dönüşlü fiillerde veya fiilimsilerde bulunan, işi yapan, yapıcı özne gerçek öznedir (Kükey, 1975, s. 81).

2.4.2.1.2. Gizli Özne

Cümlede açıkça belirtilmeyen, yüklemdeki kişi ekinden tespit edilen bu özne çeşidine araştırmacılar gizli özne adını vermektedirler.

Üstünova (2000, s. 489-497), cümlenin olmazsa olmaz kurucu öğelerinden olan öznenin, yüklemde içindeki kişi ekiyle ifade edilmesini gizli özne olarak adlandırır. Dilin sözcük tekrarını sevmeyişi belirtir ve Türkçede özne atma eğiliminin olduğunu söyler. Cümlede 1. ve 2. kişi zamirlerinden oluşan özneler çoğu zaman düşer ve bu durumda aslı unsur olan özne yüklemdeki kişi ekidir, başta ifade edilen özne gereksiz sözcük tekrarıdır, söylenmeyebilir.

Paçacıoğlu (1987, s.101) gizli özneyi, cümlede fiil çekim eklerinden anlaşılan özneler gizli öznedir şeklinde ifade eder. Ardından şu örneği verir: “Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik.” bu cümlenin öznesi birinci çokluk şahıs olan ‘biz’dir. Özne fiilin sonundaki ‘k’ şahıs ekinden anlaşılmaktadır. Bu sebepten öznesi gizlidir.

Delice (1998, s. 200), yüklemde bulunan şahıs ekinden yola çıkarak tespit edilen gizli öznenin gereksiz olduğunu ifade eder ve asıl gizliliğin belirsiz özne için kullanılması gerektiğini söyler.

2.4.2.1.3. Söзде Özne

Söзде özne yerine “gramerce özne” terimini de kullanan Korkmaz (2003, s. 139), edilgen fiillerle kurulmuş olan cümlelerde, cümlenin öznesi gibi görünen fakat gerçekte nesnesi olan kelime ve kelime gruplarının söзде özne olduğunu ifade etmektedir. Örneğin;

“**Getirilen mektuplar** (postacı tarafından) bulunamadı.”

“**Bebekler** (bakıcılar tarafından) doyuruldu.”

“**Çiçekler** dün akşam (bahçıvan tarafından) sulanmadı.”

Cümlede çekimli veya çekimsiz olarak kullanılan edilgen fiilin özne görevini yüklenmiş olan, gerçekte belirtisiz nesne durumunda olan özne söзде öznedir (Hatiboğlu, 1982, s. 116-117).

“Bu **bina** değerli bir mimar tarafından yapıldı.”

“Toplantıda **çeşitli konular** tartışıldı.”

“**Kapı** çocuklar tarafından kırıldı.”

Keskin (2003, s. 203), edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerin öznesini “söзде özne” olarak tanımlamaktadır.

“**Kitap** okundu.”

“**Hırsızlar** yakalandı.”

“**Bulaşıklar** yıkandı.”

Paçacıoğlu (1987, s. 103) söзде özneyi yüklem gösterdiği hareket ve oluştan etkilenen özneler olarak tanımlamaktadır. Ayrıca cümlede söзде özne olan kelime veya kelime gruplarının belirtisiz nesne olan unsurlar olduğunu, bu unsurların fiilin çatısı edilgen duruma girince söзде özne adını aldığını ifade etmektedir.

“**Yerler** silindi.”

“**Yollar** asfaltlandı.”

2.4.3. Nesne

Cümlenin yardımcı öğelerinden olan nesne hakkında araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

Ergin (1995, s. 407) cümle öğelerinden nesneyi, fiilin etkilediği varlığı, şahsı, şeyi karşılayan cümle unsuru olarak tanımlamakta, nesne unsurunun daima akuzatif hâlde bulunduğunu, fiile akuzatif ile bağlandığını belirtmektedir. Ergin, bu akuzatifin

ekli ya da eksiz olabileceğini ifade etmekte, ekli nesnenin “belirli nesne” olarak, eksiz nesnenin de “belirsiz nesne” olarak adlandırıldığını söylemektedir.

Cümlede fiile belirtme hâli ile bağlanan, yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge nesnedir. Belirtme eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir ve bilinen bir varlığı karşılarlar. Belirtme eki almayan nesnelere ise belirtisiz nesnedir ve genel bir varlığı karşılarlar (Karahana, 1999, s. 52-53).

Hengirmen (1997, s. 332) nesneyi, öznenin gerçekleştirdiği işten doğrudan etkilenen ve geçişli fiili tamamlayan sözcükler olarak tanımlamaktadır. Hengirmen, belirtme eki almayan, yalın hâlde bulunan “belirtisiz nesne” ve belirtme durum eklerini (-ı, -i, -u, -ü) alan “belirtili nesne” olmak üzere iki türlü nesne olduğunu ifade etmektedir.

Yalın durumda olan veya belirtme hâli eki almış, cümle içinde öznenin, fiili geçişli olan yüklem etkilediği şahsı veya şeyi gösteren kelime nesnedir. Nesnelere belirtili nesne, belirtisiz nesne ve açıklayıcı nesne olmak üzere üç türe ayrılır. Açıklayıcı nesne, cümle içinde nesneyi pekiştirmek, daha belirgin hâlde getirmek için kullanılan sözcük veya sözcüklerdir. Örneğin; “o kızı gördü”, “o zengin kızı gördü”. Belirtili nesne belirtme eki almış olan, cümlede belirli bir kişiyi veya şeyi etkilediğini gösteren nesnedir. Belirtisiz nesne ise belirtme hâli eki almamış, yüklem belli bir kişiyi veya şeyi etkilemediğini gösteren nesnedir (Korkmaz, 1992, s. 2-23-111).

“Abdullah Efendi gecenin sessizliği içinde *bu manzarayı* doya doya seyrederdi.”

“Minareyi çalan *kılıfını* hazırlar.”

Demir ve Yılmaz (2012, s. 248) nesneyi cümlede fiilin gösterdiği işten doğrudan etkilenen öge olarak tanımlamaktadır.

“*Evi* özledim.”

“*Arkadaşı* gördüm.”

Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (2005)’nda örnekler verilmiş ve bu örneklerden hareketle nesne, yüklemi geçişli fiil olan cümlede fiilden etkilenen varlık, düz tümleç olarak tanımlanmıştır (MEB, 2005c s. 41).

2.4.4. Yer Tamlayıcısı

Cümlenin yardımcı öğelerinden biriside ismin hâl eklerinden “-a,-e, -da, -de, -dan, -den” eklerini alan, yüklem bildirdiği işi yer bakımından belirten öge yer tamlayıcısıdır. Bu öge “dolaylı tümleç” olarak isimlendirilmektedir.

Yer tamlayıcısı cümlede fiilin yerini, yönünü gösteren ögedir. Meydana gelen her hareketin zaman içinde bir yeri ve doğrultusu vardır ve yer tamlayıcısı fiile yer, yön ekleri olan yönelme, bulunma, ayrılma ekleri ile bağlanır. Yönelme durumunda olan yer tamlayıcısı hareketin kendisine yönelir ve kendisine doğru yaklaşır, bulunma durumunda olan yer tamlayıcısı eylemin kendi içinde gerçekleşir ve kendi içinde bulunur, ayrılma durumunda olan yer tamlayıcısı ise hareketin kendisinden uzaklaştığını göstermektedir (Ergin, 1997, s. 407-408).

Bu ögeyi dolaylı tümleşç olarak adlandıran Korkmaz (2007, s. 71) yer tamlayıcısını, “Cümlede yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan ve kesinleştiren; bulunma, yönelme ve çıkma durumu eklerinden biriyle veya bir edatla birlikte bulunan yalın veya grup durumundaki adın cümle bilgisindeki adlandırılışı. Başka bir anlatımla, bulunma, çıkma ve yönelme durumu ekleri veya bir edat almış bulunan tümleşç türü.” ifadeleriyle tanımlamaktadır.

Korkmaz (1992, s. 47), bu ögeyi dolaylı tümleşç olarak adlandırır. Bulunma, yönelme ve ayrılma hâli eklerinden birisiyle veya bir edatla birlikte bulunan kelime veya kelime grubu biçiminde yer alan öge cümlede yüklem anlamını farklı yönlerden tamamlar. Örneğin; *evde* oturmak, *bahçeye* çıkmak, *yoldan* geçmek, *gönlüne göre* düzenlemek vb.

Bulunma, yönelme, ayrılma durumu eklerini alan kelime veya kelime grubu cümleye yer, yön anlamı katar ve bu öge cümlede dolaylı tümleşç olarak adlandırılır (Demir ve Yılmaz, 2012, s. 249).

Cümlede yaklaşma, uzaklaşma, bulunma durumu eklerinden biriyle ya da edatla birlikte bulunan kelime veya kelime grubu dolaylı tümleşç olarak adlandırılır. Ayrıca yaklaşma (-A) durumundaki tümleşçlerin neden, fiyat, bedel vb.; bulunma (-DA) durumundaki tümleşçlerin yer, zaman, süre, durum vb.; uzaklaşma (-Dan) durumundaki tümleşçlerin ise yön, yer, neden, ölçü, değer, karşılık, bedel vb. bakımlardan tümceyi tamamlama işlevleri bulunmaktadır (Eker, 2010, s. 397).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2005), yer tamlayıcısını cümlede yüklem bildirdiği iş, oluş ve hareketin yerini belirten öge, dolaylı tümleşç olarak tanımlar ve işlevinden dolayı yer tamlayıcısı şeklinde de adlandırıldığını belirtir (MEB, 2005c, s. 46-47).

2.4.5. Zarf Tümlenci

Cümlenin yardımcı öğelerinden birisi olan zarf tümlencini araştırmacılar řu şekilde incelemektedirler:

Ergin (1999, s. 400-401), zarf tümlencini yalnızca “zarf” olarak adlandırmaktadır. Zarf, fiilin zamanını ve çeşitli şartlarını gösteren bir cümle ögesidir. Cümlede gerçekleşen işin, hareketin hangi zamanda, hangi şartlarda, hangi sebeple, hangi vasıtalarla, nasıl, niçin ve ne şekilde meydana geldiğini göstermek için zarf ögesi kullanılmaktadır.

Karahan (1999, s. 57) da zarf tümlencini yalnızca “zarf” olarak adlandırmaktadır. Cümlenin yüklemine, zaman bildirerek, vasıta ve şart bildirerek, tarz, sebep, miktar bildirerek tamamlayan cümle unsurunun zarf olduğunu ifade etmektedir.

Zarf tümlenci, cümlenin yüklemine zaman, miktar, tarz vb. bakımlardan belirginleştiren ve sınırlayan sözcük veya sözcük gruplarından oluşan tümlençlerdir (Korkmaz, 2007, s. 252). Örneğın;

“Bunları kendisi *iyice* tahlil etmişti.”

“*Birdenbire* Ali'lere gitmek, orada hepsini beraber bulmak düşüncesine kapıldı.”

Hengirmen (1997, s. 341) bu ögeyi, “belirteç tümlençleri” olarak adlandırır ve cümlenin yüklemine zaman, durum, miktar yönünden tamamlayan kelime veya kelime grupları olarak tanımlar.

Demir ve Yılmaz (2012, s. 249) bu öge için zarf ifadesini kullanmakta ve cümlede herhangi bir çekim eki almadan yüklemi zaman, tarz, nicelik, araç, yön gibi çeşitli açılardan tamlayan öğelerin zarf olduğunu ifade etmektedirler. Öte yandan yüklemine istemi açısından bakınca zarf tümlencinin zorunlu bir öge olmadığını, yani cümleyi söz dizimi açısından doğru kabul etmek için bunların mutlaka verilmesi gerekmediğini belirtirler.

2.4.6. Cümle Dışı Unsurlar

Türkiye Türkçesinde birçok dil bilimci cümle öğeleri konusunda cümle dışı unsurlardan söz etmektedir. Cümle kuruluşunda yer aldığı hâlde bazı kelime türlerini cümle ögesi saymayıp cümle dışı unsur diye nitelemektedirler.

Cümle içerisinde, cümlenin temel ve yardımcı öğelerinden başka bağlama ve ünlem edatları veya ünlem grupları da bulunabilir. Cümlelerin başlarında, sonlarında, cümleler arasında veya parantez şeklinde cümle içinde yer alabilirler. Bu cümle dışı öğeler işi, hareketi bildiren yüklem ile ilgili olmayan unsurlardır (Ergin (1995, s. 309).

Cümle dışı unsurlar cümlenin anlamına dolaylı olarak yardımcı olurlar. Cümlenin kuruluşuna katılmazlar. Cümlenin asıl ve yardımcı öğeleri gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Cümlede yer alan bağlama edatları, ünlem edatları, ünlem grupları, hitaplar ve ara sözler cümle dışı unsurları oluşturmaktadır ve cümlede açıklama, pekiştirme gibi işlevleri bulunmaktadır (Karahan, 1999, s. 59).

Karaağaç (2009, s. 196) cümle dışı unsurları, cümlenin kuruluşunda yer almayan, cümle öğeleri ve cümleler arasında ilişki kurarak metnin oluşmasını sağlayan unsurlar şeklinde tanımlamaktadır. Cümlede yer alan bağlama ve ünlem edatları, ünlem grupları cümle dışı unsurlardır. Metinde yer alan herhangi bir yüklemle ilişkilendirilemezler.

Hengirmen (1999, s. 320), seslenme ve seslenme öbeklerini cümle dışı unsur olarak nitelendirmektedir. Örneğin;

“*Ahmet*, arkadaşım seninle tanışmak istiyor.”

“*Çocuklar*, kitaplarınızı size dağıtıyorum.”

Delice (2007, s. 162) seslenme öbeklerini ünlem tümleci olarak adlandırmakta, cümle dışı unsur olarak nitelendirmektedir. Cümlede dikkat çekmeye yönelik biçimbirimler olduğunu ifade etmektedir. Örneğin;

“*Baylar!* İstanbul hükümeti ile görüşmelerimizin on ikinci günündeyiz.”

Kısacası kelime türlerinden bağlaç, edat, ünlem, takı ve hitap cümleleri cümle ögesi değil cümle dışı unsurlar olarak kabul edilmektedir.

2.5. Kelime

Ses veya sesler topluluğundan oluşan kelime, anlamı veya dil bilgisi görevi bulunan dil birlikleridir (Ergin, 1976, s. 95).

Anlamı veya bir görevi olan, ses ve sesler topluluğundan oluşan kelime, dildeki canlı cansız varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamaktadır (Paçacıoğlu, 1987, s. 32).

“Kelimeler ses bakımından vurgu ve kelime aralarını belirten sinyaller ile birbirinden ayrılır, yazı dilinde ise araya konan bir boşlukla sınırları belirlenir.” (Demir ve Yılmaz, 2012, s.197)

2.6. Kelime Grupları

Kelime grubu; bir hareketi, bir davranışı veya bir nesneyi birden fazla kelimenin belirli bir düzen içerisinde birlikte karşılamasıyla oluşan kelimeler topluluğudur. Bir düzen içerisinde kelimelerin yan yana getirilmesiyle oluşmaktadır ve yapısında, özellikle anlam bakımından, bir bütünlük bulunmaktadır (Ergin, 1976, s. 353-376).

Kelime gruplarını yirmi başlık altında inceleyen Ergin’in sınıflandırmasında yer alan ve cümlede özneyi oluşturan kelime grupları ise şunlardır:

- Sıfat tamlaması
- İyelik grubu ve isim tamaması
- Tekrarlar
- Bağlama grubu
- Ünvan grubu
- Birleşik isim grubu
- Aitlik grubu
- Sayı grubu
- Fiil grubu
- Partisip grubu

Karahan (2008, s. 11-14)’a göre kelime grubu, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş, varlığı, kavramı, niteliği, durumu, hareketi karşılamak, belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir. Kelime gruplarını on dört başlık altında inceleyen Karahan, Ergin’in sınıflamasından farklı olarak yükleme ve vasıta gruplarına da yer vermiştir.

Banguoğlu (1995, s. 496) kelime gruplarını belirtme öbekleri olarak adlandırmaktadır. Sözü geliştirmek üzere kelimelerin öbeklendiğini, kavramlar arasında ilişkiler meydana getirdiklerini ve bunların kelime grupları olduğunu ifade etmektedir.

Karaağaç (2013, s. 443) kelime gruplarını söz öbekleri olarak adlandırır ve birden çok sözden oluşan, cümle oluşturmeyen söz dizimi birimleri olarak tanımlar. Bir nesnenin, eylemin tek bir kelime ile karşılanmadığı veya kelimenin daha belirgin hâle getirilmek istendiği durumlarda kelime grupları oluşmaktadır.

2.6.1. İsim Tamlaması

İsim tamlaması, birden fazla ismin iyelik sistemi içinde kurduğu kelime grubudur. İsim tamlamalarında tamlayan tamlanana bağlanırken ek alabileceği gibi ek almayadabilir. Fakat tamlanan mutlaka iyelik eki almaktadır (Karahan, 1997, s. 13).

Bir ismin anlamının tam olarak belirtilmesi için bir başka isim ya da isimlerden yararlanılabilir. Bu amaçla oluşturulan isim öbeklerine isim tamlaması denilmektedir (Koç, 1996, s. 429).

İsim tamlaması, iki isim arasındaki ilişkiyi gösterir, ismin başka bir kavramla olan bağlantısını anlatır (Aksan, 2000, s. 92).

Ergin (1998, s. 381) isim tamlamasını, biri tamlayan, biri tamlanan olmak üzere iyelik sistemiyle birbirine bağlanan iki unsurun meydana getirdiği kelime grubu olarak tanımlamaktadır. Bir varlığın başka bir varlığın parçası olduğunu, bir varlığın başka bir varlığa ait olduğunu veya bir varlığın başka bir varlık ile tamamlandığını ifade etmek için isim tamlamasına başvurulduğunu ifade etmektedir.

Banguoğlu (1995, s. 64)'da Ergin gibi isim tamlamasının aynı zamanda bir iyelik grubu olduğunu ifade etmektedir. Banguoğlu isim tamlamasını “İyelik eki almış bir isimle ilgi hâli eki almış başka bir ismin oluşturduğu kelime grubuna ‘iyelik grubu’ denir ve tamlayan ve tamlanan unsurları isim olan iyelik gruplarına da ‘isim tamlaması’ denir.” şeklinde tanımlamaktadır.

ev-in kapı-sı, ev tamlayan **-in** ilgi hâli eki **kapı** tamlanan **-sı** iyelik eki

Banguoğlu (1995, s. 64) isim tamlamalarını tamlayan ve tamlananın ek alma durumlarına göre ikiye ayırır:

Tamlayanı ve tamlananı ek almış olan tamlamalara “belirtili isim tamlaması” denir. Belirtili isim tamlamasında tamlayan ünlü uyumuna bağlı olarak “**in**” ilgi hâli eki, tamlanan da ünlü uyumuna bağlı olarak “**-i**”iyelik ekini alır. Örneğin;

“Anneler dindiriniz *gönlünüzün yasını.*”

Sadece tamlanını iyelik eki almış olup tamlayanı eksiz olan tamlamalara “belirtisiz isim tamlaması” adı verilmektedir. Örneğin; “Gözünde **göz izi** var, sana kim baktı yarım?” örneğinde *göz izi* kelime grubunun belirtisiz isim tamlaması olduğu görülmektedir.

Banguoğlu (1995, s. 64), belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlamasının yanında zincirleme isim tamlamasından da bahseder. Tamlayanı, tamlananı veya her iki grubu da isim tamlaması biçiminde olan geniş tamlamaların zincirleme isim tamlaması olduğunu belirtir. Örneğin; okulun bahçesinin kapısının kilidi örneğinde görüldüğü gibi, tamlayan ve tamlanan birer isim tamlaması durumundadır.

Gencay (2001, s. 184) ad takımı olarak adlandırdığı isim tamlamalarını adlar ve adılar, adı tümleyince ad takımı olur ifadeleriyle açıklar. Örneğin;

“*Orhan’ın evi, okul defteri, demir kapı vb.*”

Gencay (2001, s. 184-189) isim tamlamasında ikinci sözcüklerin asıl, tümlenen olduğunu, birinci sözcüklerin tümleyici olduğunu ifade eder ve ad takımlarını takı alışlarına göre üçe ayırır:

- 1- Birinci Tür Ad Takımı: Tamlayan ve tamlanan sözcüklerinin ikisi de takı alır.
  - Bu tamlama iki isim arasında iyelik ilgisi ile kurulur. Tamlayanın takısı “-in”, tamlananın takısı -I’dır.
  - Birinci türlü ad takımlarında, tamlama takılarının söylenmediği de olur.
  - Tamlayanı kişi adılı olan ad takımlarında tamlayıcılar çoğu kez söylenmez. Örneğin: Kardeşim, **kaleminizi** verir misiniz?

- 2- İkinci Tür Ad Takımı: Sözcüklerden yalnız biri, yalnız tamlanan takı alır.

Örneğin: **Ders aracı, yaz günü, okul müdürü, Ankara armudu, Türk yurdu vb.**

- İkinci tür isim takımlarında tamlayıcının takısı bulunmadığı için birinci türlü isim takımlarına göre geniş sınırlı olur, genel olarak bir belirsizlik taşır ve çeşitli anlamlarda kullanılır. Örneğin: **kadın eldiveni, ders kitabı, Türk bayrağı, yolcu uçağı vb.** örnekleri birer genel varlığa özgüdür.

3- Üçüncü Tür Ad Takımı (Takısız Tamlama): Tamlama sözcüklerinin ikisi de takı almaz. Örneğin; *tahta çubuk, altın kap, yün çorap vb.* Bu takılar anlam bakımından ikiye ayrılır:

- Tamlayıcı, tamlananın neyden yapıldığını belirtir. Örneğin: *mermer saray, kerpiç duvar, ipek entari, tahta sandık, lastik top, taş köprü, bakır mangal, keten gömlek vb.*
- Tamlayıcı, tamlananın neye benzediğini belirtir. Örneğin: *Aslan asker, tunç bilek, taş yürek(li), tilki çocuk, sırma saç, çelik irade, melek insan vb.* (Gencay, 2001, 184-189).

Zincirleme isim tamlaması kavramına bakıldığında ise Karahan ve Ergin zincirleme isim tamlaması terimine yer vermemişken; Karaağaç, Demir ve Yılmaz, Kükey ve Banguoğlu gibi araştırmacılar zincirleme isim tamlaması terimine yer vermişlerdir.

2.6.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlaması, bir sıfat ile bir isimden meydana gelen kelime grubudur. Sıfat tamlayan durumundadır ve yardımcı unsurdur, isim ise tamlanan durumundadır ve asıl unsurdur. Bu tamlamalarda sıfat unsuru isim unsurunu nitelemek, belirtmek için getirilmektedir (Ergin (2013, s. 380).

Cümle içinde ismi nitelemek veya belirtmek amacıyla isim ve sıfat olan kelimelerin oluşturduğu kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Sıfat tamlayan durumunda, sıfat tarafından nitelenen, belirtilen isim ise tamlanan durumundadır. Bu tamlamada tamlayan da tamlanan da ek almaz (Korkmaz, 2007, s. 133). Örneğin;

“Evet, pekala biliyorum ki, *bir gün* ben *her şeyi* bırakıp *bu küçük yola* dalarsam onun bittiği yerde *bütün saadet ve hasretlerimi, eski yaşamış rüyalarımı* bulacağım, *temiz, yepyeni, mesut bir adam* olacağım.”

Demir ve Yılmaz (2012, s. 227), sıfat tamlamalarının sıfat unsuru, niteleme sıfatı veya belirtme sıfatı olabileceğini, niteleme sıfatlarının varlığın, ismin özü ile ilgili iken belirtme sıfatlarının ise dışarıdan yüklenen özellikleri ifade ettiğini söylemektedir.

Paçacıoğlu (1987, s. 73) sıfat tamlamalarında sıfat ögesinin önce, isim ögesinin daha sonra geldiğini belirtmektedir ve bir sıfatla bir isimden meydana gelen tamlamaların sıfat tamlaması olduğunu söylemektedir. Ayrıca sıfat tamlamalarında

sıfat ve isim durumunda olan kelimelerin ek almadığını, sıfat tamlamalarının isim olarak değerlendirildiğini açıklamaktadır. Örneğin: “*Eski cami avlusu*” sıfat tamlaması durumunda olduğu hâlde burada isim olarak değerlendirilmiştir.

Eker (2010, s. 404) sıfat tamlamalarını, adları nitelemek veya belirtmek amacıyla ad ve ona bağlı sıfatın, tamlama dizilişinde oluşturdukları kelime grubu olarak ifade etmektedir. Bu tamlamada sıfat, tamlayan; sıfat tarafından nitelenen veya belirtilen ad ise tamlanan görevindedir. Eker, sıfat tamlamalarında, tamlayan ve tamlanan eklerinin bulunmadığını, tamlayan ve tamlanan öğelerin birden çok sözcük ya da sözcük grubundan oluşabileceğini de açıklamaktadır.

2.6.3. İyelik Grubu

Ergin (2013, s. 262) tarafından iyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir kişiye veya bir nesneye ait olduğunu gösteren çekim ekleri, sahiplik, aitlik, mülkiyet ekleri olarak tanımlanmaktadır. Ergin iyelik eklerinin iki isim arasında münasebet kurduğunu, nesneyi nesneye, ismi isme bağladığını belirtmekle birlikte, iyelik eklerinin sahiplik ve mülkiyeti yalnız şahıslar hâlinde ifade ettiğini, yani getirildikleri isimlerin ben, sen, o, biz, siz, onlar şeklindeki sahiplerini belirttiğini de ifade eder.

İyelik eki almış bir isim unsuru ile tamlayan durumda olan bir kişi zamirinin oluşturduğu kelime grubu iyelik grubudur. İyelik grubunun bir tamlayan unsuru bir de tamlanan unsuru bulunmaktadır. Tamlayan unsur her zaman kişi zamirinden oluşmakta, tamlanan ise her zaman iyelik eki almaktadır (Kükey, 1975, s. 20). Örneğin;

<i>benim kitabım</i>	<i>bizim kitabımız</i>
<i>senin kitabın</i>	<i>sizin kitabınız</i>
<i>onun kitabı</i>	<i>onların kitabı</i>

Demir ve Yılmaz (2012, s. 231-232) iyelik grubunu tamlayan ögenin ilgi eki almış bir zamir olduğu isim tamlamaları olarak ifade ederler. Örneğin;

<i>benim düşüncem</i>
<i>onun görüşleri</i>

Karaağaç (2013, s. 491) iyelik grubunu, tamlayanı kişi zamiri olan bir ilişkilendirme öbeği olarak tanımlar. İsim tamlamalarında bir isim başka bir isim ile ilişkilendirilmekteyken iyelik grubunda isim tamlamalarından farklı olarak bir varlık bir şahıs ile ilişkilendirilmektedir.

2.6.4. Aitlik Grubu

Bu kelime grubu “-ki” aitlik eki ile ondan önceki bir kelime grubunun yalın hâli, ilgi hâli veya bulunma hâli ile kurulmaktadır (Ergin, 2013, s. 384).

“Milattan önceki”

“Küçük çocuğunki”

“Ankara ile Antalya arasında sefer yapan otobüslerdeki”

Eker (2010, s.406) aitlik grubunu, aitlik eki -ki ile kurulan ve sözcük gruplarında ve tümcelerde zamir ya da sıfat görevlerinde kullanılan grup olarak ifade etmektedir.

2.6.5. Sıfat Fiil Grubu

Sıfat fiil grubu, fiil şekillerinin sıfat gibi kullanılması ile oluşturulan, cümlede sıfat, zarf, özne, nesne gibi görevler üstlenebilen kelime grubudur (Korkmaz, 1992, s. 133). Örneğin;

“Bakımsızlıktan *ormana dönmüş* bahçeye kederle bakıyordu.”

Sıfat fiil grubunu sıfat fiil eklerinden birini almış bir fiil ögesi ve bu fiile bağlı yardımcı ögelerden oluşan kelime grupları olarak ifade eden Demir ve Yılmaz (2012, s. 242), bu grubun cümle içinde sıfat olarak kullanılabileceği gibi öbek durumunda olmayan sıfatlar gibi isim olarak da kullanılabileceğini de belirtirler.

Paçacıoğlu (1987, s. 39) sıfat fiil grubunu tanımlarken, fiilden türemiş, cümlede sıfat durumunda bulunan, nesnelere hareket özelliklerini bildiren, o nesneyi karşılayan kelimeler ifadelerini kullanmaktadır ve sıfat fiili meydana getiren eklerin, genellikle geçici isimler yapsada, bazılarının kalıplaşıp kalıcı isim durumuna girebildiğini açıklamaktadır.

Koç (1996, s. 391) bu grubu, ortaç veya önad eylem olarak adlandırmakta, sıfat gibi kullanılabilen eylemsiler olduğunu, zaman kavramı taşıdığını, durum bildirdiğini, değişik çatılara girdiğini, olumsuzluk eki aldığını ancak kişi kavramı taşımadığını belirtmektedir.

2.6.6. İsim Fiil Grubu

İsim fiil grubu, fiil şekillerinin isim gibi kullanılması ile oluşturulan kelime grubudur. Türkçede -mA, -mAk, -lş / -UŞ ekleriyle yapılan üç çeşit isim-fiil vardır (Korkmaz, 1992, s. 89). Örneğin;

“Yüz ifadesini okumak zordu.”

İsim fiil unsuru isim fiil gruplarında yüklem görevinde bulunurken, cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısı görevlerini üstlenerek yükleme bağlanabilirler (Karahan, 1993, s. 25).

Demir ve Yılmaz (2012, s. 242) isim fiil grubunun, isim fiil eklerinden –mA, -mAk ve –(y)Xş ekinden biriyle isimleşmiş bir fiil ile ona bağlı yardımcı öğelerden oluştuğunu ifade etmektedir.

Koç (1996, s. 388) isim fiil grubunu eylemlilik olarak adlandırır ve fiil ile fiil kök ve gövdelerinin –Ma, –mAk, -Iş, -Uş eklerini alarak türetilmesiyle oluşan sözcükler ile bu sözcüklere bağlı yardımcı öğelerin birleşmesiyle oluşan kelime grubu olduğunu ifade eder.

2.6.7. Tekrar Grubu

Ergin (1976, s. 377) tekrar grubunu, aynı türden iki sözcüğün arka arkaya getirilmesi ile oluşan kelime grupları olarak tanımlamaktadır. Tekrar grubunu oluşturan iki kelimenin tekrarda yer alma durumunun her açıdan birbirine eşit olduğunu, fonksiyonlarının da, şekillerinin de, vurgularının da birbirinden farksız olduğunu belirtir. Ergin, her iki kelimenin de kendi vurgusunu taşıdığını, eksiz yan yana geldiğini ifade eder. Ayrıca bu kelime grubunun bu nitelikleri ile en basit, en sade kelime grupları olduğunu da ekler. Ergin’e göre tekrar gruplarının kuvvetlendirme, çokluk, devamlılık olmak üzere üç fonksiyonu vardır.

Demir ve Yılmaz (2012, s. 239) tekrar grubunu, sözcük türü olarak isim veya fiil olan, eş, yakın veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan yapılar olarak ifade etmektedirler. Örneğin;

“koşa koşa, iyi kötü, düşün taşın vb.”

2.6.8. Unvan Grubu

Unvan grupları, ismin kendisinden sonra gelen unvan, akrabalık bildiren kelimeler ya da saygı ifade eden kelimeler ile oluşturduğu kelime gruplarıdır.

Demir ve Yılmaz (2012, s. 237) unvan grubunu bir isim ve onu izleyen bir unvanın eksiz olarak birleştiği kelime grubu olarak tanımlamaktadırlar.

“Ayşe Hanım, Kemal öğretmen, Fatma teyze vb.”

Ergin (1976, s. 389) unvan grubunu, önce gelen bir kişi adıyla, sonra gelen bir unvan veya akrabalık adından oluşan kelime grubu olarak ifade etmektedir ve

unvan grubunda ismin de onu izleyen unvanın da hiç bir ek almadığını, doğrudan doğruya yan yana getirildiğini, vurguyu birinci unsurda, isim unsuru üzerinde bulundurduğunu belirtmektedir. Unvan grubunda yer alan ismin, tek kelime, birleşik isim veya birleşik isim hükmünde bir kelime grubu biçiminde olabileceğini de eklemektedir.

“Mustafa Kemal Paşa, Hasan Çavuş vb.”

2.6.9. Ünlem Grubu

Ünlem grubu cümle dizilişinde yer aldığı cümle dışı unsur olarak kabul edilmektedir. Cümlede özne görevi üstlenemezler.

Bir seslenme edatı ile bir ismin bir araya gelmesi ile meydana gelen kelime grubudur. Önce seslenme edatı sonra isim getirilir ve iki unsurda ek almadan birleşir. Ünlem grubunda seslenme edatı tek kelime olarak bulunur. İsim ise tek bir isim veya isim yerine geçen bir kelime grubu olabilir (Ergin, 1976, s. 390).

“Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker, ey arkadaş vb.”

Türkçede seslenmelerin ünlem edatlarıyla veya ünlem kullanılmadan, titreme ile yapıldığını ifade eden Karaağaç (2013, s. 468), seslenme edatı ile ismin bir araya gelerek ünlem grubunu oluşturduğu belirtmektedir. Ünlem öbeklerinin bir yargı, bildirme, olma veya yapma anlamı taşımadığı için tek başına kullanıldıklarında bilgi vermediğini ve cümle sayılamadıklarını ifade etmektedir. Ünlem öbeklerinin, bir olayı, bir yargıyı değil, bir olay karşısında dil kullanıcısının duruşunu bildirdiği için cümle dışı öge olduğunu ifade etmektedir.

2.6.10. Sayı Grubu

Sayı grubu iki sayının ek almadan yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubudur. Sayı grubunda sayılar ayrı yazılır. Cümlede isim ve sıfat görevinde kullanılır ve cümlede özneyi oluşturabilir.

Demir ve Yılmaz (2012, s. 240) ilki büyük, ikincisi küçük iki sayının eksiz olarak birleştiği, aralarında toplama ilişkisi bulunan kelime gruplarına sayı grubu adını vermektedir. Örneğin; *on beş, yirmi altı, elli bir* gibi örnekler *10+5,20+6,50+1* şeklinde anlaşılır.

İlk sayının küçük olduğu dizilişlerde ise iki öge arasında çarpım ilişkisi bulunduğunu ve bu durumlarda sıfat tamlamasının söz konusu olduğunu açıklamaktadırlar.

“iki bin, üç yüz, beş milyon vb.”

2.6.11. Bağlama Grubu

Bağlama grubu en az iki sözcüğün ya da sözcük grubunun bağlama edatları ile birbirine bağlanması yoluyla oluşan kelime grubudur.

Karaağaç (2013, s. 478-479) bağlama grubunu, iki veya daha fazla isim unsurunun veya cümlenin bağlama edatları ile birbirine bağlanması sonucu oluşan kelime grubu olarak açıklamaktadır. Bağlama grubunda bulunan isim unsurları asıl ve yardımcı olarak ayrılmazlar, iki unsurda eşit olarak birbirine bağlanır. Birden fazla sözün bağlama edatlarıyla bir araya gelerek oluşturduğu yapılar, bağlama gruplarıdır.

Eker (2010, s. 413) bağlama grubunu, en az iki eşit ögenin bir bağlama edatıyla oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca isim ögesi ikiden çok olursa bağlama edatının (‘ve’) son iki öge arasında yer aldığını belirtmektedir.

2.6.12. Birleşik İsim Grubu

İki ismin bir kavramı karşılamak üzere ek almadan bir araya gelmesi ile birleşik isim grubu oluşur.

“Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları geçen zaman içerisinde bir kişiye ait özel isim olarak kullanılabilir ve birleşik isme dönüşebilir.” (Karahan, 2007, s. 33)

“Kul Mustafa, Molla Kerim”

Bir varlığın, bir kavramın ismi olmak üzere birden fazla isim bir düzen içerisinde yan yana gelir ve birleşik isim grubunu oluşturur. Çoğu zaman bir nesnenin, bir kavramın adı olan isimler, aynı nesneye birlikte ad olmak için ek almadan yan yana gelerek birleşik isim grubunu oluştururlar (Ergin, 1976, s. 385).

“Ahmet Hamdi Tanpınar, Muharrem Ergin vb.”

Demir ve Yılmaz (2012, s. 243) birleşik kelimelerin, kelime gruplarının özel bir kavramı karşılamak üzere kalıplaşmış sözlükselleşmesiyle oluştuğunu ifade etmektedirler.

“anaokulu, süt tozu, buzdolabı, karaciğer, ilkokul, süt kardeş, konar göçer vb.”

2.6.13. İsnat Grubu

İsnat grubu cümlede özne görevinde kullanılabilen bir kelime grubudur.

Ergin (1985, s. 392) isnat grubunu kısaltma grubu olarak ifade eder ve şöyle tanımlar: “İsnat grubu biri diğerine isnat edilen iki isim ögesinin meydana getirdiği kelime grubudur.” Örneğin; *baş açık, ayak yalın, gözü açık, karnı tok vb.*

Kükey (1975, s. 34-35), isnat grubunu yükleme öbeği olarak adlandırmaktadır. İsnat grubunun yalın hâlde bulunan bir isim unsuru ile bir sıfat unsurunun oluşturduğu kelime grubu şeklinde tanımlamaktadır.

2.7. Şahıs Eki

Karaağaç (2013, s. 355) kişi eklerini cümlenin özne göstergeleri olarak tanımlamaktadır ve cümledeki kişi belirtilerinden de açıkca anlaşıldığı üzere Türkçenin, gerek söz öbeklerinde gerekse cümlelerde iyelik, sahiplik, ilişki, aitlik, kişi, bilgilerinin çok yoğun yaşandığı bir dil olduğunu belirtmektedir. Karaağaç, fiilin yapıcısı veya olucusu için dillerin büyük bölümünün bir özne göstergesi kullanırken, Türkçenin iki özne göstergesi kullanmakta olduğunu, bu durumda Türkçeye varlık veya kişinin adı olmadan da cümle kurabilme imkanı sağladığını ifade etmektedir.

Zamir / Varlık adı + Kişi Eki

Sen doktora gitmelisin. > Doktora gitmeleisin.

Ağaçlar, büyük bir gürültüyle devrildiler. > Büyük bir gürültüyle devrildiler.

Balyemez (2016, s. 174-175) kişi eklerini, Türkçeye eksilti imkanı kazandıran ekler olarak tanımlamaktadır ve bu ekler sayesinde, eklerin karşılıkları olan kişileri cümle içinde eksiltmenin mümkün olduğunu belirtmektedir. Balyemez Türkçedeki kişi eklerinin, genel olarak üçe ayrıldığını ifade etmektedir.

Tablo 1. Kişi Ekleri

Kişi Ekleri	Zamir Kökenli Kişi Ekleri	İyelik Kökenli Kişi Ekleri	Emir Kökenli Kişi Ekleri
1. Teklik kişi	-Im/-um	-m	-AyIm
2. Teklik kişi	-sIn/-sUn	-n	-
3. Teklik kişi	-	-	-sIn/-sUn
1. Çokluk kişi	-Iz/-Uz	-k	-AlIm
2. Çokluk kişi	-sInIz/-sUnUz	-nIz/-nUz	-In/-Un
3. Çokluk kişi	-lAr	-lar	-sInlAr/-sUnlAr

(Balyemez, 2016, s.174-175)

Demir ve Yılmaz (2012, s. 217) şahıs eklerini, cümlede yüklem belirteci oluş ya da kılışıyla ilgili kişiyi gösteren, zaman ve kip eklerinden sonra gelen ve kendilerinden sonra ancak soru eki alabilen ekler olarak ifade etmektedirler. Ayrıca bugün Türkçede mevcut olan zaman ve kiplerin büyük çoğunluğunun, zamir kökenli olan şahıs eklerini tercih etmekle birlikte, ikinci grup olarak gerçekte iyelik eki iken kişi eki olarak kullanılan şahıs ekleri ve 3. ve 4. grup olarak istek ve emir kipinde kullanılan şahıs eklerinden de söz etmektedirler.

2.8. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Öztürk (2004), çalışmasında MEB'in Türkçe öğretiminde ortaya koyduğu Türk dilini öğrencilere sevdirmek, bireylerin sözcük dağarcığını geliştirmek, dil bilgisi kurallarını sezdirerek öğretmek vb. gibi amaçlarının ne kadarına ulaşıldığını değerlendirilir. Çalışmanın sonunda ise bu amaçlara ulaşılamadığı ifade edilir. Dil bilgisi öğretimi ile okuma yazma öğretimi paralel bir şekilde ilerlemesi önerilir. Cümlelerin öğeleri konusunda farklı görüşlerin çok olduğu belirtilir ve bu görüşlerin birleştirilmesi önerilir. Cümle çözümlemesinden önce, kip, şahıs, çatı gibi eklerin iyi bir şekilde öğretilmesi önerilir. Cümleyi doğru ve düzgün anlamak, kelime türünü iyi bir şekilde kavramak için kelime grupları konusuna önem verilmesi, üzerinde durulması ifade edilir. Ders içerisinde etkinliklere ve uygulamalara daha çok zaman ayrılması, ders kitaplarında yer alan dil bilgisi konularındaki çelişkilerin giderilmesi ve ezberci öğretimden uzak durulması önerilir.

Üstünova (2006), çalışmasında etken çatılı fiiller için geçerli olan, "özne cümlede olsa da olmasa da yüklem aldıkları kişi ekleri özneyi verir" ifadesinin edilgen çatılı fiiller için de geçerli olup olmadığına cevap arar. Çalışmanın

sonucunda bu kuralın yalnızca etken çatılı fiiller için kesin ve geçerli olduğu sonucuna varır. Üstünova, öznenin yüklem içinde her zaman barınmadığını ifade eder. Geçişli edilgen fiillerden oluşan yüklemde özne yerine nesnenin barındığını ifade eder.

Demirci (2007), çalışmasında Türkiye Türkçesinde görülen nesne yüklem uyumsuzluğu, özne yüklem uyumsuzluğu, tümleç yanlışları gibi bazı anlatım bozukluklarının oluşum sebeplerini incelemeyi amaçlamaktadır. Nesne yüklem uyumsuzluğu, özne yüklem uyumsuzluğu ve tümleç yanlışları içeren anlatım bozukluklarında varlığı bilinen fakat görünürde bulunmayan kelime veya kelime grupları vardır. Demirci, varlığını hissettiğimiz fakat yüzey yapıda görünmeyen bu kelime veya kelime gruplarının bazı cümlelerde anlatım bozukluğuna sebep olduğunu ifade eder. Farklı yüklemelerin ortak bir özneye bağlanması sonucunda ortaya çıkan özne yüklem uyumsuzluğunun düzeltilmesi için cümlede varlığı hissedilen ama görülmeyen öznenin de yüzeye çıkarılması gerektiğini ifade eder. Aynı şekilde cümlede varlığı bilinen ama görülmeyen yüklem cümle içinde kullanılması anlatım bozukluğunu ortadan kaldıracaktır.

Kerimoğlu (2008)'nin çalışmasında özne yüklem uyumunu içeren yeni bir cümle tipi incelenmiştir. Türkçe cümle bilgisinde özne yüklem uyumunun düzenlilik gösterdiği fakat bir istisnanın bulunduğu ifade edilir. Yüklemi birinci kişi zamiri ve ikinci kişi zamiri olan cümlelerde özne yüklem uyumunun diğer cümlelerden farklı olabileceği ifade edilir. Türkçede, yüklemi yalnızca üçüncü kişi ekiyle çekimlenmiş cümleler zamir dışında özne alabilir. Birinci ve ikinci kişi ekleri ile çekimlenen cümlelerin öznesi zamirdir. Buna rağmen istisna cümleler kurulabilir. Örneğin; "*Pencerenin camını kıran benim.*" cümlesinde yüklem birinci kişi eki almış olmasına rağmen cümlenin öznesi başka bir kelime grubudur ve bu cümlelerde özne yüklem uyumunun bulunmadığı belirtilir. Bu durumda yüklemi birinci kişi ekiyle ve ikinci kişi ekiyle çekimlenen cümlelerde farklı bir özne yüklem uyumu olduğu ifade edilir.

Büyükkız (2009), çalışmasında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerini cümle bilgisi ve anlatım bozukluğu açısından değerlendirmeyi, durum tespiti yapmayı amaçlamıştır. 105 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisine araştırmacı tarafından geliştirilen anket uygulanmıştır. Ayrıca öğrencilere kompozisyon yazdırılmıştır. Öğrencilerden toplanan veriler doğrultusunda kelimelerin yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan, gereksiz tekrarlardan ve gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan, öge eksikliğinden, deyim veya

atasözünün yanlış kullanımından kaynaklanan, gereksiz kip ve kişi eklerinden, özne yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozuklukları tespit edilmiştir. Büyükkız, araştırmanın sonunda ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin düzgün cümleler kurmakta, Türkçeyi doğru, güzel, açık ve anlaşılır şekilde kullanmakta zorlandıklarını ifade eder. Türkçe dersinde yazılı anlatıma gerekli önemin verilmesini, kelime çalışmaları yapılmasını, kelimelerin anlamlarının metnin bağlamından hareketle kavratılmasını önerir. Dil bilgisi konularının kompozisyon çalışmalarıyla paralel işlenmesini, Türk dilinin inceliklerinin ve zevklerinin sezdirilerek öğretilmesini ve kural ezberletme yönteminden kaçınılmasını önerir.

Akça (2010), yüksek lisans tezinde ara söz ve ara cümlelerin cümle içerisindeki konumu hakkında bir yargıya varabilmeyi amaçlamıştır. Araştırmada geçmişten günümüze birçok eser incelenmiş ve ara sözlerin cümle ögesi olarak gösterilmediği, cümle dışı unsur olarak kabul edildiği tespit edilmiştir. Cümlede asıl öge olarak görülmesi de anlam yönünden birçok katkı sağladığı ifade edilmektedir.

Solmaz (2010), “Ortaöğretim Dil Bilgisi Kitapları Üzerine Dil Bilimi Açısından Bir Değerlendirme” adlı doktora tezinde ortaöğretimde kullanılan Türkçe ders kitaplarında verilen dil bilgisi konularını dil bilimi açısından değerlendirmeyi, öğrencilere aktarılan bilgilerin bilimsel açıdan geçerliliğini sorgulamayı amaçlamaktadır. Araştırmada yer alan cümle ögeleri konusunu içeren bulgu, sonuç ve yorumlar incelendiğinde cümle ögelerinin geleneksel dil bilgisi yöntemi ile verildiği tespit edilmiştir. Cümlede özne ögesinin temel, kurucu ögelerden mi yoksa yardımcı ögemi olduğu konusunda bir belirsizlik tespit edilmiştir. Ayrıca özne ögesinin hangi ekleri alabileceği, ek alıp alamayacağı ve özne türleri de dil bilgisi kitaplarında açıkça ifade edilmemiştir.

Atak (2013)’ın çalışmasında ortaokul öğrencilerinin cümle ögelerinin öğretiminde yaşadıkları sorunların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini random yöntemle seçilmiş olan yirmi ortaokul sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Nitel veriler elde etmek için hazırlanan çalışma kâğıdında 13 cümle yer almaktadır. Öğrencilerin çözümlemesi için verilen çalışma kâğıdında bulunan 13 cümlelerin öğrenciler tarafından nasıl çözümlendiği incelenmiştir. Araştırmacı tarafından tespit edilen yanlışlar on iki başlıkta toplanmıştır. İlk olarak cümlelerin ögelerine yönelik kazanımlara ulaşamadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin cümle çözümlemesinde nesne yerine özne, yer tamlayıcısı yerine zarf tamlayıcı deme gibi hatalar yaptıkları görülmüştür. Kelime gruplarına ilişkin hatalar tespit edilmiştir.

Eksiltili cümle kavramına ilişkin sorunlar tespit edilmiştir. Uygulama yetersizliği kaynaklı olduğu düşünülen açıklayıcı öğelerin ortaya çıkardığı sorunlar tespit edilmiştir. İçerisinde cümle dışı unsur bulunduran cümlelerde hatalar tespit edilmiştir. Cümle yapısından kaynaklı sorunlar ve cümlenin bağlamını görmemekten ortaya çıkan sorunlar tespit edilmiştir. Sıfat fiil eklerinin haber kipi ekleri olarak algılanmasından kaynaklı, bu ekleri bulunduran kelimelere yüklem deme hataları yapılmıştır. Cümlede özne ile belirtisiz nesneyi karıştırma hataları tespit edilmiş ve bu yanlışların yapılmasına özneyi bulmak için yükleme sorularının sebep olduğu ifade edilmiştir. Cümleyi hızlı veya dikkatsiz okumaktan kaynaklanan hatalar olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak cümle öğretimi sırasında çözümlenmesi kolay ve alışılmış cümleler yerine farklı cümle yapılarını barındıran cümlelere yer verilmesi önerilir. Metin içi bağlamı göz önünde bulundurarak cümle çözümleme çalışmaları yapılması önerilir.

Çolak (2013)'ın yüksek lisans tezinde dil bilgisinin; ses bilgisi, kelime bilgisi, biçim bilgisi, cümle bilgisi alt dallarının sorunları ve tartışmalı görülen konuları değerlendirilmiş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre dil bilgisi derslerinin, ezbere dayalı bir yaklaşımla anlatılmaya devam etmekte olduğu görülmüştür. Araştırmacı, ezbere dayalı öğretim yerine dilin kurallarını sezdirecek, dil yeterliliklerini uygulamalarla alışkanlık düzeyinde kazandıracak bir yaklaşımla dilin öğretilmesi gerektiğini önermektedir. Dil bilgisinin öğretilen değil; öğrenilen ve kazanıma dönüştürülen bir alan olarak tasarlanması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca eylemlerin çatı özelliklerinin öğretimi sürecinde öznesine göre edilgen cümle grubuna dâhil edilen cümlelerde nesne durumunda bulunan sözcüğün sözde özne şeklinde ifade edilip değerlendirilmesinin doğru olmadığını ifade etmektedir. Cümlede öznenin açıkça ifade edilmese de var olduğunu, cümlede nesne durumunda olduğu açıkça bilinen bir ögeye başka bir ögenin, öznenin, adı ve işlevinin yüklenmemesi gerektiğini önermektedir.

Üstten (2014), çalışmasında yedinci sınıftan sekizinci sınıfa geçen ortaokul öğrencilerinin kelime ve kelime türü kullanma durumlarında ve söz varlıklarının gelişmesinde farklılaşma olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Veriler, 2011-2012 ve 2012-2013 eğitim öğretim yıllarında Ankara'da öğrenim gören 72 öğrencinin yazma çalışmalarından elde edilmiştir. Öğrencilerin yazdıkları metinlerden elde edilen kelimelerin listeleri oluşturulmuş ve türlerine göre sınıflandırılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin 8. sınıfta kullandıkları

kelime sayılarının ve türlerinin 7. sınıfta kullandıkları kelime sayıları ve türlerinden daha az olduğu tespit edilmiştir. Buna ilk sebep olarak Türkçe ders kitaplarında kullanılan kelimelerin öğrencilerin seviyelerinin üzerinde olması, sık kullanılmayan kelimelere yer verilmesi gösterilmiştir. Diğer bir sebep Türkçe Dersi Öğretim Programında söz varlığıyla ilgili kazanıma yer verildiği hâlde kelime öğretimine yönelik bir öğretim yönteminin uygulanmaması olarak ifade edilmiştir. Son olarak Türkçe Dersi Öğretim Programında her sınıf seviyesine uygun kelime listelerine yer verilmesi önerilmiştir.

Arıcı (2015), çalışmasında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin dil bilgisi başarılarının öğrenim gördükleri okul türüne ve cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmada yer alan 77 sekizinci sınıf öğrencisine 20 sorudan oluşan dil bilgisi başarı testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda erkek öğrencilerin dil bilgisi başarılarının (%45) kız öğrencilerin başarılarına (%36) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özel okulda öğrenim gören öğrencilerin dil bilgisi başarılarının (%56) devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin başarılarına (%32) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dil bilgisi başarı testinde en çok hata yapılan soruların ses olayları, fiiller ve cümlenin ögeleri; en çok doğru yapılan soruların ise bağlaçlar ve noktalama işaretleri konularını içerdiği tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda dil bilgisi öğretiminin, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene ilkesi göz önünde tutularak bol etkinliklerle desteklenmesi, uygulamalara ağırlık verilmesi önerilir.

Aryılmaz (2015), çalışmasında araştırmacıların seslenmeler ve seslenme öbekleri hakkındaki genel görüşlerine yer vermiştir. Aryılmaz, çoğu araştırmacı tarafından cümle dışı unsur, yardımcı cümle unsuru olarak kabul edilen seslenme ve seslenme öbeklerinin cümle dışı unsur olarak kabul edilmesini doğru bulmaz. Bu unsurların cümle ögesi olarak kabul edilmesi gerektiğini, cümle içinde yer aldıkları için cümlenin bir parçası olarak kabul edilmesi, işlevlerinin ve yapısının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiğini ifade eder.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubuna, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ile elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin cümle ögesi özneyi bulma durumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma amacı doğrultusunda, karma yöntem kullanılarak yürütülmüştür. “Karma yöntem araştırması, araştırma problemini kapsamlı ve çok boyutlu incelemek amacıyla, pragmatist felsefenin ilkeleri doğrultusunda nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanarak gerçekleştirilen araştırmadır.”(Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 322) Araştırmada gömülü desen kullanılmıştır. “Gömülü desende nitel ya da nicel yöntemlerden biri diğerine göre daha fazla ön plana çıkmaktadır. Araştırma büyük ölçüde nitel ya da nicel bir araştırmadır ancak elde edilen verilerin desteklenmesi, genellenmesi ya da açıklanması için alternatif yöntemle elde edilen verilere de ihtiyaç vardır.” (Cresswell ve Plano Clark, 2007; akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 326) Bu araştırmada nicel veriler ağırlıktadır ve nitel verilerle desteklenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinde bulunan dört ortaokulda öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerinden ve bu okullarda görev yapan 11 Türkçe öğretmeninden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini belirlerken aşağıdaki işlem basamakları izlenmiştir: Önce, Antalya ilinde bulunan okulların TEOG başarı durumları Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden öğrenilmiş ve bu doğrultuda 1 özel okul, 3 devlet okulu olmak üzere 4 okul seçilmiştir. Öğrenciler belirlenirken TEOG sınavı Türkçe puanlarına bakılmıştır. 70 ve üzeri puan alarak üst düzey başarı gösteren 5 kız 5 erkek öğrenci, 69-46 puan aralığında puan alarak orta düzeyde başarı gösteren 5 kız

5 erkek öğrenci, 45-0 puan aralığında puan alarak alt düzey başarı gösteren 5 kız 5 erkek öğrenci seçmiştir. 15 kız 15 erkek olmak üzere her bir okuldan 30 öğrenci belirlenmiş, toplamda 120 öğrenci araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin genel durumu *Tablo 3.1*'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Çalışma Grubu Öğrencilerinin Dağılımı

Okul	Kız	Erkek	Toplam
DO1	15	15	30
DO2	15	15	30
DO3	15	15	30
Özel Okul	15	15	30
Toplam	60	60	120

Çalışmaya katılan öğrencilerin seçiminde, amaçlı örnekleme yoluna gidilmiştir. “Amaçlı örnekleme; araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrende yer alan temsilci bir örnek yerine, bir amaç doğrultusunda bir veya daha fazla alt kesiminden örnek alınarak araştırma doğrultusunda gözlemlenmesi demektir. Başka bir deyişle amaçlı örnekleme, evrenin soruna en uygun olan kesimin gözlem yapmak için seçilmesi demektir.” (Sencer, 1989, s. 386)

Araştırmaya katılacak öğrencilerin seçiminde, uzman görüşü alınmış, öğrencilerin TEOG sınavı Türkçe başarı durumlarına bakılarak 4 okuldan toplam 120 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırmanın nicel boyutundaki veriler (birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü problem cümlelerinde) bu 120 öğrenciden toplanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türü, cinsiyet, TEOG başarı düzeyi değişkenlerine göre dağılımı *Tablo 3.2, 3.3 ve 3.4*'te sunulmuştur.

Tablo 3.2. Öğrencilerin Okul Türüne Göre Dağılımı

Okul Türü	Kız	Erkek	Toplam Yüzde (%)
Devlet Okulu	45	45	90 (%75)
Özel Okul	15	15	30 (%25)
Toplam	60	60	120 (%100)

Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türüne göre dağılımı *Tablo 3.2*'de verilmiştir. Tabloya göre öğrencilerin 90'ının (%75) devlet okulunda öğrenim gördüğü, 30'unun (%25) özel okulda öğrenim gördüğü görülmektedir.

Tablo 3.3. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Okul	Kız Sayısı (%)	Erkek Sayısı (%)	Toplam Sayı (%)
DO1	15 (%50)	15 (%50)	30 (%100)
DO2	15 (%50)	15 (%50)	30 (%100)
DO3	15 (%50)	15 (%50)	30 (%100)
Özel Okul	15 (%50)	15 (%50)	30 (%100)

Araştırmaya katılan devlet okulları ve özel okuldaki öğrencilerinin cinsiyete göre dağılımı Tablo 3.3'te verilmiştir. Tabloya göre öğrencilerin cinsiyetlerinin eşit dağılımda (n=15, %50) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.4. Öğrencilerin TEOG Başarı Düzeyine Göre Dağılımı

Okul	0-45 Arası (%)	46-69 Arası (%)	70-100 Arası (%)	Toplam (%)
DO1	10 (%33,33)	10 (%33,33)	10 (%33,33)	30 (%100)
DO2	10 (%33,33)	10 (%33,33)	10 (%33,33)	30 (%100)
DO3	10 (%33,33)	10 (%33,33)	10 (%33,33)	30 (%100)
Özel Okul	10 (%33,33)	10 (%33,33)	10 (%33,33)	30 (%100)
Toplam	40 (%33,33)	40 (%33,33)	40 (%33,33)	120 (%100)

Araştırmaya katılan öğrencilerin Türkçe dersi TEOG başarı düzeylerine göre dağılımı *Tablo 3.4'te* verilmiştir. Tabloya göre öğrencilerin Türkçe dersi TEOG başarı düzeylerine göre eşit dağılımda (40/%33,33) olduğu görülmektedir.

Araştırmanın nitel boyutunda ise (beşinci ve altıncı problem cümlelerinde) ölçme aracında yer alan 1 adet açık uçlu soruya cevap veren 82 öğrenci ve uygulama yapılan okullarda görev alan 11 Türkçe öğretmeni çalışma grubunu oluşturmaktadır. Türkçe öğretmenleri çalışma içerisinde “K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11” şeklinde kodlanmıştır. Çalışma grubunun kişisel bilgilerinin dağılımı Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formundan elde edilen veriler ışığında hazırlanmış ve *Tablo 3.5'te* sunulmuştur.

Tablo 3.5. Öğretmen Çalışma Grubunun Kişisel Bilgi Dağılımı

Öğretmen Kodları	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mezun Olduğu Branş	Kıdem Yılı	Okul Dışında Ders Verme
K1	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Evet
K2	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Evet
K3	30-39	Erkek	Lisans	Türkçe	6-10	Evet
K4	40- Üstü	Erkek	Lisans	Edebiyat	11-Üstü	Hayır
K5	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Hayır
K6	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Evet
K7	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Evet

K8	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Evet
K9	30-39	Kadın	Lisans	Türkçe	11-Üstü	Evet
K10	40-Üstü	Kadın	Lisans	Edebiyat	11-Üstü	Hayır
K11	30-39	Kadın	Lisansüstü	Edebiyat	11-Üstü	Evet

Tablo 3.5’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan 11 katılımcının 2’si erkek 9’u kadındır. K11 kodlu katılımcı lisansüstü eğitim almış, diğer 10 katılımcı ise lisans eğitimi almıştır. Öğretmenlerden K4, K10, K11 kodlu katılımcılar edebiyat bölümü mezunu; K1, K2, K3, K5, K6, K7, K8, K9 kodlu katılımcılar ise Türkçe öğretmenliği mezunu olduklarını belirtmişlerdir. K3 kodlu erkek katılımcı hariç diğer katılımcılar 11 yıl ve üstü kıdem yılına sahiptirler.

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için uygulama okulları, araştırmacının ikamet ettiği Antalya ili okullarından seçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği açısından Türkçe eğitimi alanında uzman 4 araştırmacının da görüşü alınmıştır. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarını belirlemeye yönelik veriler 2016-2017 eğitim öğretim yılında öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda toplanmıştır. Verilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından öğrencilerin seviyelerine uygun bir “Ölçme Aracı” (Ek-1) ve çalışma grubu öğrencilerinin okullarında görev yapan Türkçe öğretmenlerine yönelik “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” (Ek-2) kullanılmıştır.

3.3.1. Ölçme Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, sekizinci sınıf öğrencilerin özneyi analiz düzeyinde bulmalarına yönelik 30 soruluk/cümlelik ölçme aracı hazırlanmıştır. Ölçme aracı hazırlanırken Sekizinci Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlar ve açıklamalar, Talim Terbiye Kurulu onaylı sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı, sekizinci sınıf Türkçe çalışma kitabı ve TEOG Türkçe sınav soruları incelenmiştir. Ölçme aracında yer alan cümleler belirlenirken sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı, sekizinci sınıf Türkçe çalışma kitabı ve TEOG Türkçe sınav sorularında yer alan cümleler göz önünde bulundurulmuştur. Sorular güçlük düzeyleri dikkate alınarak basit, orta ve zor güçlük derecelerinde hazırlanmıştır. Ölçme aracında yer

alan cümlelerin oluşturulması aşamasında sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı ve sekizinci sınıf Türkçe çalışma kitabında yer alan cümlelerden ve TEOG sınavı soruları doğrultusunda araştırmacı tarafından oluşturulan cümlelerden oluşan 540 cümlenin yer aldığı soru havuzu oluşturulmuştur. Bu soru havuzundan ilk olarak 60 cümle belirlenmiş daha sonra ölçme aracında yer alacak 30 cümle belirlenmiştir. Türkçe eğitimi alanında çalışan, akademisyen ve öğretmenlerden oluşan 4 uzmanın görüşü alınmıştır. Onların görüşleri doğrultusunda sekizinci sınıf öğrencileri için uygun olmadığı belirlenen cümleler çıkartılmış yeni cümleler eklenmiştir.

Ölçme aracında öğrencilerin demografik bilgileri de toplanmıştır. Ayrıca ölçme aracının sonunda öğrencilere yönelik 1 tane de açık uçlu soru sorulmuştur. TEOG Türkçe sınavında cümlenin öğeleri konusunu içeren soruların cümle yapılarına bakıldığında 15 kelimeyi geçmediği görülmüş ve araştırmacının hazırladığı sorular/cümlelerde de buna dikkat edilmiştir.

Ölçme aracında yer alan cümleler belirlenirken özne çeşidine, öznenin yapısına, cümlenin yapısına, yüklem türüne, yüklem yerine dikkat edilmiştir. Ölçme aracında yer alan cümlelerin özne çeşidine göre dağılımı *Tablo 3.6'da* sunulmuştur:

Tablo 3.6 Özne Çeşidine Göre Cümlelerin Dağılımı

Gerçek Özne	N	Özne Çeşidi	
		Gizli Özne	n
C2a, C5, C6, C7, C8, C9, C10, C12, C14, C16, C17, C18, C21, C22, C23a, C23b, C25, C26, C28, C29, C30	21	C2b, C3, C11, C20, C24, C27a, C27b	7
		Sözde Özne	n
		C1, C4, C13, C15, C19	5

Tablo 3.6'ya bakıldığında sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan 30 soruluk/cümlelik ölçme aracında; gerçek öznesi bulunan 21 cümle, gizli öznesi bulunan 7 cümle, sözde öznesi bulunan 5 cümle yer almaktadır.

Ölçme aracında yer alan cümlelerin özne yapısına göre dağılımı *Tablo 3.7'de* sunulmuştur:

Tablo 3.7.Öznenin Yapısı Bakımından Cümlelerin Dağılımı

Tek Kelime Yapılı Özneler	Kelime Grubu Yapılı Özneler										İşaretsiz Yapılı Özneler				
	n	ST	n	B'li İT	n	B'siz İT	n	Bağlaç Grubu	n	İsim Fiil Grubu		n	Sıfat Fiil Grubu	n	n
C9, C10, C12, C13, C18, C21, C23a, C23b	8	C2a, C5, C15, C25, C26, C29	6	C4, C6, C14, C16, C17, C19, C28	7	C1	1	C8, C30	2	C7	1	C22	1	C2b, C3, C11, C20, C24, C27a, C27b	7

Tablo 3.7'ye bakıldığında sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan 30 soruluk/cümlelik ölçme aracında; özne yapısı tek kelime olan 8 cümle, kelime grubu biçiminde olan 18 cümle, işaretsiz yapı 7 cümle yer almaktadır. Özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerde; öznesi sıfat tamlaması olan 6 cümle, öznesi belirtili isim tamlaması olan 7 cümle, öznesi belirtisiz isim tamlaması olan 1 cümle, öznesi bağlaç grubu olan 2 cümle, öznesi isim fiil grubu olan 1 cümle ve öznesi sıfat fiil grubu olan 1 cümle yer almaktadır.

Ölçme aracında yer alan cümlelerin yapılarına göre dağılımı *Tablo 3.8'de* sunulmuştur:

Tablo 3.8. Cümlelerin Yapısı Bakımından Cümlelerin Dağılımı

Basit Cümle	n	Birleşik Cümle	n	Bağlı Cümle	n	Sıralı Cümle	n
C1, C4, C6, C9, C10, C12, C13, C16, C18, C20, C21, C24, C26, C29,	14	C3, C5, C7, C8, C11, C14, C15, C17, C19, C27, C28, C30	12	C2, C22,	2	C23, C25,	2

Tablo 3.8'e bakıldığında sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan 30 soruluk/cümlelik ölçme aracında; yapısı basit cümle olan 14, yapısı birleşik cümle olan 12, yapısı bağlı cümle olan 2 ve yapısı sıralı cümle olan 2 cümle yer almaktadır.

Ölçme aracında yer alan cümlelerin yüklem türüne göre dağılımı *Tablo 3.9'da* sunulmuştur:

Tablo 3.9. Cümlelerin Yüklem Türü Bakımından Dağılımı

İsim	n	Fiil	n
C2a, C5, C6, C7, C10, C18, C29	7	C1, C2b, C3, C4, C8, C9, C11, C12, C13, C14, C15, C16, C17, C19, C20, C21, C22, C23a, C23b, C24, C25, C26, C27a, C27b, C28, C30	26

Tablo 3.9'a bakıldığında sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan 30 soruluk/cümlelik ölçme aracında; isim cümlesi olan 7, fiil cümlesi olan 26 cümleye yer verilmiştir.

Ölçme aracında yer alan cümlelerin yüklemine göre dağılımı *Tablo 3.10'da* sunulmuştur:

Tablo 3.10.Cümlelerin Yüklemine Yeri Bakımından Dağılımı

Kurallı Cümle	n	Devrik Cümle	n
C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8, C11, C12, C13, C14, C15, C16, C17, C19, C20, C22, C23, C24, C25, C27, C28, C29, C30	25	C9, C10, C18, C21, C26,	5

Tablo 3.10'a bakıldığında sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan 30 soruluk/cümlelik ölçme aracında; 25 kurallı cümle, 5 devrik cümle yer almaktadır.

Cümlelerin yüklemlerinde farklı şahıs eklerinin kullanılmasına dikkat edilmiştir. Ölçme aracında yer alan 30 cümleden 2'si (C11, C20) emir cümlesi, diğer 28 cümle ise haber cümlesidir. Cümlelerin yapısına, punto büyüklüğü ve harf özelliğinin sınıf seviyesine uygunluğu için MEB Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliğine bakılmıştır. Ortaokul sekizinci sınıf için 10 punto olmalıdır (MEB Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliği, 2012).

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın nitel boyutunda kullanılan, öğretmenlerin özne öğretiminde hangi yolları izlediklerine ilişkin veri toplama aracı "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve katılımcı öğretmenlerin kişisel bilgileri istenmiştir. Bu form, öğretmenin yaşı, cinsiyeti, hangi okuldan mezun olduğu, kaç yıllık öğretmen olduğu, özel ders verme durumu gibi sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunda "Özneyi öğretirken nelere dikkat ediyorsunuz ve cümlede özne buldurma alışmalarında nasıl bir yol izliyorsunuz?" şeklinde 1 açık uçlu soru yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 2016-2017 eğitim-öğretim yılında öğrencilerin okullarında toplanmıştır.

Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler (Ek-3) alındıktan sonra Antalya il sınırlarında bulunan 1 özel okul ve 3 devlet okulu belirlenmiştir. Öğrenciler Türkçe dersi TEOG başarı puanlarına göre seçilmiştir. 30 soruluk/cümlelik ölçme aracını cevaplamaları için öğrencilere bir ders saatini içeren 40 dakikalık süre verilmiştir. Bu süre sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracında yer alan 30 soruyu/cümleyi cevaplamaları için yeterlidir. Ayrıca Türkçe öğretmenlerine yönelik, öğretmenlerin özne öğretiminde hangi yolları izlediklerine ilişkin veri toplama aracı “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” araştırmacı tarafından hazırlanmış ve okullarda görev yapan 11 Türkçe öğretmenine uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Öğrencilerden elde edilen nicel veriler SPSS 21.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Öğrencilere uygulanan çalışma yaprağındaki cümleler “doğru”, “yanlış” ve “boş” olarak puanlanmıştır. Doğru cevaplara “1”, yanlış cevaplara “0”, boş cevaplara da “0” puan verilmiştir. Değerlendirme araştırmacıdan başka alanında uzman bir farklı araştırmacı tarafından yapılmıştır. SPSS paket programında yapılan ki-kare testi, normallik testi sonucuna göre “Mann Whitney U Test” ve “Kruskal Wallis Test” yapılmıştır. Mann Whitney U testi, “İki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eder. İki ilişkisiz grubun, ilgilenilen değişken bakımından evrende benzer dağılımlara sahip olup olmadığını test eder.” (Büyüköztürk, 2017, s. 165) Kruskal Wallis testi, “İlişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalamasının birbirlerinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test eder.” (Büyüköztürk, 2017, s. 168) “Bu analiz yöntemi birbiriyle ilişkisi olmayan ikiden fazla gruba ait ölçümlerin arasında anlamlı farklılık olup olmadığını araştırmada kullanılır.” (Kilmen, 2015, s. 232)

Araştırmanın nitel verileri içerik analizi tekniğiyle çözümlendi. “İçerik analizi verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışır. Temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır.”(Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 242) Bu veriler tablolar hâlinde gösterildi. Veriler üzerinde ayrıca yüzde ve frekans analizleri yapıldı.

Türkçe öğretmenlerine uygulanan bir diğer nitel veri toplama aracı olan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Türkçe öğretmenlerinden oluşan 11 katılımcıya uygulanmış, Türkçe öğretmenlerinin özneyi öğretme ve buldurma ile ilgili izledikleri yolların neler olduğuna cevap aranmıştır. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunda yer alan “Özneyi öğretirken nelere dikkat ediyorsunuz ve cümlede özneyi buldururken nasıl bir yol izliyorsunuz? Açıklayınız.” sorusuna Türkçe öğretmenlerinin verdiği cevaplardan elde edilen bulgular içerik analizi tekniği ile çözümlenmiş “özneyi bulmadan önce”, “özneyi bulma esnasında” ve “özne bulma sonrasında” olmak üzere tematik olarak sınıflandırılmış ve temaların içerisinde yer alan kodlar ile birlikte öğretmenlerin hangi yolları izlediklerine dair bulgulara ulaşılmıştır.

3.5.1. Değerlendiriciler Arası Güvenirlik

Ölçme aracında yer alan 30 cümlenin belirlenmesi aşamasında Türkçe eğitimi alanında çalışan, akademisyen ve öğretmenlerden oluşan 4 uzmanın görüşü alınmıştır. Onların görüşleri doğrultusunda sekizinci sınıf öğrencileri için uygun olmadığı belirlenen cümleler çıkartılıp yeni cümleler eklenmiş ve ölçme aracında yer alacak 30 cümle belirlenmiştir.

Ölçme aracının güvenilirliğine ilişkin bulgular KR-20 formülü ile bulunmuştur. “KR-20, aynı zamanda elde edilen test puanları arasındaki içtutarlılığı ölçmek amacıyla kullanılır. Test maddelerinin ölçtüğü özelliklerin, örneklediği davranışların, benzeşik olması güvenilirliği yükseltecektir.” (Büyüköztürk, 2017, s. 182) Araştırmacı tarafından oluşturulan ölçme aracı için hesaplanan KR-20 güvenilirlik katsayısı 0,951 olarak bulunmuştur. Ölçme aracının güvenilirliğine ilişkin bu katsayının 0,70’den büyük olması beklenir. Araştırmanın KR-20 güvenilirlik katsayısının 0,951 olarak bulunması, testin güvenilirliğinin yüksek çıktığı ve maddeler arasındaki iç tutarlılığın yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Araştırmanın birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü problem cümlesi doğrultusunda öğrencilere uygulanan ölçme araçları iki araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Her iki araştırmacının değerlendirmeleri arasındaki uyum Miles-Huberman formülü ile hesaplanmıştır. Bu formülle göre elde edilen uyum puanı 0,892’dir. Buna göre araştırmacıların değerlendirmeleri yüksek derecede uyumludur (Miles & Huberman, 1994, s. 64).

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, elde edilen bulgular sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarını tespit etmek amacıyla sorulan araştırma soruları doğrultusunda sırasıyla sunulmuştur.

Öğrencilerin özneyi bulma durumlarını tespit etmek üzere geliştirilen ve Ek 1’de de yer alan ölçme aracı ile elde edilen veriler incelenmiş ve bulgular alt araştırma soruları doğrultusunda raporlaştırılmıştır.

4.1. Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Ölçme Aracındaki Cümleler Bağlamında Genel ve Cinsiyete Göre Özneyi Bulma Durumlarına İlişkin İstatistikî Bulgular

Araştırmanın birinci probleminin cümlesi “*Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında genel ve cinsiyete göre özneyi bulma durumları nedir?*” şeklindedir. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları her bir cümle bağlamında incelenmiş, frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Öğrencilerin en başarılı olduğu cümleler ve en başarısız olduğu cümleler belirlenmiştir. En çok boş bıraktıkları cümleler saptanmıştır. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları frekans ve yüzdelik olarak Tablo 4.1’de sunulmuştur:

Tablo 4.1. Cümleler Bağlamında Genel ve Cinsiyete Göre Öğrencilerin Özneyi Bulma Durumlarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Cümle No	Kız n(%)			Erkek n(%)			Toplam n(%)		
	Doğru	Yanlış	Boş	Doğru	Yanlış	Boş	Doğru	Yanlış	Boş
C1	41 (%68,3)	19 (%31,7)	0 (%0)	40 (%66,7)	20 (%33,3)	0 (%0)	81 (%67,5)	39 (%32,5)	0 (%0)
C2a	0 (%0)	0 (%0)	60 (%100)	0 (%0)	0 (%0)	60 (%100)	0 (%0)	0 (%0)	120 (%100)
C2b	30 (%50)	30 (%50)	0 (%0)	26 (%43,3)	31 (%51,6)	3 (%5)	56 (%46,6)	61 (%50,8)	3 (%2,5)
C3	36 (%60)	24 (%40)	0 (%0)	33 (%55)	26 (%43,3)	1 (%1,6)	69 (%57,5)	50 (%41,6)	1 (%0,8)
C4	43 (%71,7)	14 (%23,3)	3 (%5)	40 (%66,7)	19 (%31,6)	1 (%1,6)	83 (%69,2)	33 (%27,5)	4 (%3,3)
C5	18 (%30)	39 (%65)	3 (%5)	18 (%30)	38 (%63,3)	4 (%6,6)	36 (%30)	77 (%64,1)	7 (%5,8)
C6	40 (%66,7)	18 (%30)	2 (%3,3)	41 (%68,3)	18 (%30)	1 (%1,6)	81 (%67,5)	36 (%30)	3 (%2,5)
C7	38 (%63,3)	21 (%35)	1 (%1,6)	35 (%58,3)	21 (%35)	4 (%6,6)	73 (%60,8)	42 (%35)	5 (%4,1)
C8	29 (%48,3)	29 (%48,3)	2 (%3,3)	28 (%46,7)	30 (%50)	2 (%3,3)	57 (%47,5)	59 (%49,1)	4 (%3,3)
C9	50 (%83,3)	10 (%16,7)	0 (%0)	46 (%76,7)	11 (%18,3)	3 (%5)	96 (%80)	21 (%17,5)	3 (%2,5)
C10	32 (%53,3)	25 (%41,6)	3 (%5)	41 (%68,3)	18 (%30)	1 (%1,6)	73 (%60,8)	43 (%35,8)	4 (%3,3)
C11	38 (%63,3)	22 (%36,7)	0 (%0)	32 (%53,3)	28 (%46,7)	0 (%0)	70 (%58,3)	50 (%41,7)	0 (%0)
C12	49 (%81,7)	11 (%18,3)	0 (%0)	45 (%75)	15 (%25)	0 (%0)	94 (%78,3)	26 (%21,7)	0 (%0)
C13	47 (%78,3)	13 (%21,7)	0 (%0)	48 (%80)	11 (%18,3)	1 (%1,6)	95 (%79,2)	24 (%20)	1 (%0,8)
C14	29 (%48,3)	29 (%48,3)	2 (%3,3)	32 (%53,3)	26 (%43,3)	2 (%3,3)	61 (%50,8)	55 (%45,8)	4 (%3,3)
C15	39 (%65)	21 (%35)	0 (%0)	36 (%60)	20 (%33,3)	4 (%6,6)	75 (%62,5)	41 (%34,1)	4 (%3,3)
C16	38 (%63,3)	22 (%36,7)	0 (%0)	33 (%55)	24 (%40)	3 (%5)	71 (%59,2)	46 (%38,3)	3 (%2,5)
C17	37 (%61,7)	21 (%35)	2 (%3,3)	35 (%58,3)	22 (%36,6)	3 (%5)	72 (%60)	43 (%35,8)	5 (%4,1)
C18	45 (%75)	15 (%25)	0 (%0)	51 (%85)	9 (%15)	0 (%0)	96 (%80)	24 (%20)	0 (%0)
C19	34 (%56,7)	24 (%40)	2 (%3,3)	34 (%56,7)	22 (%36,6)	4 (%6,6)	68 (%56,7)	46 (%38,3)	6 (%5)
C20	26 (%43,3)	33 (%55)	1 (%1,6)	25 (%41,7)	32 (%53,3)	3 (%5)	51 (%42,5)	65 (%54,1)	4 (%3,3)
C21	46 (%76,7)	14 (%23,3)	0 (%0)	50 (%83,3)	10 (%16,7)	0 (%0)	96 (%80)	24 (%20)	0 (%0)
C22	25 (%41,7)	35 (%58,3)	0 (%0)	22 (%36,7)	34 (%56,6)	4 (%6,6)	47 (%39,2)	69 (%57,4)	4 (%3,3)
C23a	52 (%86,6)	5 (%8,3)	3 (%5)	50 (%83,3)	4 (%6,6)	6 (%10)	102 (%85)	9 (%7,5)	9 (%7,5)
C23b	46 (%76,6)	6 (%10)	8 (%13,3)	42 (%70)	12 (%20)	6 (%10)	88 (%73,3)	18 (%15)	14 (%11,6)
C24	27 (%45)	31 (%51,6)	2 (%3,3)	29 (%48,3)	28 (%46,6)	3 (%5)	56 (%46,7)	59 (%49,1)	5 (%4,1)
C25	49 (%81,7)	11 (%18,3)	0 (%0)	49 (%81,7)	11 (%18,3)	0 (%0)	98 (%81,7)	22 (%18,3)	0 (%0)
C26	33 (%55)	27 (%45)	0 (%0)	30 (%50)	28 (%46,6)	2 (%3,3)	63 (%52,5)	55 (%45,8)	2 (%1,6)
C27a	0 (%0)	0 (%0)	60 (%100)	0 (%0)	0 (%0)	60 (%100)	0 (%0)	0 (%0)	120 (%100)
C27b	25 (%41,7)	33 (%55)	2 (%3,3)	27 (%45)	29 (%48,3)	4 (%6,6)	52 (%43,3)	62 (%51,6)	6 (%5)
C28	42 (%70)	18 (%30)	0 (%0)	43 (%71,7)	15 (%25)	2 (%3,3)	85 (%70,8)	33 (%27,5)	2 (%1,6)
C29	46 (%76,7)	14 (%23,3)	0 (%0)	47 (%78,3)	13 (%21,7)	0 (%0)	93 (%77,5)	27 (%22,5)	0 (%0)
C30	45 (%75)	15 (%25)	0 (%0)	45 (%75)	12 (%20)	3 (%5)	90 (%75)	27 (%22,5)	3 (%2,5)
Genel Tplm	1175 (%59,3)	649 (%32,7)	156 (%7,8)	1153 (%58,2)	637 (%32,1)	190 (%9,5)	2328 (%58,7)	1286 (%32,4)	346 (%8,7)

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi ölçme aracındaki cümleler bağlamında genel olarak özneyi bulma durumları irdelendiğinde öğrencilerin özneyi %58,7 oranında doğru buldukları tespit edilmiştir. Diğer yandan öğrencilerin, %32,4 oranında özneyi yanlış buldukları, %8,7 oranında ise cümleyi boş bıraktıkları görülmüştür. Yine, elde edilen veriler cinsiyet açısından irdelendiğinde kız öğrencilerin özneyi, %59,3

oranında doğru; %32,7 oranında yanlış buldukları, %7,8 oranında ise cümleyi boş bıraktıkları tespit edilmiştir. Öte yandan erkek öğrencilerin ise özneyi, %58,2 oranında doğru; %32,1 oranında yanlış buldukları, %9,5 oranında ise boş bıraktıkları saptanmıştır.

Öğrencilerin özneyi bulma durumları her bir cümle bağlamında tek tek irdelendiğinde genel olarak ölçme aracında geçen toplam 33 öznenin 24'ünde %50 ve üzeri oranda doğru cevap verdikleri görülmüştür. Bunlar arasında en yüksek doğru cevaplama oranı %81,7 (n=98) ile C25 kodlu (*Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı.*), sıralı, kurallı fiil cümlesinin gerçek öznesine aittir. Bu cümleyi ise %80 (n=96) doğru cevaplama oranı ile C9 kodlu (*Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer alıyor Beyazıt.*) cümle, %80 (n=96) doğru cevaplama oranı ile C18 kodlu (*Pek uzak değil kış.*) cümle, %80 (n=96) doğru cevaplama oranı ile C21 kodlu (*Elimden tuttu kardeşim.*) cümle takip etmektedir.

33 öznenin 7'sinde ise başarı oranı %50'nin altındadır. Bunlar arasında en yüksek yanlış cevap verme oranı %64,1 (n=77) ile C5 kodlu (*Elinde, kuyruğundan yakaladığı küçük ve kara bir kedi vardı.*), girişik birleşik, kurallı isim cümlesinin gerçek öznesine aittir. Bu cümleyi ise %60,8 (n=73) yanlış cevaplama oranı ile C22 kodlu (*Akdeniz'in bu şirin köşesinden geçenler Kale'yi mutlaka görürler ve hikâyesini öğrenmeden oradan ayrılmazlar.*) cümle; %57,5 (n=69) yanlış cevaplama oranı ile C20 kodlu (*Bana acele cevap yaz.*) cümle; %56,7 (n=68) yanlış cevap verme oranı ile C27b kodlu (*Efendiler, müsaade buyurursanız size bir sual sorayım.*) cümle takip etmektedir.

33 öznenin 26'sında ise farklı oranlarda boş bırakmalar tespit edilmiştir. Boş bırakılan cümlelerin 2'sinde ise öğrencilerin boş bırakma oranı %50'nin üzerindedir. C2a kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel (C2a) ki anlatamam.*) cümleyi boş bırakma oranı %100 (n=120) olarak tespit edilmiştir. Aynı şekilde C27a kodlu (*Efendiler, müsaade buyurursanız (C27a) size bir sual sorayım.*) cümleyi boş bırakma oranı %100 (n=120) olarak tespit edilmiştir.

30 cümlelik ölçme aracına öğrencilerin verdikleri cevaplar cinsiyet açısından bakıldığında ise %59,3 ile kızların doğru cevaplama oranı erkeklerin doğru cevaplama (%58,2) oranından fazladır.

4.1.1. Özneyi bulma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.1.1’de sunulmuştur:

4.1.1. Özneyi Bulma Durumlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Kız	60	61,83	3709,50	1720,550	,676
Erkek	60	59,18	3530,50		

*p> ,05

Tablo 4.1.1 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p = ,676 > ,05$). Başka bir deyişle, kız ve erkek öğrencilerin ölçme aracındaki cümlelerin öznesini yaklaşık olarak aynı sayıda doğru buldukları, cümlenin öznesini bulmada başarı durumlarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir.

4.1.2. Özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları ile okul türü değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.1.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.1.2. Özneyi Bulma Durumunun Okul Türüne Göre Karşılaştırılması

Okul Türü	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
devlet	90	53,36	4802,50	707,500	,000
Özel	30	81,92	2457,50		

*p< ,05

Tablo 4.1.2 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarında okul türüne göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p = ,000 < ,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın özel okul öğrencilerinin

lehine olduğu görülmektedir. Buna göre, özel okul öğrencilerinin özneyi bulma durumunun, devlet okulu öğrencilerine göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

4.1.3. Özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken devlet okuluna giden sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarının, devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.1.3’te sunulmuştur:

Tablo 4.1.3. Özneyi Bulma Durumlarının Devlet Okulları Arasında Karşılaştırılması

Devlet Okulu	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
DO3	30	31,57	2	14,120	.001
DO2	30	48,65			
DO1	30	56,28			

*p<,05

Tablo 4.1.3 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarının devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaştığı tespit edilmiştir ($p=,001<,05$). Devlet okullarının sıra ortalamaları dikkate alındığında, TEOG okul başarısı yüksek olan ve Antalya merkezde yer alan DO1 okuluna giden öğrencilerin özneyi bulma durumlarının daha iyi olduğu, onu sırasıyla TEOG okul başarısı orta seviyede olan ve Antalya merkezde yer alan DO2 okuluna ve TEOG okul başarısı düşük olan ve Antalya’nın kırsal kesiminde yer alan DO3 okuluna giden öğrencilerin izlediği tespit edilmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirleyebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Özneyi bulma durumlarının DO2 ve DO3 okulları arasında karşılaştırılması Tablo 4.1.3.1’de sunulmuştur:

Tablo 4.1.3.1. Özneyi Bulma Durumlarının DO2 ve DO3 Okulları Arasında Karşılaştırılması

Devlet Okulu	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
DO3	30	24,50	735,00	270,000	,008
DO2	30	36,50	1095,00		

*p< ,05

Elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 devlet okuluna giden öğrenciler ile TEOG okul başarısı düşük olan DO3 devlet okuluna giden öğrenciler arasında, TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 devlet okuluna gidenler lehine anlamlı fark vardır ($p=,008<0,05$).

Özneyi bulma durumlarının DO2 ve DO3 okulları arasında karşılaştırılması Tablo 4.1.3.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.1.3.2. Özneyi Bulma Durumlarının DO1 ve DO3 Okulları Arasında Karşılaştırılması

Devlet Okulu	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
DO3	30	22,57	677,00	212,000	,000
DO1	30	38,43	1153,00		

*p< ,05

Elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 devlet okuluna giden öğrenciler ile TEOG okul başarısı düşük olan DO3 devlet okuluna giden öğrenciler arasında, TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 devlet okuluna gidenler lehine anlamlı fark vardır ($p=,000<0,05$).

Özneyi bulma durumlarının DO1 ve DO2 okulları arasında karşılaştırılması Tablo 4.1.3.3’te sunulmuştur:

Tablo 4.1.3.3. Özneyi Bulma Durumlarının DO1 ve DO2 Okulları Arasında Karşılaştırılması

Devlet Okulu	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
DO2	30	27,65	829,50	364,500	,205
DO1	30	33,35	1000,50		

*p> ,05

Elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 devlet okuluna giden öğrenciler ile TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 devlet okuluna giden öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p = ,205 > ,05$).

Elde edilen bulgular incelendiğinde devlet okullarının özneyi bulma başarıları ile TEOG okul başarıları paralellik göstermektedir. TEOG okul başarıları DO3 devlet okuluna göre daha yüksek olan DO1 ve DO2 devlet okullarının özneyi bulma başarılarının da DO3 okulunun özneyi bulma başarısından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. DO1 ve DO2 okulları karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir fark olmadığı saptansa da iki okulun sıra ortalamalarına bakıldığında TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 devlet okulunun, TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 devlet okuluna göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

4.1.4. Özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları ile TEOG başarıları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.1.4’te sunulmuştur:

Tablo 4.1.4. Özneyi Bulma Durumlarının TEOG Başarısına Göre Karşılaştırılması

TEOG Puan	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
0-45	30	32,50	2	72,384	,000
46-69	30	52,08			
70 ve üzeri	30	96,93			

* $p < ,05$

Tablo 4.1.4 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları ile TEOG başarısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır ($p = ,000 < ,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirleyebilmek amacıyla Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Mann Whitney U Testi ile yapılan ikili karşılaştırmalarda üç grubun da özneyi bulma durumlarının birbirinden anlamlı biçimde farklı olduğu görülmüştür.

Tablo 4.1.4.1. Özneyi Bulma Durumlarının 0-45 ve 46-69 TEOG Puanları Arasında Karşılaştırılması

TEOG Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
0-45	40	31,76	1270,50	450,500	,001
46-69	40	49,24	1969,50		

*p<,05

Elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrenciler ile 46-69 aralığında olan öğrenciler arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı fark vardır (p=,001 <0,05).

Tablo 4.1.4.2. Özneyi Bulma Durumlarının 0-45 ve 70 ve Üzeri TEOG Puanları Arasında Karşılaştırılması

TEOG Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
0-45	40	21,24	849,50	29,500	,000
70 ve üzeri	40	59,76	2390,50		

*p<,05

Elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrenciler ile 70 ve üzeri olan öğrenciler arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı fark vardır (p=,001 <0,05).

Tablo 4.1.4.3. Özneyi Bulma Durumlarının 46-69 ve 70 ve Üzeri TEOG Puanları Arasında Karşılaştırılması

TEOG Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
46-69	40	23,34	933,50	113,500	,000
70 ve üzeri	40	59,76	2306,50		

*p<,05

Elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrenciler ile 70 ve üzeri olan öğrenciler arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı fark vardır (p=,000 <0,05).

Elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin TEOG başarı puanları ile özne bulma başarıları arasında doğru orantılı bir fark saptanmıştır. Öğrencilerin özne bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

4.2.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özne Çeşidi Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarına İlişkin İstatistikî Bulgular

Araştırmanın ikinci problem cümlesi “*Özne çeşidi bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları nedir?*” şeklindedir. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumlarının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Gerçek öznelî, gizli öznelî ve sözde öznelî cümleler tek tek irdelenmiş ve her bir özne çeşidi bağlamında en başarılı olunan ve en başarısız olunan cümleler tespit edilmiştir. Her bir özne çeşidi bağlamında en çok boş bırakılan cümleler saptanmıştır. Sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları okul türü, TEOG başarı puanı değişkenlerine göre ve devlet okulları arasında farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları frekans ve yüzdeler olarak Tablo 4.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.2. Özne Çeşidi Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Frekans ve Yüzdeler Dağılımı

Özne Çeşidi	Cümle No	Doğru	Yanlış	Boş
Gerçek Özne	C5	36 (%30)	77 (%64,1)	7 (%5,8)
	C6	81 (%67,5)	36 (%30)	3 (%2,5)
	C7	73 (%60,8)	42 (%35)	5 (%4,1)
	C8	57 (%47,5)	59 (%49,1)	4 (%3,3)
	C9	96 (%80)	21 (%17,5)	3 (%2,5)
	C10	73 (%60,8)	43 (%35,8)	4 (%3,3)
	C12	94 (%78,3)	26 (%21,7)	0 (%0)
	C14	61 (%50,8)	55 (%45,8)	4 (%3,3)
	C16	71 (%59,2)	46 (%38,3)	3 (%2,5)
	C17	72 (%60)	43 (%35,8)	5 (%4,1)
	C18	96 (%80)	24 (%20)	0 (%0)
	C21	96 (%80)	24 (%20)	0 (%0)
	C22	47 (%39,2)	69 (%57,4)	4 (%3,3)
	C23a	102 (%85)	9 (%7,5)	9 (%7,5)
	C23b	88 (%73,3)	18 (%15)	14 (%11,6)
	C25	98 (%81,7)	22 (%18,3)	0 (%0)
	C26	63 (%52,5)	55 (%45,8)	2 (%1,6)
	C28	85 (%70,8)	33 (%29,2)	2 (%1,6)
	C29	93 (%77,5)	27 (%22,5)	0 (%)
	C30	90 (%75)	27 (%22,5)	3 (%2,5)
Toplam	1572 (%65,5)	756 (%31,5)	72 (%3)	
Gizli Özne	C2a	0 (%0)	0 (%0)	120 (%100)
	C2b	56 (%46,7)	61 (%50,8)	3 (%2,5)
	C3	69 (%57,5)	50 (%41,6)	1 (%0,8)
	C11	70 (%58,3)	50 (%41,7)	0 (%0)
	C20	51 (%42,5)	65 (%54,1)	4 (%3,3)
	C24	56 (%46,7)	59 (%49,1)	5 (%4,1)
	C27a	0 (%0)	0 (%0)	120 (%100)
	C27b	52 (%43,3)	62 (%51,6)	6 (%5)
	Toplam	354 (%36,8)	347 (%36,1)	259 (%26,9)
Sözde Özne	C1	81 (%67,5)	39 (%32,5)	0 (%0)
	C4	83 (%69,2)	33 (%27,5)	4 (%3,3)
	C13	95 (%79,2)	24 (%20)	1 (%0,8)
	C15	75 (%62,5)	41 (%34,1)	4 (%3,3)
	C19	68 (%56,7)	46 (%38,3)	6 (%5)
	Toplam	402 (%67)	183 (%30,5)	15 (%2,5)
Genel Toplam	2328 (%58,7)	1286 (%32,47)	346 (%8,7)	

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi öğrencilere çözümlenmeleri için verilen ölçme aracındaki cümleler irdelendiğinde 20 cümlede gerçek özne, 8 cümlede gizli özne, 5 cümlede de sözde özne olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin özne çeşidine verdikleri cevapların oranlarına bakıldığında 5 cümleden ibaret olan sözde özneli cümleyi %67 oranında doğru cevapladıkları tespit edilmiştir. Onu %65,5 ile 20 cümlede geçen gerçek özne; %36,87 ile 8 cümlede geçen gizli özne takip etmektedir. Görüldüğü gibi öğrencilerin sözde ve gerçek öznesi bulunan cümlelerdeki başarı ortalaması yüksekken gizli özneli cümlelerde ise başarı ortalaması düşüktür.

Gerçek özneye sahip 20 cümlede en yüksek doğru cevaplama oranı %85 (n=102) ile C23a kodlu (*O gitmiş (a), ben gitmişim.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %81,7 (n=98) doğru cevaplama oranı ile C25 kodlu (*Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı.*) cümle, %80 (n=96) doğru cevaplama oranı ile C9 kodlu (*Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer alıyor Beyazıt.*), C18 kodlu (*Pek uzak değil kıış.*) ve C21 kodlu (*Elimden tuttu kardeşim.*) cümleler takip etmektedir.

En yüksek yanlış cevap verme oranı %64,1 (n=77) ile C5 kodlu (*Elinde, kuyruğundan yakaladığı küçük ve kara bir kedi vardı.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %57,4 (n=69) yanlış cevaplama oranı ile C22 kodlu (*Akdeniz'in bu şirin köşesinden geçenler Kale'yi mutlaka görürler ve hikâyesini öğrenmeden oradan ayrılmazlar.*) cümle; %49,1 (n=59) yanlış cevaplama oranı ile C8 kodlu (*Ormanlar, maziyi hatırlatan gölgeli yollar, sürü hâlinde uçuşan kuşlar, beni daima etkilemiştir.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek boş bırakma oranı ise %11,6 (n=14) ile C23b kodlu (*O gitmiş, ben gitmişim.(b)*) cümleye aittir.

Gizli özneye sahip 8 cümlede en yüksek doğru cevaplama oranı %58,3 (n=70) ile C11 kodlu (*Köyden dönünce gel.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %57,5 (n=69) doğru cevaplama oranı ile C3 kodlu (*Konserve kutularını kullanarak evinizde saksı yapabilirsiniz.*) cümle, %46,7 (n=56) doğru cevaplama oranı ile C2b kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.*) ve C24 kodlu (*Sevgili arkadaşım uzun zamandır sana mektup yazamıyorum.*) cümleler takip etmektedir.

En yüksek yanlış cevap verme oranı %54,1 (n=65) C20 kodlu (*Bana acele cevap yaz.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %51,6 (n=62) yanlış cevaplama oranı ile C27b kodlu (*Efendiler, müsaade buyurursanız size bir sual sorayım.*) cümle; %50,8 (n=61) yanlış cevaplama oranı ile C2b kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek boş bırakma oranı ise %100 (n=120) ile C2a kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel (a) ki / anlatamam.*) ve C27a kodlu (*Efendiler, müsaade buyurursanız (C27a) size bir sorayım.*) cümlelere aittir.

Sözde özneye sahip 5 cümlede en yüksek doğru cevaplama oranı %79,2 (n=95) ile C13 kodlu (*Çiçekler sulanıyor.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %69,2 (n=83) doğru cevaplama oranı ile C4 kodlu (*Dünyanın en ünlü balinası kara sularımızda görüldü.*) cümle, %67,5 (n=81) doğru cevaplama oranı ile C1 kodlu (*Bu şehirde gece gündüz düdüğü sesi duyuluyor.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek yanlış cevap verme oranı %38,3 (n=46) ile C19 kodlu (*Şiir okuyuşu çok beğenilmiş.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %34,11 (n=41) yanlış cevaplama oranı ile C15 kodlu (*Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen çay Türkiye'nin her köşesinde sürekli demlenir.*) cümle; %32,5 (n=39) yanlış cevaplama oranı ile C1 kodlu (*Bu şehirde gece gündüz düdüğü sesi duyuluyor.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek boş bırakma oranı ise %5 (n=6) ile C19 kodlu (*Şiir okuyuşu çok beğenilmiş*) cümleye aittir.

4.2.1. Özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?” alt probleminin cevabı aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları ile okul türü değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.2.1’de sunulmuştur:

Tablo 4.2.1.Özne Çeşidi Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Okul Türüne Göre Karşılaştırılması

Özne Çeşidi	Okul Türü	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Gerçek Özne	devlet	90	52,62	4736,00	641,000	,000*
	özel	30	84,13	2524,00		
Gizli Özne	devlet	90	55,54	4999,00	904,000	,006**
	özel	30	75,37	2261,00		
Sözde Özne	devlet	90	53,50	4815,00	720,000	,000***
	özel	30	81,50	2445,00		

*p<,05 **p<,05 ***p<,05

Tablo 4.2.1 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin, her bir özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumlarında okul türüne göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın özel okul öğrencilerinin lehine olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, öznesi gerçek özne olan cümlelerde sıra ortalaması dikkate alındığında, özel okula giden öğrenciler ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında, özel okula giden öğrencilerin lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$).

Öznesi gizli özne olan cümlelerde sıra ortalaması dikkate alındığında, özel okula giden öğrenciler ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında, özel okula gidenler lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,006<,05$).

Öznesi sözde özne olan cümlelerde sıra ortalaması dikkate alındığında, özel okula giden öğrenciler ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında, özel okula gidenler lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$).

Sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümlelere verdiği cevaplar doğrultusunda öznesi gerçek özne olan cümlelerin, öznesi gizli özne olan cümlelerin ve öznesi sözde özne olan cümlelerin öznesini bulmada özel okula giden öğrencilerin devlet okuluna giden öğrencilere göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

4.2.2. Özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken devlet okuluna giden sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumlarının, devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.2.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.2.2.Özne Çeşidi Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Devlet Okulları Arasında Karşılaştırılması

Özne Çeşidi	Devlet Okulu	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
Gerçek Özne	DO3	30	32,37			
	DO2	30	48,03	2	12,857	,002*
	DO1	30	56,10			
Gizli Özne	DO3	30	33,95			
	DO2	30	49,48	2	9,648	,008**
	DO1	30	53,07			
Sözde Özne	DO3	30	31,25			
	DO2	30	49,02	2	15,206	,000***
	DO1	30	56,23			

*p<,05 **p<,05 ***p<,05

Tablo 4.2.2 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumlarının devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaştığını tespit edilmiştir. Farklılıkların hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirleyebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Öznesi “gerçek özne” olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul başarısı düşük olan DO3 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,016>,05$). TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulları arasında, TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,001<,05$). TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,199>,05$).

Gerçek özneli cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu görülmüş, fakat TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okullarının cümlelerin gerçek öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu, aralarında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında da anlamlı bir fark olmadığı, cümlelerin gerçek öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Cümlelerin gerçek öznesini bulmada anlamlı farkın sadece TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulları arasında olduğu tespit edilmiştir.

Öznesi “gizli özne” olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul başarısı düşük olan DO3 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,012>,05$). TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulları arasında, TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,004<,05$). TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,517>,05$).

Gizli özneli cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu görülmüştür. TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okullarının cümlelerin gizli öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu, aralarında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında da anlamlı bir fark olmadığı, cümlelerin gizli öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Cümlelerin gizli öznesini bulmada anlamlı farkın sadece TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulları arasında olduğu tespit edilmiştir.

Öznesi “sözde özne” olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul başarısı düşük olan DO3 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında, TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,008<,05$). TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulları arasında, TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,283>,05$).

Sözde özneli cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu, en başarısız okulun ise TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu olduğu tespit edilmiştir. TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu ile TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu arasında anlamlı bir fark olmadığı sözde özneli cümlelerin öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu fakat TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu ile TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu arasında anlamlı fark görüldüğü ve DO2 okulunun DO3 okuluna göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. TEOG okul başarısı yüksek

olan DO1 okulu ile TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu arasında anlamlı bir fark görüldüğü ve DO1 okulunun daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

4.2.3. Özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları ile TEOG başarısı değişkeni arasında anlamlı bir biçimde farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.2.3’te sunulmuştur:

Tablo 4.2.3.Özne Çeşidi Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının TEOG Başarısına Göre Karşılaştırılması

Özne Çeşidi	TEOG Puanı	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
GerçekÖzne	0-45	40	35,00	2	62,298	,000*
	46-69	40	52,08			
	70 ve üzeri	40	94,43			
Gizli Özne	0-45	40	35,44	2	58,401	,000**
	46-69	40	53,60			
	70 ve üzeri	40	92,46			
Sözde Özne	0-45	40	37,48	2	36,671	,000***
	46-69	40	61,00			
	70 ve üzeri	40	83,03			

* $p < ,05$ ** $p < ,05$ *** $p < ,05$

Tablo 4.2.3 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumlarının TEOG başarısına göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı tespit edilmiştir. Farklılıkların hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirleyebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Öznesi “gerçek özne” olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 ve 46-69 aralığında olanlar arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p = ,005 = ,05$). TEOG puanı 0-45 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p = ,000 < ,05$). TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p = ,000 < ,05$). Öğrencilerin TEOG başarı puanları ile gerçek özneli cümlelerin öznesini bulma başarıları arasında doğru orantılı bir fark saptanmıştır. Öğrencilerin

gerçek özneli cümlelerin öznesini bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve gerçek özneli cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

Öznesi “gizli özne” olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 ve 46-69 aralığında olanlar arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,008 < ,05$). TEOG puanı 0-45 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000 < ,05$). TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000 < ,05$). Öğrencilerin TEOG başarı puanları ile gizli özneli cümlelerin öznesini bulma başarıları arasında doğru orantılı bir fark saptanmıştır. Öğrencilerin gizli özneli cümlelerin öznesini bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve gizli özneli cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

Öznesi “sözde özne” olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 ve 46-69 aralığında olanlar arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,003 < ,05$). TEOG puanı 0-45 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000 < ,05$). TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,003 < ,05$). Öğrencilerin TEOG başarı puanları ile sözde özneli cümlelerin öznesini bulma başarıları arasında doğru orantılı bir fark saptanmıştır. Öğrencilerin sözde özneli cümlelerin öznesini bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve sözde özneli cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

4.3.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özne Yapısı Bağlamında Özneyi Bulma Durumlarına İlişkin İstatistikî Bulgular

Araştırmanın üçüncü problem cümlesi “*Öznenin yapısı bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları nedir?*” şeklindedir. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumlarının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Öznesi kelime grubu yapılı, tek kelime yapılı, işaretli yapılı cümleler tek tek irdelenmiş ve her bir özne yapısı bağlamında en başarılı olunan ve en başarısız olunan cümleler tespit edilmiştir. Her bir özne yapısı bağlamında en çok boş bırakılan cümleler saptanmıştır. Sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları okul türü, TEOG başarı puanı değişkenlerine göre ve devlet okulları arasında farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları frekans ve yüzdeler olarak Tablo 4.3’te sunulmuştur:

Tablo 4.3.Özne Yapısı Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Frekans veYüzdelik Dağılımı

Özne Yapısı	Cümle No	Toplam n(%)		
		Doğru	Yanlış	Boş
Kelime Grubu Yapılı	C1	81 (%67,5)	39 (%32,5)	0 (%0)
	C4	83 (%69,2)	33 (%27,5)	4 (%3,3)
	C5	36 (%30)	77 (%64,1)	7 (%5,8)
	C6	81 (%67,5)	36 (%30)	3 (%2,5)
	C7	73 (%60,8)	42 (%35)	5 (%4,1)
	C8	57 (%47,5)	59 (%49,16)	4 (%3,3)
	C14	61 (%50,8)	55 (%45,8)	4 (%3,3)
	C15	75 (%62,5)	41 (%34,1)	4 (%3,3)
	C16	71(%59,2)	46 (%38,3)	3 (%2,5)
	C17	72 (%60)	43 (%35,8)	5 (%4,1)
	C19	68 (%56,7)	46 (%38,3)	6 (%5)
	C22	47 (%39,2)	69 (%57,4)	4 (%3,3)
	C25	98 (%81,7)	22 (%18,3)	0 (%0)
	C26	63 (%52,5)	55 (%45,8)	2 (%1,6)
	C28	85 (%70,8)	33 (%29,2)	2 (%1,6)
	C29	93 (%77,5)	27 (%22,5)	0 (%0)
	C30	90 (%75)	27 (%22,5)	3 (%2,5)
Toplam	1234 (%60,5)	750 (%36,7)	56 (%2,7)	
Tek Kelime Yapılı	C9	96 (%80)	21 (%17,5)	3 (%2,5)
	C10	73 (%60,8)	43 (%35,8)	4 (%3,3)
	C12	94 (%78,3)	26 (%21,7)	0 (%0)
	C13	95 (%79,2)	24 (%20)	1 (%0,8)
	C18	96 (%80)	24 (%20)	0 (%0)
	C21	96 (%80)	24 (%20)	0 (%0)
	C23a	102 (%85)	9 (%7,5)	9 (%7,5)
	C23b	88 (%73,3)	18 (%15)	14 (%11,6)
	Toplam	740 (%77,08)	189 (%19,68)	31 (%3,22)
	İşaretsiz Yapılı	C2a	0 (%0)	0 (%0)
C2b		56 (%46,7)	61 (%50,8)	3 (%2,5)
C3		69 (%57,5)	50 (%41,6)	1 (%0,8)
C11		70 (%58,3)	50 (%41,7)	0 (%0)
C20		51 (%42,5)	65 (%54,1)	4 (%3,3)
C24		56 (%46,7)	59 (%53,3)	5 (%4,1)
C27a		0 (%0)	0 (%0)	120 (%100)
C27b		52 (%43,3)	62 (%51,6)	6 (%5)
Toplam		354 (%36,87)	347 (%36,14)	259 (%26,97)
Genel Toplam	2328 (%58,78)	1286 (%32,47)	346 (%8,73)	

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi öğrencilere çözümlenmeleri için verilen ölçme aracındaki cümleler irdelendiğinde özne yapısı kelime grubu biçiminde olan 18

cümle, özne yapısı tek kelime biçiminde olan 8 cümle, özne yapısı işaretli olan 7 cümle bulunmaktadır. Öğrencilerin özne yapısına göre verdikleri cevapların oranlarına bakıldığında 8 cümleden ibaret olan tek kelime biçimindeki özneleri %77,08 oranında doğru cevapladıkları tespit edilmiştir. Onu %60,50 ile 17 cümleden oluşan kelime grubu biçimindeki özneler; %36,87 ile 8 cümleden oluşan işaretli özneler takip etmektedir. Görüldüğü gibi öğrencilerin tek kelime biçimindeki özneleri bulmada başarı ortalamaları yüksekken, yapısı işaretli olan özneleri bulmada ise başarı ortalamaları düşüktür.

Öznesi kelime grubu yapılı 18 cümlede en yüksek doğru cevaplama oranı %81,7 (n=98) ile C25 kodlu (*Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %77,5 (n=93) doğru cevaplama oranı ile C29 kodlu (*İyi bir dinleyici sabırlıdır.*) cümle, %75 (n=90) doğru cevaplama oranı ile C30 kodlu (*Kayan ile Tukuz esareten kurtulup Göktürk yurduna geldiler.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek yanlış cevap verme oranı %64,1 (n=77) ile C5 kodlu (*Elinde, kuyruğundan yakaladığı küçük ve kara bir kedi vardı.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %57,4 (n=69) yanlış cevaplama oranı ile C22 kodlu (*Akdeniz'in bu şirin köşesinden geçenler Kale'yi mutlaka görürler ve hikâyesini öğrenmeden oradan ayrılmazlar.*) cümle; %49,1 (n=59) yanlış cevaplama oranı ile C8 kodlu (*Ormanlar, maziye hatırlatan gölgeli yollar, sürü hâlinde uçuşan kuşlar, beni daima etkilemiştir.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek boş bırakma oranı ise %5,8 (n=7) ile C5 kodlu (*Elinde, kuyruğundan yakaladığı küçük ve kara bir kedi vardı.*) cümleye aittir.

Öznesi tek kelime yapılı 8 cümlede en yüksek doğru cevaplama oranı %85 (n=102) ile C23a kodlu (*O gitmiş (a), ben gitmişim.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %80 (n=96) doğru cevaplama oranı ile C9 kodlu (*Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer alıyor Beyazıt.*), C18 kodlu (*Pek uzak değil kış.*) ve C21 kodlu (*Elimden tuttu kardeşim.*) cümleler takip etmektedir.

En yüksek yanlış cevap verme oranı %35,8 (n=43) ile C10 kodlu (*Anadolu'nun yanık yüreği, atan damarıdır Türküler.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %21,7 (n=26) yanlış cevaplama oranı ile C12 kodlu (*Şair, şiirlerinde toplumsal sorunları dile getirdi.*) cümle; %20 (n=24) yanlış cevaplama oranı ile C13 kodlu (*Çiçekler sulanıyor.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek boş bırakma oranı ise %11,6 (n=14) ile C23b kodlu (*O gitmiş, ben gitmişim.(b)*) cümleye aittir.

Öznesi işaretli yapıya sahip 7 cümlede en yüksek doğru cevaplama oranı %58,3 (n=70) ile C11 kodlu (*Köyden dönünce gel.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %57,5 (n=69) doğru cevaplama oranı ile C3 kodlu (*Konserve kutularını kullanarak evinizde saksı yapabilirsiniz.*) cümle, %46,7 (n=56) doğru cevaplama oranı ile C2b kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.*) ve C24 kodlu (*Sevgili arkadaşım uzun zamandır sana mektup yazamıyorum.*) cümleler takip etmektedir.

En yüksek yanlış cevap verme oranı %54,1 (n=65) ile C20 kodlu (*Bana acele cevap yaz.*) cümleye aittir. Bu cümleyi ise %51,6 (n=62) yanlış cevaplama oranı ile C27b kodlu (*Efendiler, müsaade buyurursanız (a) size bir sorayım.(b)*) cümle; %50,8 (n=61) yanlış cevaplama oranı ile C2b kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.*) cümle takip etmektedir.

En yüksek boş bırakma oranı ise %100 (n=120) ile C2a kodlu (*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.*) ve C27a kodlu (*Efendiler, müsaade buyurursanız (a) size bir sorayım.*) cümlelere aittir.

4.3.1.Özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları ile okul türü değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.3.1’de sunulmuştur:

Tablo 4.3.1.Özne Yapısı Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Okul Türüne Göre Karşılaştırılması

Özne Yapısı	Okul Türü	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	P
Kelime Grubu	devlet	90	52,66	4739,50	644,500	,000*
	özel	30	84,02	2520,50		
Tek Kelime	devlet	90	53,46	4811,00	716,000	,000**
	özel	30	81,63	2449,00		
İşaretsiz	devlet	90	55,54	4999,00	904,000	,006***
	özel	30	75,37	2261,00		

*p<,05 **p<,05 ***p<,05

Tablo 4.3.1 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin, her bir özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumlarında okul türüne göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın özel okul öğrencilerinin lehine olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, özne yapısı kelime grubu olan cümlelerde sıra ortalaması dikkate alındığında, özel okula giden öğrenciler ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında, özel okula giden öğrencilerin lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$).

Özne yapısı tek kelime olan cümlelerde sıra ortalaması dikkate alındığında, özel okula giden öğrenciler ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında, özel okula gidenler lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$).

Özne yapısı işaretli olan cümlelerde sıra ortalaması dikkate alındığında, özel okula giden öğrenciler ve devlet okuluna giden öğrenciler arasında, özel okula gidenler lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,006<,05$).

Sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümlelere verdiği cevaplar doğrultusunda özne yapısı kelime grubu olan cümlelerin, özne yapısı tek kelime olan cümlelerin ve özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulmada özel okula giden öğrencilerin devlet okuluna giden öğrencilere göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir.

4.3.2.Özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken devlet okuluna giden sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumlarının, devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.3.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.3.2.Özne Yapısı Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Devlet Okulları Arasında Karşılaştırılması

Özne Yapısı	Devlet Okulu	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
Kelime Grubu	DO3	30	30,33			
	DO2	30	48,77	2	16,885	,000*
	DO1	30	57,40			
Tek Kelime	DO3	30	35,52			
	DO2	30	48,17	2	7,330	,026**
	DO1	30	52,82			
İşaretsiz	DO3	30	33,95			
	DO2	30	49,48	2	9,648	,008***
	DO1	30	53,07			

* $p < ,05$ ** $p < ,05$ *** $p < ,05$

Tablo 4.3.2 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumlarının devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaştığı tespit edilmiştir. Farklılıkların hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirleyebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul puanı düşük olan DO3 ve TEOG okul puanı orta seviyede olan DO2 okulları arasında, DO2 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p = ,004 < ,05$). TEOG okul puanı yüksek olan DO1 ve TEOG okul puanı düşük olan DO3 okulları arasında, DO1 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p = ,000 < ,05$). TEOG okul puanı yüksek olan DO1 ve TEOG okul puanı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p = ,151 > ,05$).

Özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu, en başarısız okulun ise TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu olduğu tespit edilmiştir. TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu ile TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu arasında anlamlı bir fark olmadığı özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerin öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu fakat TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu ile TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu arasında anlamlı fark görüldüğü ve DO2 okulunun DO3 okuluna göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul puanı düşük olan DO3 ve TEOG okul puanı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p = ,053 > ,05$). TEOG

okul puanı yüksek olan DO1 ve TEOG okul puanı düşük olan DO3 okulları arasında, DO1 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,010<,05$). TEOG okul puanı yüksek olan DO1 ve TEOG okul puanı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,455>,05$).

Özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu görülmüş, fakat TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okullarının özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerin öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu, aralarında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulları arasında da anlamlı bir fark olmadığı, özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerin öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerin öznesini bulmada anlamlı farkın sadece TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 ve TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulları arasında olduğu tespit edilmiştir.

Özne yapısı işaretli olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG okul puanı düşük olan DO3 ve TEOG okul puanı orta seviyede olan DO2 okulları arasında, DO2 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,012 <,05$). TEOG okul puanı yüksek olan DO1 ve TEOG okul puanı düşük olan DO3 okulları arasında, DO1 okulu lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,004<,05$). TEOG okul puanı yüksek olan DO1 ve TEOG okul puanı orta seviyede olan DO2 okulları arasında anlamlı bir fark yoktur ($p=,517>,05$).

Özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu, en başarısız okulun ise TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu olduğu tespit edilmiştir. TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu ile TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu arasında anlamlı bir fark olmadığı özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulma başarılarının birbirine yakın olduğu fakat TEOG okul başarısı orta seviyede olan DO2 okulu ile TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu arasında anlamlı fark görüldüğü ve DO2 okulunun DO3 okuluna göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

4.3.3. Özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları ile TEOG başarısı değişkeni arasında anlamlı bir biçimde farklılaşp farklılaşmadığı Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bu testin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.3.3’te sunulmuştur:

Tablo 4.3.3. Özne Yapısı Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özneyi Bulma Durumlarının Öğrencilerin TEOG Başarısına Göre Karşılaştırılması

Özne Yapısı	TEOG Puan	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	P
Kelime Grubu	0-45	40	35,26			
	46-69	40	53,56	2	57,318	,000*
	70 ve üzeri	40	92,68			
Tek Kelime	0-45	40	37,85			
	46-69	40	55,65	2	45,643	,000**
	70 ve üzeri	40	88,00			
İşaretsiz	0-45	40	35,44			
	46-69	40	53,60	2	58,401	,000***
	70 ve üzeri	40	92,46			

*p<,05 **p<,05 ***p<,05

Tablo 4.3.3 incelendiğinde, sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumlarının TEOG başarısına göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı tespit edilmiştir. Farklılıkların hangi gruplar arasında meydana geldiğini belirleyebilmek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 ve 46-69 aralığında olanlar arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,007<,05$). TEOG puanı 0-45 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). Öğrencilerin TEOG başarı puanları ile özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerin öznesini bulma başarıları arasında doğru orantılı bir fark

saptanmıştır. Öğrencilerin özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerin öznesini bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne yapısı kelime grubu biçiminde olan cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

Özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 ve 46-69 aralığında olanlar arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,005<,05$). TEOG puanı 0-45 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). Öğrencilerin özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerin öznesini bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne yapısı tek kelime biçiminde olan cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

Özne yapısı işaretli olan cümlelerden elde edilen bulgular incelendiğinde, TEOG puanı 0-45 ve 46-69 aralığında olanlar arasında, TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,008<,05$). TEOG puanı 0-45 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). TEOG puanı 46-69 aralığında olanlar ve 70 ve üzeri olanlar arasında, TEOG puanı 70 ve üzeri olanlar lehine anlamlı bir fark vardır ($p=,000<,05$). Öğrencilerin özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir.

4.4.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özne Yapısı Bağlamında Ölçme Aracındaki Cümlelerde Özne Bulma İle İlgili Yaptıkları Hatalar

Araştırmanın üçüncü araştırma problem cümlesi altında, öznenin yapısı bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları incelenmiştir. Tablo 4.3'e bakıldığında ölçme aracındaki cümlelerde en çok hatanın %63,12 oranı ile özne yapısı işaretsiz olan 7 cümlelerde yapıldığı tespit edilmiştir. Kelime grubu biçiminde olan 18 cümlede hata yapma oranı 39,50; özne yapısı tek kelime olan 8 cümlede hata yapma oranı ise %22,91 olarak tespit edilmiştir. Bunun sonucunda araştırmanın dördüncü problem cümlesi "*Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özne bulma ile ilgili yaptıkları hatalar nelerdir?*" şeklinde belirlenmiş ve probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan ölçme aracında yer alan her bir cümlede yapılan hatalar incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.4.1'de sunulmuştur:

Tablo 4.4.1.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kelime Grubu Yapılı Öznelerde Genel ve Kelime Grubu Çeşidi Bağlamında Yaptıkları Hatalar

Cümle	Kelime Grubu Çeşidi	Kelime Grubu Çeşidi Bağlamında Yapılan Hata Çeşitleri								Toplam Hata
		Kelime Grubu Bölme Hatası	Cümlenin Başka Ögesine Özne Deme Hatası						Boş	
			Belirtisiz Nesneye Özne Deme	Belirtili Nesneye Özne Deme	Yer Tamlayıcısına Özne Deme	Zarf Tamlayıcısına Özne Deme	Yükleme Özne Deme	Diğer		
C4	B'li İT	21 (%56,75)	0	0	9 (%24,32)	0	0	3 (%8,10)	4 (%10,81)	37 (%100)
C6	B'li İT	19 (%48,71)	0	0	0	17 (%43,58)	0	0	3 (%7,69)	39 (%100)
C14	B'li İT	23 (%38,98)	0	32 (%54,23)	0	0	0	0	4 (%6,77)	59 (%100)
C16	B'li İT	23 (%46,93)	0	0	0	23 (%46,93)	0	0	3 (%6,12)	49 (%100)
C17	B'li İT	43 (%89,58)	0	0	0	0	0	0	5 (%10,41)	48 (%100)
C19	B'li İT	46 (%88,46)	0	0	0	0	0	0	6 (%11,53)	52 (%100)
C28	B'li İT	16 (%45,71)	0	17 (%48,57)	0	0	0	0	2 (%5,71)	35 (%100)
C1	B'siz İT	13 (%33,33)	0	0	11 (%28,20)	9 (%23,07)	0	6 (%15,38)	0	39 (%100)
C2a	ST	0	0	0	0	0	0	0	120 (%100)	120 (%100)
C5	ST	71 (%84,52)	0	0	6 (%7,14)	0	0	0	7 (%8,33)	84 (%100)
C15	ST	27 (%60)	0	0	14 (%31,11)	0	0	0	4 (%8,88)	45 (%100)
C25	ST	5 (%22,72)	8 (%36,36)	4 (%18,18)	5 (%22,72)	0	0	0	0	22 (%100)
C26	ST	19 (%33,33)	23 (%40,35)	0	13 (%22,80)	0	0	0	2 (%3,50)	57 (%100)
C29	ST	22 (%81,48)	0	0	0	0	0	5 (%18,51)	0	27 (%100)
C8	Bağlaç Grubu	52 (%82,53)	0	7 (%11,11)	0	0	0	0	4 (%6,34)	63 (%100)
C30	Bağlaç Grubu	1 (%3,33)	0	0	17 (%56,66)	0	0	9 (%30)	3 (%10)	30 (%100)
C7	İsim Fiil Grubu	23 (%48,93)	0	0	0	0	19 (%40,42)	0	5 (%10,63)	47 (%100)
C22	Sıfat Fiil Grubu	47 (%64,38)	0	9 (%12,32)	8 (%10,95)	0	0	5 (%6,84)	4 (%5,47)	73 (%100)
Genel Toplam		471(%50,86)			279(%30,12)				176 (%19)	926(%100)

Tablo 4.4.1’de görüldüğü gibi öğrencilere çözümlenmeleri için verilen ölçme aracındaki 30 cümle irdelendiğinde özne yapısı kelime grubu şeklinde olan 18 cümlenin; 7’si belirtili isim tamlaması, 6’sı sıfat tamlaması, 2’si bağlaç grubu, 1’i isim fiil grubu, 1’i ise sıfat fiil grubu şeklindedir. Bu cümlelerde yapılan hatalar irdelendiğinde %50,86 oranı ile en çok kelime grubu bölme hatası yapıldığı tespit edilmiştir. Daha sonra %30,12 oranı ile cümlenin başka bir ögesine özne deme hatası yapılmış, %19 oranında ise cümleleri boş bırakan öğrenciler olmuştur. Sekizinci sınıf öğrencilerinin kelime grubu yapıları öznelerde kelime grubu çeşidi bağlamında yaptıkları hatalar şunlardır;

(C4) “**Dünyanın en ünlü balinası** kara sularımızda görüldü.”

Yukarıda verilen basit, kurallı fiil cümlesinde belirtili isim tamlaması yapıları sözde özneyi 120 öğrenciden 37’sinin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 21’inin (%56,75) kelime grubunu bölme hatası, 9’unun (%24,32) yer tamlayıcısına (*kara sularımızda*) özne deme hatası, 3’ünün (%8,10) özneye gizli özne (*O*) deme hatası yaptığı, 4’ünün (%10,81) ise cümlenin öznesini bulmayı boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C6) “**Ay’ın atmosferi** gündüz vakti mavi gözükür.”

Yukarıda verilen basit, kurallı isim cümlesinde belirtili isim tamlaması yapıları gerçek özneyi 120 öğrenciden 39’unun yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerin 19’unun (%48,71) kelime grubunu bölme hatası, 17’sinin (%43,58) zarf tamlayıcılarına (*gündüz vakti*) özne deme hatası yaptığı, 3’ünün (%7,69) ise cümlenin öznesini bulmayı boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C14) “**Edip Cansever’in şiri aşınalar** içinde yaşayan bir adamı anlatıyor.”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde belirtili isim tamlaması yapıları gerçek özneyi 120 öğrenciden 59’unun yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 23’ünün (%38,98) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 32’sinin (%54,23) belirtili nesneye (*aşınalar içinde yaşayan bir adamı*) özne deme hatası yaptığı, 4’ünün (%6,77) ise cümlenin öznesini bulmayı boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C16) “**Bahçeye ekilenlerin hepsi** zamanından önce yeşerdi.”

Yukarıda verilen basit, kurallı fiil cümlesinde belirtili isim tamlaması yapıları gerçek özneyi 120 öğrenciden 49’unun yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 23’ünün (%46,93) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 23’ünün (%46,93) zarf tamlayıcısına (*zamanından önce*) özne deme hatası

yaptığı, 3'ünün (%6,12) ise cümlelerin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C17) “*Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde belirtili isim tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrenciden 48'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 43'ünün (%89,58) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 5'inin (%10,41) ise cümlelerin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C19) “*Şiir okuyuşu çok beğenilmiş.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde sözde özneyi 120 öğrenciden 52'sinin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 46'sının kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 6'sının ise cümlelerin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C28) “*Üzümü çok seven Bey'in kızı da sepeti doğruca odasına çıkarttırır.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde belirtili isim tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrenciden 35'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan 16'sının kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 17'sinin belirtili nesneye (*bu sepeti*) özne deme hatası yaptığı, 2'sinin ise cümlelerin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C1) “*Bu şehirde gece gündüz düdük sesi duyuluyor.*”

Yukarıda verilen basit, kurallı fiil cümlesinde belirtisiz isim tamlaması yapılı sözde özneyi 120 öğrenciden 39'unun yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 13'ünün (%33,33) kelime grubu bölme hatası yaptığı, 11'inin (%28,20) yer tamlayıcısına (*bu şehirde*) özne deme hatası yaptığı, 9'unun (%23,07) zarf tamlayıcısına (*gece gündüz*) özne deme hatası yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan 6'sının ise yer tamlayıcısının kelime grubunu da yanlış bölerek (*bu, şehirde*) özne deme hatası yaptığı tespit edilmiştir.

(C2a) “*Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel (a) ki / anlatamam.(b)*”

Yukarıda verilen bağlı, kurallı fiil cümlesinde iki yüklem ve iki özne yer almaktadır. İlk cümlelerin (C2a) öznesi olan sıfat tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrencinin 120'sinin de (%100) boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C5) “*Elinde, kuyruğundan yakaladığı küçük ve kara bir kedi vardı.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı isim cümlesinde sıfat tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrenciden 84'ünün yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların büyük çoğunluğunun (n=71, %84,52) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 6'sının (%7,14) yer tamlayıcısına (*elinde*) özne deme hatası yaptığı, 7'sinin (%8,33) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı saptanmıştır.

(C15) “**Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen çay Türkiye'nin her köşesinde sürekli demlenir.**”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde sıfat tamlaması yapılı sözde özneyi 120 öğrenciden 45'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 27'sinin (%60) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 14'ünün (%31,11) yer tamlayıcısına özne deme hatası yaptığı saptanmıştır. 4'ünün (%8,88) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C25) “**Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı.**”

Yukarıda verilen sıralı, kurallı fiil cümlesinde sıfat tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrenciden 39'unun yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan 5'inin (%22,72) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 8'inin (%36,36) belirtisiz nesneye (*bazı şeyler*) özne deme hatası yaptığı, 4'ünün (%18,18) belirtili nesneye (*her gittiği yeri*) özne deme hatası yaptığı, 5'inin (%22,72) yer tamlayıcısına (*ona*) özne deme hatası yaptığı saptanmıştır.

(C26) “**Bereketli sofralar sunardı bize yıldız bol gökler.**”

Yukarıda verilen basit, devrik fiil cümlesinde sıfat tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrenciden 57'sinin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan 19'unun (%33,33) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 23'ünün (%40,35) belirtisiz nesneye (*bereketli sofralar*) özne deme hatası yaptığı, 13'ünün (%22,80) yer tamlayıcısına (*bize*) özne deme hatası yaptığı görülmüştür. 2 katılımcının (%3,50) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C29) “**İyi bir dinleyici sabırlıdır.**”

Yukarıda verilen basit, kurallı isim cümlesinde sıfat tamlaması yapılı gerçek özneyi 120 öğrenciden 35'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan 22'sinin kelime grubunu bölme hatası yaptığı görülmüştür. 5 katılımcı (%18,51) ise gerçek özneye gizli özne (*O*) deme hatası yapmıştır.

(C8) “*Ormanlar, maziyi hatırlatan gölgeli yollar, sürü hâlinde uçuşan kuşlar, beni daima etkilemiştir.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde bağlaç grubu yapıli gerçek özneyi 120 öğrenciden 63’ünün yanlış bulduğı tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 52’sinin (%82,53) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 7’sinin (%11,11) belirtili nesneye (*beni*) özne deme hatası yaptığı, görülmüştür. 4 katılımcının (%6,34) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C30) “*Kayan ile Tukuz esaretten kurtulup Göktürk yurduna geldiler.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde bağlaç grubu yapıli gerçek özneyi 120 öğrenciden 30’unun yanlış bulduğı tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan 1’inin (%3,33) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 17’sinin (%56,66) yer tamlayıcısına (*Göktürk yurduna*) özne deme hatası yaptığı görülmüştür. Ayrıca 9 katılımcı (%30) yer tamlayıcısını oluşturan kelime grubunu yanlış bölerek (*Göktürk, yurduna*) özne deme hatası yapmıştır. 3 katılımcının (%10) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C7) “*Okula gitmek zor.*”

Yukarıda verilen girişik birleşik, kurallı isim cümlesinde isim fiil grubu yapıli gerçek özneyi 120 öğrenciden 47’sinin yanlış bulduğı tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 23’ünün (%48,93) kelime grubu bölme hatası yaptığı, 19’unun (%40,42) cümlenin yüklemine (*zor*) özne deme hatası yaptığı, 5’inin (%10,63) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C22) “*Akdeniz’in bu şirin köşesinden geçenler Kale’yi mutlaka görürler ve hikâyesini öğrenmeden oradan ayrılmazlar.*”

Yukarıda verilen bağlı, kurallı fiil cümlesinde sıfat fiil yapıli gerçek özneyi 120 öğrenciden 73’ünün yanlış bulduğı tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan öğrencilerden 47’sinin (%64,38) kelime grubunu bölme hatası yaptığı, 9’unun (%12,32) belirtili nesneye (*kaleyi*) özne deme hatası yaptığı, 8’inin (%10,95) yer tamlayıcısına (*oradan*) özne deme hatası yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan 5’i (%6,84) gerçek özneye sahip olan cümlenin öznesine gizli özne (*onlar*) demiştir. 4 katılımcı (%5,47) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bırakmıştır.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümlelerdeki tek kelime yapılı öznelerde genel ve ilgili her bir cümle düzeyinde yaptıkları hatalar nelerdir?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan ölçme aracında yer alan her bir cümlede yapılan hatalar incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.4.2’de sunulmuştur:

Tablo 4.4.2. Tek Kelime Yapılı Öznelerde Genel ve İlgili Her Bir Cümle Düzeyinde Yapılan Hatalar

Cümle	Başka bir ögeye özne deme hatası	Boş	Toplam
C9	21 (%87,50)	3 (%12,30)	24(%100)
C10	43 (%91,48)	4 (%6,38)	47(%100)
C12	26 (%100)	0 (%0)	26(%100)
C13	24 (%96)	1 (%4)	25(%100)
C18	24 (%100)	0 (%0)	24(%100)
C21	24 (%100)	0 (%0)	24(%100)
C23a	9 (%50)	9 (%50)	18(%100)
C23b	18 (%56,25)	14 (%43,75)	32(%100)
Genel Toplam	189 (%85,90)	31 (%14,09)	220 (%100)

Tablo 4.4.2’de görüldüğü gibi özne yapısı tek kelime olan cümlelerde %81,36 oranında cümlenin başka bir ögesine özne deme hatası yapılmıştır. %18,63 oranında ise bu cümleleri boş bırakan öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin tek kelime yapılı öznelerde yaptıkları hatalar ise şunlardır;

(C9) “*Tarihi Yarımada’nın merkezinde yer alıyor **Beyazıt.***”

Yukarıdaki basit, devrik fiil cümlesinde gerçek özneyi 120 öğrenciden 24’ünün yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 21’i (%87,50) yer tamlayıcısına (*Tarihi Yarımada’nın merkezinde*) özne demiştir. Öğrencilerin bir kısmı ise yer tamlayıcısını oluşturan kelime grubunu da yanlış bölerek (*Tarihi Yarımada*) özne demiştir. 3 katılımcının (%12,30) ise cümlenin öznesini bulmayı boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C10) “*Anadolu’nun yanık yüreği, atan damarıdır **Türküler.***”

Yukarıdaki basit, devrik isim cümlesinde gerçek özneyi 120 öğrenciden 47'sinin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 43'ünün (%91,48) yükleme (*Anadolu'nun yanık yüreği, atan damarıdır*) özne deme hatası yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin bir kısmı yüklemi oluşturan kelime grubunu da yanlış bölerek (*Anadolu'nun yanık yüreği, yanık yürek, atan damar*) özne demiştir. 4 katılımcının (%6,38) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

(C12) “*Şair, şiirlerinde toplumsal sorunları dile getirdi.*”

Yukarıdaki basit, kurallı fiil cümlesinde gerçek özneyi 120 öğrenciden 26'sının yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılar 26'sı da (%100) belirtili nesneye (*toplumsal sorunları*) özne deme hatası yapmıştır. Ayrıca belirtili nesneye özne diyen öğrenciler kelime grubu bölme hatası (*sorunları*) yapmıştır.

(C13) “*Çiçekler sulanıyor.*”

Yukarıdaki basit, kurallı fiil cümlesinde sözde özneyi 120 öğrenciden 25'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan bir kısmı “*çiçekler sulanıyor*” cümlesinin tamamını özne olarak almıştır. Katılımcıların bir kısmı ise özneye gizli özne (*onlar*) demiştir. 1 katılımcı ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bırakmıştır.

(C18) “*Pek uzak değil kıtş.*”

Yukarıdaki basit, devrik isim cümlesinde gerçek özneyi 120 öğrenciden 24'ünün yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 24'ü (%100) yükleme (*pek uzak değil*) özne deme hatası yapmıştır. Katılımcıların bir kısmı yüklemi oluşturan kelime grubunu da yanlış bölerek (*pek uzak*) özne deme hatası yapmıştır.

(C21) “*Elimden tuttu kardeşim.*”

Yukarıdaki basit, devrik fiil cümlesinde gerçek özneyi 120 öğrenciden 24'ünün (%100) yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılar yer tamlayıcısına (*elimden*) özne deme hatası yapmıştır.

(C23a/b) “**O** gitmiş (a), **ben** gitmişim.(b)”

Yukarıdaki sıralı cümlenin iki yüklemi, iki öznesi bulunmaktadır. “*O gitmiş*” cümlesinin gerçek öznesini 120 öğrenciden 18'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 9'unun (%50) sadece “*ben gitmişim*” cümlesinin öznesini sıralı cümlenin öznesi olarak aldığı, 8'inin (%25) ise sadece “*O gitmiş*” cümlesinin

öznesini sıralı cümlelerin öznesi olarak aldığı tespit edilmiştir. Cümlede C23a kodlu cümlelerin öznesini 9 katılımcının (%50) bulmayıp boş bıraktığı, C23b kodlu cümlelerin öznesini ise 24 katılımcının (%75) bulmayıp boş bıraktığı tespit edilmiştir.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracında yer alan işaretli yapıları öznelerde genel ve ilgili her bir cümle düzeyinde yaptıkları hatalar nelerdir?” alt problemine cevap aranmıştır. Alt probleme ilişkin bulgular elde edilirken sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan ölçme aracında yer alan her bir cümlede yapılan hatalar incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.4.3’te sunulmuştur:

Tablo 4.4.3.İşaretsiz Yapılı Öznelerde Genel ve İlgili Her Bir Cümle Düzeyinde Yapılan Hatalar

Cümle	Başka unsura özne deme hatası	Boş	Toplam
C2b	61 (%95,31)	3 (%4,68)	64(%100)
C3	50 (%98,03)	1 (%1,96)	51(%100)
C11	50 (%100)	0 (%0)	50(%100)
C20	65 (%88,40)	4 (%5,79)	69(%100)
C24	59 (%92,18)	5 (%7,81)	64(%100)
C27a	0 (%0)	120(%100)	120(%100)
C27b	62 (%91,17)	6 (%8,82)	68(%100)
Genel Toplam	347(%71,39)	139(%28,60)	486(%100)

Tablo 4.4.3’te görüldüğü gibi özne yapısı işaretli olan cümlelerde %71,39 oranında cümlelerin başka bir ögesine özne deme hatası yapılmıştır. %28,60 oranında ise bu cümleleri boş bırakan öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin işaretli yapıları öznelerde yaptıkları hatalar ise şunlardır;

(C2b) “Edirne’deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.” (**ben**)

Yukarıda verilen bağlı, kurallı fiil cümlesinde iki yüklem ve iki özne yer almaktadır. C2b kodlu cümlelerin öznesi olan gizli özneyi 120 öğrencinin 64’ünün yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 61’i (%95,31) cümlelerin başka bir ögesine özne deme hatası yapmıştır. 3 katılımcının (%4,68) ise cümlelerin öznesini bulmadığı tespit edilmiştir.

(C3) “Konserve kutularını kullanarak evinizde saksı yapabilirsiniz.” (**Siz**)

Yukarıdaki girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde 'siz' gizli öznesini 120 öğrenciden 51'inin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 50'si (%98,03) belirtisiz nesneye (saksı) özne deme hatası yapmıştır. 1 katılımcı (%1,96) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bırakmıştır.

(C11) “Köyden dönünce gel.”(Sen)

Yukarıdaki girişik birleşik, kurallı fiil cümlesinde gizli özneyi 120 öğrenciden 50'sinin yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 50'si zarf tamlayıcısına sözde özne deme hatası yapmıştır.

(C20) “Bana acele cevap yaz.”(Sen)

Yukarıdaki basit, kurallı isim cümlesinde gizli özneyi 120 öğrenciden 69'unun yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcıların 65'inin (%88,40) belirtisiz nesneye (cevap) özne deme hatası yaptığı saptanmıştır. 4 katılımcı (%5,79) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bırakmıştır.

(C24) “Sevgili arkadaşım uzun zamandır sana mektup yazamıyorum.” (Ben)

Yukarıdaki basit, kurallı fiil cümlesinde gizli özneyi 120 öğrenciden 64'ünün yanlış bulduğu tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılar yer tamlayıcısına (sana) özne deme hatası ve belirtisiz nesneye (mektup) özne deme hatası yapmıştır. Yanlış yapanların çoğunluğunun cümle dışı ögeyi (sevgili arkadaşım) özne olarak aldığı görülmüştür. Katılımcıların 5'i (%7,81) ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bırakmıştır.

(C27a/b) (Siz) “Efendiler, müsaade buyurursanız (a) size bir sual sorayım.(b)”(Ben)

Yukarıdaki şartlı birleşik, kurallı fiil cümlesinde C27a kodlu ilk cümlenin öznesini 120 öğrencinin 120'si de boş bırakmıştır. C27b kodlu cümlenin öznesini ise 120 öğrenciden 68'inin yanlış yaptığı tespit edilmiştir. Özne bulmada yanlış yapan katılımcılardan 62'sinin başka unsura özne deme hatası yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı belirtisiz nesneye (bir sual) özne deme hatası yapmıştır. Büyük çoğunluğu ise cümle dışı ögeyi (efendiler) özne olarak almıştır. 6 katılımcı ise cümlenin öznesini bulmayıp boş bırakmıştır.

4.5. Türkçe Öğretmenlerinin Özneyi Öğretme ve Buldurma İle İlgili İzledikleri Yollar

Araştırmanın beşinci problemi “*Türkçe öğretmenlerinin özneyi öğretme ve buldurma ile ilgili izledikleri yollar nelerdir?*” olarak ifade edilmiştir. Bu probleme yanıt bulmak için bir diğer veri toplama aracı olan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Türkçe öğretmenlerinden oluşan 11 katılımcıya (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11) uygulanmış, Türkçe öğretmenlerinin özneyi öğretme ve buldurma ile ilgili izledikleri yolların neler olduğuna cevap aranmıştır. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunda yer alan “Özneyi öğretirken nelere dikkat ediyorsunuz ve cümlede özneyi buldururken nasıl bir yol izliyorsunuz? Açıklayınız.” sorusuna Türkçe öğretmenlerinin verdiği cevaplardan elde edilen bulgular “özneyi bulmadan önce”, “özneyi bulma esnasında” ve “özne bulma sonrasında” olmak üzere tematik olarak sınıflandırılmış ve temaların içerisinde yer alan kodlar ile birlikte Tablo 4.5’te sunulmuştur:

Tablo 4.5. Türkçe Öğretmenlerinin Özneyi Öğretme ve Buldurma İle İlgili İzledikleri Yollar

Özneyi Bulmadan Önce	n	Özneyi Bulma Esnasında	N	Özneyi Bulma Sonrasında	n
1. Yükleme bulurum.	10 (%90,90)	1. Yükleme soru sorarak özneyi buldururum.	10 (%90,90)	1. Özne çeşitlerini açıklar ve örneklendiririm.	5 (%45,45)
2. Yüklemeden sonra bulunması gereken ögenin özne olduğunu öğretirim.	7 (%63,63)	2. Belirtisiz nesne ile özneyi karıştırmamaları gerektiğini söylerim.	5 (%45,45)	2. Değişik cümle yapılarında örnekler veririm.	1 (%9,09)
3. Cümlede işi yapan ögenin özne olduğunu öğretirim.	7 (%63,63)	3. Yüklemin şahıs ekine bakarak özneyi buldururum.	1 (%9,09)	3. Bol etkinlik yaptırırım.	2 (%18,18)
4. Özneyi bulmak için yükleme sorulacak soruları öğretirim.	10 (%90,90)	4. Canlı-cansız, soyut-somut varlıkların özne olabileceğini söylerim.	3 (%27,27)		
5. Ezber bilgiler vermem, öznenin mantığını kavratırım.	1 (%9,09)	5. Kelime grubu olan kelimelerin parçalanmaması gerektiğini söylerim.	2 (%18,18)		
		6. Öznenin yalnız hâlde bulunduğunu söylerim.	1 (%9,09)		

Tablo 4.5’te görüldüğü gibi katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda sınıflandırılan, “özneyi bulmadan önce” teması altında yer alan kodlara bakıldığında

katılımcıların büyük çoğunluğunun (n=10, %90,90) cümlede özneyi bulmadan önce ilk olarak yüklemi bulduğunu tespit edilmiştir.

Katılımcılardan 7'sinin (%63,63) (K1, K3, K4, K5, K6, K8, K9), özneyi bulmadan önce, yüklemden sonra bulunması gereken ögenin özne olduğunu öğrettiği tespit edilmiştir. Örneğin katılımcılardan özel okulda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan edebiyat öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K4, "Yüklemden sonra önce özne bulunmazsa, belirtisiz nesne özne gibi algılanır. Bu nedenle öğrencilerime yüklemden sonra hemen özneyi bulmaları gerektiğini söylerim." ifadelerini kullanırken, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K5, "Yüklemden sonra özneyi bulun derim. Özellikle de özne ve belirtisiz nesneyi karıştırmamaları gerekiyor. Sırasıyla yüklem, özne ve diğer öğeleri veriyorum." ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcılardan 7'sinin (%63,63) (K1, K2, K3, K6, K7, K8, K10) özneyi bulmadan önce, cümlede işi yapan ögenin özne olduğunu öğrettiği tespit edilmiştir. Örneğin katılımcılardan devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 6-10 yıl arasında olan Türkçe öğretmenliği mezunu, erkek katılımcı K3, "Yüklemin belirttiği eylemi yapan varlığın özne olduğunu öğretirim." ifadesini kullanırken, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K7, "Cümlede belirtilen yargıyı gerçekleştiren varlık ya da kişinin özne olduğunu özellikle kavratırım.", devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K8 ise, "Öznenin temel öge olduğunu ve işi yapan olduğunu belirtiyorum." ifadesini kullanmıştır.

"Özneyi bulmak için yükleme sorulacak soruları öğretirim." diyen katılımcı sayısı ise 10'dur (%90,90) (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10). Bu katılımcılardan bazılarının özneyi "kim" ve "ne" sorularını sordurarak bulduğunu, bazılarının ise "yapan kim-ne", "olan kim-ne" sorularını sordurarak bulduğunu tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K1, "İşin kim tarafından yapıldığını buldurmak için yükleme sorulacak soruları öğretirim.", devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K2, "Yapan kim, olan ne?" şeklindeki sorularla özneyi bulmayı öğretiyorum.", devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 6-10 yıl arasında olan Türkçe öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K3, "Yükleme bu işi yapan ne ya da kim sorusunu sorun.", devlet okulunda görev yapan, kıdem yılı 10 yıldan fazla olan

Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K6, “ Özneyi bulmak için yükleme “kim, ne, yapan kim, olan ne?” sorularından uygun olanı sormaları gerektiğini belirtiyorum.”, ifadelerini kullanmışlardır.

Katılımcılardan 1 (%9,09) kişi, özel okulda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan edebiyat öğretmenliği mezunu lisanüstü eğitim almış kadın katılımcı K11 ise, öğrencilerine ezber bilgiler vermediğini, bunun yerine öğrencilerine öznenin mantığını kavratarak özneyi buldurduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin öğrencilerine özneyi buldururken nasıl bir yol izlediğine baktığımızda ise, katılımcılardan 10’unun (%90,90) (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10), yükleme soru sorarak özneyi buldurduğu tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K2, “Yapan kim, olan ne? şeklindeki sorularla özneyi bulduruyorum.” ifadelerini kullanırken, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 6-10 yıl arasında olan Türkçe öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K3, “Bu işi yapan ne ya da kim sorusunu sorun.”, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K1, “Kim ve ne soruları ile işin kim tarafından yapıldığını buldururum.” derken, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K5, “Özneyi buldurmak için yükleme ‘kim’ ve ‘ne’ sorularını sorarız.”, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K6, “Yükleme ‘kim, ne, yapan kim, olan ne?’ sorularından uygun olanı sormaları gerektiğini belirtiyorum.” ifadelerini kullanmış, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K8 ise, “Özneyi ikinci bulunması gereken öge olarak belirtip şu yöntemi veriyorum: yüklem + an, en Ne, Kim? Cevap = Özne.” diyerek özne buldurma ile ilgili izlediği yolu aktarmıştır.

Katılımcılardan 5’inin (%45,45) (K4, K5, K8, K9, K11), öğrencilerine, özneyi bulma esnasında belirtisiz nesne ile özneyi karıştırmamaları gerektiğini söylediği tespit edilmiştir. Örneğin katılımcılardan özel okulda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Edebiyat öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K4, “Yüklemeden sonra önce özne bulunmazsa, belirtisiz nesne özne gibi algılanır. Belirtisiz nesne ile özneyi karıştırmamaları gerektiğini söylerim.” ifadelerini kullanırken, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe

öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K5, “Özellikle de özne ve belirtisiz nesneyi karıştırmamaları gerektiğini söylerim.” ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcılardan 1’inin (%9,09) (K10), cümlede özneyi buldurmadan önce yüklemın şahıs ekine baktırdığı tespit edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Edebiyat öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K10, “Yüklemın şahıs ekini bulduruyorum, verilen cevaba göre özne işi olayı gerçekleştiren varlık diyorum.” ifadelerini kullanmıştır.

Canlı-cansız, soyut-somut varlıkların özne olabileceğini belirten 3 (%27,27) katılımcı (K2, K6, K10) tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K2, “İnsan dışındaki varlıkların da özne olabileceğini söylüyorum.” ifadesini kullanırken, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K6, “Öznenin sadece insan olmadığını anlatmak ve soyut kavramların, insan dışı varlıkların eylemi gerçekleştirebileceğinin kavratılması çok önemli.” ifadesini kullandığı görülmektedir.

Katılımcıların 1’inin (%9,09) (K4), özneyi buldururken, öznenin cümlede yalın hâlde bulunduğunu belirttiği tespit edilmiştir. Özel okulda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Edebiyat öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K4, “İsmin “-i” hâl ekini alan kelime veya kelime grubu özne olmaz. Diğer hâl eklerini alınca özne olmaz.” ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcıların 2’sinin (%18,18) (K3, K10), cümlede yapısı kelime grubu olan öznelerin parçalanmaması gerektiğini belirttiği tespit edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 6-10 yıl arasında olan Türkçe öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K3, “İsim tamlamalarına ve sıfat tamlamalarına dikkat edin diyorum. ” ifadelerini kullanmış, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Edebiyat öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K10, “Tamlama gruplarına dikkat etmeleri gerektiğini açıklayarak örnekler üzerinden soru çözüyoruz. Grupların parçalanamayacağını, buna dikkat edilmesi gerektiğini çok iyi vurguluyorum.” ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcıların özneyi bulduktan sonra nasıl bir yol izlediklerine bakıldığında ise, 5’inin (%45,45) (K2, K4, K5, K8, K10), özneyi bulmayı öğrettikten sonra özne çeşitlerini açıkladığı ve örnekler verdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların 2’sinin (K1, K10), edilgen çatılı cümlelerin nesnesinin özne gibi görüldüğünü, birileri tarafından yapıldığını belirttiği tespit edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10

yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K1, “Sözde özne ve gerçek özne arasındaki farkı görmelerini sağlayacak örnekler veririm.” ifadesini kullanmış, devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Edebiyat öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K10, “Sekizinci sınıflarda sözde özneyi buldururken çatılar konusunda değinmek zorundayız. Birileri tarafından aslında yapan olayı gerçekleştiren varlığın bulunmadığı kural gereği “ne” sorusuna cevap verdiği için özne dememiz gerektiğini açıklıyorum. Sen gerçek özne değilsin ama kural gereği sana özne demem gerek onu da gerçek öznenen (etken fiil) ayırmak için güya özne gibi kabul ediyorum ama “Sözde özne” diyorum. Örnekler üzerinden açıklama yapıyorum.” ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcıların 2’sinin (%18,18) (K1, K2), özneyi buldururken değişik cümle yapılarında örnekler verdiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K1, “Karşılaşabilecekleri değişik cümle yapılarına örnekler veririm.” derken, bir diğeri devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 10 yıldan fazla olan Türkçe öğretmenliği mezunu kadın katılımcı K2, “Değişik cümle yapılarının olduğu örnekler veriyorum.” diyerek özneyi öğretme ve buldurma esnasında izlediği yolu ifade etmiştir.

Özneyi bulduktan sonra bol etkinlik yaptırırım diyen 2 (%18,18) (K1, K3) katılımcı tespit edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan kıdem yılı 6-10 yıl arasında olan Türkçe öğretmenliği mezunu erkek katılımcı K3, “Mümkün olduğu kadar bol soru çözdürüyorum.” ifadesini kullanmıştır.

4.6.Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özneyi Bulurken İzledikleri Yollar

Araştırmanın altıncı problemi “Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulurken izledikleri yollar nelerdir?” olarak ifade edilmiştir. Bu probleme yanıt bulmak için ölçme aracında yer alan “Özneyi bulurken hangi yolu izlediniz, nelere dikkat ettiniz? Açıklayınız.” sorusuna sekizinci sınıf öğrencilerinin verdiği cevaplar irdelenmiştir. Bu soruyu 120 öğrenciden 82 öğrencinin cevapladığı, 38 öğrencinin ise boş bıraktığı tespit edilmiştir. Ölçme aracından elde edilen bulgular “özneyi bulma öncesinde”, “özneyi bulma esnasında” ve “özneyi bulma sonrasında” olmak üzere tematik olarak sınıflandırılmış ve temaların içerisinde kodlar ile birlikte Tablo 4.6’da sunulmuştur:

Tablo 4.6. Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Özneyi Bulurken İzledikleri Yollar

Özneyi Bulmadan Önce	n	Özne Bulma Esnasında	n	Özne Bulma Sonrasında	n
1.Yüklemi bulurum.	82 (%100)	1.Yükleme soru sorarım.	75 (%91,46)	1.Özne çeşidini bulurum.	52 (%63,41)
2.Devrik cümleleri kurallı hâle getirip özneyi bulurum.	1 (%1,21)	2.Öznenin varlığını cümlede hissederim.	1 (%1,21)		
		3.Yükleme gelen şahıs ekine dikkat ederim.	3 (%3,65)		
		4.Yüklemin çatısının etken/edilgen oluşuna dikkat eder.	3 (%3,65)		
		5.Özneyi nesne ile karıştırmamaya dikkat ederim.	2 (%2,43)		

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi sekizinci sınıf öğrencilerine yöneltilen “Özneyi bulurken hangi yolu izlediniz, nelere dikkat ettiniz? Açıklayınız.” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar doğrultusunda sınıflandırılan, “özneyi bulma öncesinde” teması altında yer alan kodlara bakıldığında, çalışma yapılarındaki açık uçlu soruya cevap veren öğrencilerin hepsinin (n=82, %100) cümlede özneyi bulmadan önce yüklemi bulduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların 1’inin (%1,21) (KÖ34) özneyi bulmadan önce devrik cümleleri kurallı hâle getirip özneyi bulduğu tespit edilmiştir. Devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ34, “Devrik cümleleri kurallı hâle getiririm sonra özneyi bulurum.” ifadesini kullanmıştır.

Özne bulma esnasında izlenen yollara bakıldığında ise, katılımcıların büyük çoğunluğunun (n=75, %91,46), özneyi bulmak için yükleme soru sorduğu tespit edilmiştir. Özneyi bulmak için yükleme “kim”ve “ne” sorularını soran 70 (%85,36) öğrenci tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ3, “Önce cümlelerin yüklemine buldum. Sonra özneyi bulmak için yükleme “kim ve ne” sorularını sordum.” ifadesini kullanmıştır. Katılımcı öğrencilerin 5’inin (%6,09) özneyi bulmak için yükleme “yapan ne-kim”, “olan ne-kim” sorularını sorduğu tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ35, “Yüklemi buldum. Yükleme -An kim, -An ne, sorularını sordum.” derken, devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ61, “Yükleme yapan kim, olan ne sorusunu sorarım.” diyerek özneyi bulurken izlediği yolu aktarmıştır.

Katılımcılardan 1’inin (%1,21) (KÖ4) verdiği cevapta, öznenin varlığını cümlede hissettiği tespit edilmiştir. Devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı

KÖ4, “Öznenin varlığını direkt olarak cümleyi okuduğumda hissedebilirim.” ifadesini kullanmıştır.

Katılımcıların 3’ünün (%3,65) (KÖ5, KÖ8, KÖ61) yükleme gelen şahıs ekine dikkat ettiği tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ5, “Özneyi bulurken yükleme gelen şahıs ekine dikkat ettim.” derken, devlet okulunda öğrenim gören bir diğer erkek katılımcı KÖ8, “Özneyi bulacağımdaya yüklem aldığım ekler dikkat ederim.” der ve devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ61, “Özneyi bulmadan önce yüklem şahıs ekine bakarım.” diyerek özneyi bulurken izledikleri yolu aktarmışlardır.

Katılımcıların 3’ünün (%3,65) (KÖ1, KÖ2, KÖ61), yüklem çatısının etken/edilgen oluşuna dikkat ettiği tespit edilmiştir. Devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ1, “Özneyi bulmadan önce yüklem çatıya dikkat ettim.” ifadesini kullanmış, devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ2, “Yüklem etken mi edilgen mi olduğuna baktım.” ifadesini kullanmış ve devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ61, “Özneyi bulmadan önce yüklem çatısına baktım.” ifadesini kullanmıştır.

Katılımcılardan 2’sinin (%2,43) (KÖ16, KÖ35), özneyi bulma esnasında, özne ile nesneyi karıştırmamaya dikkat ettiği tespit edilmiştir. Devlet okulunda öğrenim gören kız katılımcı KÖ16, “ Özneyi buldum ve özneyi nesne ile karıştırmamaya dikkat ettim.” ifadesini kullanmıştır. Devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ35 yine aynı şekilde, “Özne ile nesneyi karıştırmamaya dikkat ettim.” ifadesini kullanmıştır.

Katılımcıların özneyi bulduktan sonra izledikleri yola bakıldığında ise, özne çeşitlerini bulduğunu söyleyen 52 (%63,41) katılımcı tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ9, “Özneyi bulup özne çeşidini yazdım.” ifadesini kullanmıştır. Devlet okulunda öğrenim gören kız katılımcı KÖ20, “Özneyi bulduktan sonra özne çeşidini bulup yazarım.” ifadesini kullanmıştır. Katılımcılardan 4’ünün (KÖ2, KÖ18, KÖ94, KÖ109), özneyi bulma esnasında sözde özneyi diğer öğelerle karıştırmamaya dikkat ettiği tespit edilmiştir. Örneğin devlet okulunda öğrenim gören kız katılımcı KÖ18, “ Sözde özneyi yüklem önüne ‘başkaları tarafından’ ifadesini getirerek buldum.” derken, özel okulda öğrenim gören erkek katılımcı KÖ94 ve kız katılımcı KÖ109, “Sözde özneye dikkat ederim.” diyerek cümlede özneyi bulurken izledikleri yolları belirtmişlerdir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlara, ilgili alanlarda yapılan çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmasına, tartışılmasına ve tartışılan konular üzerinden getirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin çalışma yaprağındaki cümleler bağlamında genel ve cinsiyete göre özneyi bulma durumları nedir?” şeklinde ifade edilen birinci araştırma sorusu doğrultusunda, öğrencilerin ölçme aracındaki cümleleri doğru cevaplama oranı %58,7; yanlış cevaplama oranı %32,4; boş bırakma oranı ise %8,7 olarak tespit edilmiştir ve öğrencilerin %50'nin üzerinde başarılı olduğu görülmüştür.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemi incelendiğinde sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı, kız ve erkek öğrencilerin ölçme aracındaki cümlelerin öznesini yaklaşık olarak aynı oranda doğru buldukları tespit edilmiştir. Grup ortalamalarına bakıldığında ise çok az bir oranla da olsa kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha başarılı olduğu görülmüştür. Arıcı (2015)'nin araştırmasında öğrencilerin dil bilgisi başarılarını ölçmek amacıyla uygulanan başarı testinde cinsiyet değişkenine bakıldığında bu çalışmadan farklı olarak anlamlı bir fark görülmüştür. Ayrıca Arıcı (2015)'nin çalışmasında erkek öğrencilerin (%45) kız öğrencilerden (%36) daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Fakat Temel (1999)'in çalışmasında ise bu çalışmanın sonucuyla paralellik gösteren kızların sözel becerilerde erkeklerden daha iyi olduğu ifadesi yer almaktadır.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemi doğrultusunda sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarında okul türüne göre anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında, gözlenen bu farkın özel okul öğrencilerinin lehine olduğu tespit

edilmiştir. Buna göre, sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları okul türüne göre incelendiğinde özel okul öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre daha başarılı olduğu söylenebilir. Arıcı (2015)'nin çalışmasında, öğrencilerin dil bilgisi başarılarını ölçmek amacıyla uygulanan başarı testinde okul türü değişkenine bakıldığında özel okul öğrencilerinin devlet okulu öğrencilerine göre daha başarılı olduğu ve bu çalışma ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları devlet okulları arasında farklılaşmakta mıdır?” alt problemi doğrultusunda sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumlarının devlet okulları arasında anlamlı bir biçimde farklılaştığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde devlet okullarının özneyi bulma başarıları ile TEOG okul başarıları paralellik göstermektedir. TEOG okul başarıları yüksek olan ve Antalya merkezde yer alan DO1 okuluna giden öğrencilerin özneyi bulma durumlarının daha iyi olduğu, onu sırasıyla TEOG okul başarıları orta seviyede olan ve Antalya merkezde yer alan DO2 okuluna ve TEOG okul başarıları düşük olan ve Antalya'nın kırsal kesiminde yer alan DO3 okuluna giden öğrencilerin izlediği tespit edilmiştir. Devlet okullarının TEOG okul başarıları ile cümlenin öznesini bulma başarılarının paralellik göstermesi doğrultusunda başarıları düşük olduğu tespit edilen okullarda başarıyı artırmaya yönelik uygulamalara yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin ölçme aracındaki cümleler bağlamında özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemi doğrultusunda sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları ile TEOG başarıları değişkeni arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin TEOG başarı puanları ile özne bulma başarıları paralellik göstermektedir. Öğrencilerin özne bulma başarılarıyla ilgili veriler incelendiğinde en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin Türkçe dersi TEOG başarıları ile özneyi bulma başarılarının paralellik göstermesi TEOG Türkçe puanı düşük olan öğrencilerin Türkçe başarılarını artırmaya yönelik ve özne konusundaki eksiklerini tamamlamaya yönelik çalışmalara yer verilmesi gerektiğini göstermektedir.

“Özne çeşidi bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları nedir?” şeklinde ifade edilen ikinci araştırma sorusu doğrultusunda öğrencilerin 5 cümleden ibaret olan sözde özneli cümleyi %67 oranında doğru cevapladıkları tespit edilmiştir. Onu %65,5 ile 20 cümlede geçen gerçek özne; %36,87 ile 8 cümlede geçen gizli özne takip etmektedir. Görüldüğü gibi öğrencilerin sözde ve gerçek öznesi bulunan cümlelerdeki başarı ortalaması yüksekken gizli özneli cümlelerde ise başarı ortalaması düşüktür. Öznesi yüklemde şahıs ekinden yola çıkılarak tespit edilen gizli özneli cümlelerde özneyi bulma başarısının düşük olması sonucunda öğrencilerin şahıs ekine ilişkin kazanımlara erişemediklerini göstermektedir. Öztürk (2004)’ün de çalışmasında belirttiği gibi cümle çözümlemesinden önce, kip, şahıs, çatı gibi eklerin öğrenciye iyi bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne çeşidi bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre, devlet okulları arasında, öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemlerine cevap aranmış ve sekizinci sınıf öğrencilerinin, her bir özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumlarının okul türüne göre, devlet okulları arasında ve öğrencilerin TEOG başarılarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları okul türüne göre incelendiğinde öznesi gerçek özne olan cümlelerin, öznesi gizli özne olan cümlelerin ve öznesi sözde özne olan cümlelerin öznesini bulmada özel okula giden öğrencilerin devlet okuluna giden öğrencilere göre daha başarılı oldukları görülmektedir.

Özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları devlet okulları arasında incelendiğinde gerçek özneli, gizli özneli ve sözde özneli cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu görülmüş, en başarısız okulun ise TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu olduğu tespit edilmiştir. Devlet okullarının TEOG okul başarıları ile özne çeşidi bağlamında cümlelerin öznesini bulma başarıları paralellik göstermiştir. Başarısı düşük olduğu tespit edilen okullarda başarıyı yükseltmeye yönelik uygulamalara yer verilmelidir.

Özne çeşidi bağlamında özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarılarına göre incelendiğinde gerçek özneli, gizli özneli ve sözde özneli cümlelerin öznesini bulmada en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne çeşidi bağlamında cümlelerin öznesini bulmada en

düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin Türkçe dersi TEOG başarıları ile özne çeşidi bağlamında cümlelerin öznesini bulma başarılarının paralellik göstermesi TEOG Türkçe puanı düşük olan öğrencilerin Türkçe başarılarını artırmaya yönelik ve özne konusundaki eksiklerini tamamlamaya yönelik çalışmalara yer verilmesi gerektiğini göstermektedir.

“Öznenin yapısı bağlamında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulma durumları nedir?” şeklinde ifade edilen üçüncü araştırma sorusu doğrultusunda 8 cümleden ibaret olan tek kelime biçimindeki özneleri %77,08 oranında doğru cevapladıkları tespit edilmiştir. Onu %60,50 ile 17 cümleden oluşan kelime grubu biçimindeki özneler; %36,87 ile 8 cümleden oluşan işaretli özneler takip etmektedir. Görüldüğü gibi öğrencilerin tek kelime biçimindeki özneleri bulmada başarı ortalamaları yüksekken, yapısı işaretli olan özneleri bulmada ise başarı ortalamaları düşüktür. Türkçe öğretmenleri özne öğretimi sırasında örnek cümleler verirken farklı özne yapısına sahip cümlelerden örnekler vermeye dikkat etmelidir. Öğrencilerin, öznesi açık ve anlaşılır şekilde verilen, tek kelime biçiminde veya kelime grubu biçiminde olan cümlelerin öznesini bulmada zorlanmadıkları söylenebilir. Fakat öznesi açık bir şekilde verilmeyen işaretli yapıdaki cümlelerin öznesini bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu durumda özne öğretiminden önce kazandırılması gereken kip, şahıs, çatı eklerinin öğrencilerde eksik olduğu bir kez daha görülmektedir. Öğrencilere özne öğretiminden önce kazandırılması gereken dil bilgisi konularının tam ve doğru bir şekilde kazandırılması çok önemlidir.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özneyi bulma durumları okul türüne göre, devlet okulları arasında, öğrencilerin TEOG başarısına göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemlerine cevap aranmış ve sekizinci sınıf öğrencilerinin, her bir özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumlarının okul türüne göre, devlet okulları arasında ve öğrencilerin TEOG başarılarına göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları okul türüne göre incelendiğinde özne yapısı kelime grubu olan cümlelerin, özne yapısı tek kelime olan cümlelerin ve özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulmada özel okula giden öğrencilerin devlet okuluna giden öğrencilere göre daha başarılı oldukları görülmektedir.

Özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları devlet okulları arasında incelendiğinde özne yapısı kelime grubu olan cümlelerin, özne yapısı tek kelime olan cümlelerin ve özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulmada en başarılı okulun TEOG okul başarısı yüksek olan DO1 okulu olduğu görülmüş, en başarısız okulun ise TEOG okul başarısı düşük olan DO3 okulu olduğu tespit edilmiştir. Devlet okullarının TEOG okul başarıları ile özne yapısı bağlamında cümlelerin öznesini bulma başarıları paralellik göstermiştir. Başarısı düşük olduğu tespit edilen okullarda başarıyı yükseltmeye yönelik uygulamalara yer verilmelidir.

Özne yapısı bağlamında özneyi bulma durumları öğrencilerin TEOG başarılarına göre incelendiğinde özne yapısı kelime grubu olan cümlelerin, özne yapısı tek kelime olan cümlelerin ve özne yapısı işaretli olan cümlelerin öznesini bulmada en yüksek başarıyı TEOG puanı 70 ve üzeri olan öğrencilerin gösterdiği, onları sırasıyla TEOG puanı 46-69 aralığında olan öğrencilerin takip ettiği ve özne yapısı bağlamında cümlelerin öznesini bulmada en düşük başarıyı TEOG puanı 0-45 aralığında olan öğrencilerin gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin Türkçe dersi TEOG başarıları ile özne yapısı bağlamında cümlelerin öznesini bulma başarılarının paralellik göstermesi TEOG Türkçe puanı düşük olan öğrencilerin Türkçe başarılarını artırmaya yönelik ve özne konusundaki eksiklerini tamamlamaya yönelik çalışmalara yer verilmesi gerektiğini göstermektedir.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özne yapısı bağlamında ölçme aracındaki cümlelerde özne bulma ile ilgili yaptıkları hatalar nelerdir?” şeklinde ifade edilen dördüncü araştırma sorusu doğrultusunda kelime grubu yapıları öznelere öğrencilerin en çok *“kelime grubu bölme hatası”* yaptığı tespit edilmiştir. Öznesinin kelime grubu isim tamlaması olan cümlelerde yapılan yanlışlar incelendiğinde en çok isim tamlamasının *“tamlayanına”* özne deme hatası yapıldığı, öznesinin kelime grubu sıfat tamlaması olan cümlelerde ise en çok sıfat tamlamasının *“tamlananına”* özne deme hatası yapıldığı tespit edilmiştir. Fiilimsi unsuru bulunan cümlelerde hata oranının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Atak (2013)’in çalışmasında da kelime grubu bölme hatasının yüksek oranda yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sorunun düzeltilmesi için öncelikle öğrencilere kelime grubu bilgisi eksiksiz ve tam olarak kazandırılmalıdır. Hatta kelime grubu bilgisinden de önce isim ve sıfat tamlamaları bilgisi, sıfat ve fiil bilgisi öğrenciye kazandırılmalıdır. Bu durumda Öztürk (2004) ve Üstten (2014)’in çalışmalarında da yer verilen sözcük bilgisi üzerinde durulmalı, cümleyi doğru ve düzgün anlamak, kelime türünü iyi bir şekilde kavramak için

kelime grupları konusuna önem verilmelidir. Türkçe öğretmenlerinin, öğelerin öğretimi esnasında kelime gruplarının bölünemeyeceği hususunu öğrencilere sık sık hatırlatmaları faydalı olacaktır. Kelime grubu bilgisine sahip olmayan öğrenci cümle çözümlenmeleri sırasında kelime grubu bölme hatası yapmaya devam edecektir.

Bunun yanında “*cümlenin başka bir unsuruna özne deme hatası*” da çok yapılmıştır. Tek kelime yapı ve işaretli yapı öznelerde en çok başka bir unsura özne deme hatası yapılmıştır. Yükleme emir 2. şahıs çekiminde olan fiil cümlelerinde cümle dışı ögeye özne deme hatasının çok yapıldığı tespit edilmiştir. Başta belirtilen nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısına özne deme hatası yapıldığı görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin cümlenin diğer öğelerini de tam olarak kavrayamadıkları, bu konularda da çalışmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Ayrıca öğeleri tam olarak kavrayamamaları sebebiyle özneyi bulmak için yükleme sorulan soruların da öğrencileri yanlış yönlendirdiği düşünülmektedir. Yapıldığı görülen diğer bir hata ise cümle dışı unsura özne deme hatasıdır. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda cümle dışı öğelerin yer almamış olması ve öğrencilere cümle dışı öğelerin öğretilmemesi cümle dışı öge ve özne ayrımını zorlaştırdığı düşünülmektedir. Verilen cümle dışı ögeli cümlelerin yüklemeleri birinci kişi ekini almıştır. Fakat üçüncü şahıs eki almış yükleme uyumlu olabilecek cümle dışı öğelere özne denmesi, öğrencilerin yüklem şahıs ekine bakmadıklarını, Türkçe derslerinde şahıs ekinin yeterince vurgulanmadığını göstermektedir.

“*Türkçe öğretmenlerinin özneyi öğretme ve buldurma ile ilgili izledikleri yollar nelerdir?*” şeklinde ifade edilen beşinci araştırma sorusuna ilişkin bulgular irdelendiğinde, Türkçe öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun (n=10, %90,90) cümlede özneyi bulmadan önce ilk olarak yükleme buldurduğunu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 7’sinin (%63,63), özneyi bulmadan önce, yüklemden sonra bulunması gereken ögenin özne olduğunu öğrettiği tespit edilmiştir. Bu öğretmenler, yükleme soru sorarak özneyi buldurmakta ve belirtisiz nesne için de yükleme sorulan kim? ve ne? sorularının karışıklık yaratabileceğini, öğrencilerin belirtisiz nesneyi özne gibi algılayabileceklerini düşünerek yüklemden sonra hemen öznenin bulunması gerektiğini öğrencilerine öğretmektedirler. Katılımcılardan 7’sinin (%63,63) özneyi bulmadan önce, cümlede işi yapan ögenin özne olduğunu öğrettiği tespit edilmiştir. “Özneyi bulmak için yükleme sorulacak soruları öğretirim.” diyen katılımcı sayısı ise 10’dur (%90,90). Bu katılımcılardan bazılarının özneyi “kim” ve “ne” sorularını sordurarak buldurduğunu, bazılarının ise “yapan kim-ne”, “olan kim-ne”

sorularını sordurarak buldurduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 1 kişi (%9,09) ise, öğrencilerine ezber bilgiler vermediğini, bunun yerine öğrencilerine öznenin mantığını kavratarak özneyi buldurduğunu ifade etmiştir. Çolak (2013)'in çalışmasında dil bilgisi derslerinin, ezbere dayalı bir yaklaşımla anlatılmaya devam edildiği görülmüştür. Bu çalışmada da 11 Türkçe öğretmeninden elde edilen bulgular incelendiğinde ezbere dayalı öğretimin devam ettiği görülmektedir. 11 katılımcıdan 10'u "*Özneyi bulmak için yükleme sorulacak soruları öğretirim.*" ifadesini kullanmıştır. Sadece 1 katılımcı öğrencilerine ezber bilgiler vermediğini, bunun yerine öğrencilerine öznenin mantığını kavratarak özneyi buldurduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin öğrencilerine özneyi buldururken nasıl bir yol izlediğine baktığımızda ise, katılımcılardan 10'unun (%90,90) yükleme soru sorarak özneyi buldurduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 5'inin (%45,45), öğrencilerine, özneyi bulma esnasında belirtisiz nesne ile özneyi karıştırmamaları gerektiğini söylediği tespit edilmiştir. Katılımcılardan 1'inin (%9,09), cümlede özneyi buldurmadan önce yüklem şahıs ekine baktığı tespit edilmiştir. Büyükkız (2009)'in çalışmasına bakıldığında öğrenci kâğıtları, anlatım bozukluğu bakımından değerlendirilmiş ve 311 anlatım bozukluğundan 31'ini özne yüklem uyumsuzluğu olarak tespit etmiştir. Bu çalışmada 11 katılımcıdan sadece 1 kişi öğrencilerine özne yüklem uyumundan bahsettiğini belirtmiştir. Gizli özneli cümleler üzerinde bol bol öge tahlilleri yapılmalı, özellikle özneye yüklem şahıs ekinin uyumlu olması gerektiği vurgulanmalıdır.

Canlı-cansız, soyut-somut varlıkların özne olabileceğini belirten 3 katılımcı (%27,27) tespit edilmiştir. Katılımcıların 1'inin (%9,09), özneyi buldururken öznenin cümlede yalın hâlde bulunduğunu belirttiği tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından öznenin yalın hâlde bulunduğunun belirtilmemesi cümlenin ek almış başka unsurlarına özne deme hatasını artırdığı düşünülmektedir. Katılımcıların 2'sinin (%18,18), cümlede yapısı kelime grubu olan öznelerin parçalanmaması gerektiğini belirttiği tespit edilmiştir. Araştırmanın dördüncü problem cümlesi doğrultusunda kelime grubu yapıları öznelerde öğrencilerin en çok "*kelime grubu bölme hatası*" yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler özne öğretimi esnasında öğrencilerine, cümlenin öznesinin yapısına dikkat etmeleri, yapısı kelime grubu biçiminde olan özneleri bölmeleri gerektiğinin üzerinde durmalıdır.

Katılımcıların özneyi bulduktan sonra nasıl bir yol izlediklerine bakıldığında ise 5'inin (%45,45), özneyi bulmayı öğrettikten sonra özne çeşitlerini açıkladığı ve örnekler verdiği tespit edilmiştir. Araştırmanın ikinci problem cümlesi doğrultusunda öğrencilerin en çok öznesi gizli öznesi olan cümlelerde başarısız olduğu sonucuna varılmıştır. Gerçek özne ve sözde özne öğretimine de önem verilmeli ancak gizli öznelerin öğretimi üzerinde daha çok durulmalı daha çok önem verilmelidir. Katılımcıların 2'sinin (%18,18), özneyi buldururken değişik cümle yapılarında örnekler verdiği tespit edilmiştir. Öğretmenler özne çeşitlerini anlatırken farklı yapılarda, farklı türlerde örnek cümleler vermelidir. Çözümlemesi daha basit olan, kelime sayısı az olan cümlelerle başlayıp zor örneklerle de yer vermelidirler. Anlam bakımından farklı cümlelere yer vermelidirler. Özneyi bulduktan sonra bol etkinlik yaptırırım diyen 2 (%18,18) katılımcı tespit edilmiştir. Öğretmenler özne öğretimi sırasında bütün öğrencilerin derse katılımını sağlamalı, bol etkinliklerle cümle çözümlenmeleri yapmalıdırlar.

“Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin özneyi bulurken izledikleri yollar nelerdir?” şeklinde ifade edilen altıncı araştırma sorusuna ilişkin katılımcıların verdiği cevaplar irdelenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda ölçme aracındaki açık uçlu soruya cevap veren öğrencilerin hepsinin (n=82, %100) cümlede özneyi bulmadan önce yüklemi bulduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların 1'inin özneyi bulmadan önce devrik cümleleri kurallı hâle getirip özneyi bulduğu tespit edilmiştir.

Özne bulma esnasında izlenen yollara bakıldığında ise, katılımcıların büyük çoğunluğunun (n=75, %91,46), özneyi bulmak için yükleme soru sorduğu tespit edilmiştir. Beşinci araştırma problemimin verilerine bakıldığında öğrencilerin %91,46'sının özneyi bulmak için yükleme soru sorması katılımcı öğretmenlerin verdiği cevaplar ile paralellik göstermektedir. “Özneyi bulmak için yükleme sorulacak soruları öğretirim.” diyen katılımcı öğretmen sayısı 10'dur (%90,90). Bu katılımcılardan bazılarının özneyi “kim” ve “ne” sorularını sordurarak buldurduğu, bazılarının ise “yapan kim-ne”, “olan kim-ne” sorularını sordurarak buldurduğu tespit edilmiştir. Özneyi bulmak için yükleme “kim” ve “ne” sorularını soran 70 öğrenci tespit edilmiştir. Katılımcı öğrencilerin 5'inin özneyi bulmak için yükleme “yapan ne-kim”, “olan ne-kim” sorularını sorduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan 1'inin verdiği cevapta, öznenin varlığını cümlede hissettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların 3'ünün yükleme gelen şahıs ekine dikkat ettiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, öznesi gizli özne olan cümlelerde başarı oranının düşük olmasının sebebinin

gösterir niteliktedir. 82 öğrenciden sadece 3'ü özne yüklem uyumuna dikkat ettiğini, yükleme gelen şahıs ekine baktığını ifade etmiştir. Özne öğretimi sırasında özne yüklem uyumunun öğretimine önem verilmelidir. Katılımcıların 3'ünün yüklem çatısının etken/edilgen oluşuna dikkat ettiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan 2'sinin özneyi bulma esnasında, özne ile nesneyi karıştırmamaya dikkat ettiği tespit edilmiştir. Araştırmanın dördüncü problem cümlesinin sonuçları arasında yer alan cümlenin başka ögesine özne deme hatalarına bakıldığında cümlenin belirtili ve belirtisiz nesnesine özne deme hatasının çok sık yapıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmanın beşinci problem cümlesinde katılımcı öğretmenlerden 5'inin (%45,45), öğrencilerine, özneyi bulma esnasında belirtisiz nesne ile özneyi karıştırmamaları gerektiğini söylediği tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere özne öğretimi sırasında nesne ile öznenin karıştırılmaması konusuna daha çok önem verilmelidir.

Katılımcıların özneyi bulduktan sonrasında izledikleri yola bakıldığında ise, özne çeşitlerini bulduğunu söyleyen 52 katılımcı tespit edilmiştir. Katılımcılardan 4'ünün özneyi bulma esnasında sözde özneyi diğer ögelerle karıştırmamaya dikkat ettiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin sözde özneli cümlelerdeki başarı oranı %67'dir. Öğretmenler sözde özneli cümlelerde başarıyı artırmak için özne öğretiminden önce fiilde çatı konusunu öğrencilere iyi bir şekilde kavratmalıdırlar. Özne çeşitlerinin öğretimini bol etkinlikler ve örnekler ile desteklemelidirler.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Özne öğretimi açısından özel okullar ile devlet okulları arasındaki başarı farkının hangi durumlardan kaynaklandığı tartışılmalıdır. Bu başarı farkının okulun imkânlarından mı yoksa öğretmen, aile, çevre faktörlerinden mi kaynaklandığı araştırılıp çözüm aranmalıdır.
- Devlet okullarının TEOG okul başarıları ile cümlenin öznesini bulma başarılarının paralellik göstermesi başarısı düşük olduğu tespit edilen okullarda başarıyı yükseltmeye yönelik çalışmaların yapılması gerektiğini göstermektedir.

- Öğrencilerin Türkçe dersi TEOG başarıları ile özneyi bulma başarılarının paralellik göstermesi TEOG Türkçe puanı düşük olan öğrencilerin Türkçe başarılarını artırmaya yönelik ve özne konusundaki eksiklerini tamamlamaya yönelik çalışmalara yer verilmesi gerektiğini göstermektedir.
- Özne çeşidi bağlamında bakıldığında gizli öznenin öğretimine daha çok önem verilmelidir. Gizli özne içeren cümlelerle bol bol öge tahlilleri yapılmalı, özellikle özneye yüklem şahıs ekinin uyumlu olması gerektiği vurgulanmalıdır.
- Özne yapısı bağlamında bakıldığında işaretli yapı öznelerin öğretimine daha çok önem verilmelidir.
- Özne öğretiminden önce kelime grubu bilgisi eksiksiz ve tam olarak kazandırılmalıdır. Hatta kelime grubu bilgisinden de önce isim ve sıfat tamlamaları bilgisi, sıfat ve fiil bilgisi öğrenciye kazandırılmalıdır.
- Özneyi bulmak için yükleme soru sormadan önce yüklem şahıs ekine bakılmalıdır. Sorudan önce yüklem şahıs ekine bakılırsa hata oranının azalacağı düşünülmektedir.
- Öznenin yalın hâlde bulunduğu belirtilmelidir. Bu durumda cümlenin ek almış başka öğelerine özne deme hatasının azalacağı düşünülmektedir.
- Cümle dışı unsurların öğretimine önem verilmelidir.
- Öğretmenler özne çeşitlerini anlatırken farklı yapılarda, farklı türlerde örnek cümleler vermelidir. Çözümlemesi daha basit olan, kelime sayısı az olan cümlelerle başlayıp zor örneklere de yer vermelidirler. Anlam bakımından farklı cümlelere yer vermelidirler.
- Özne öğretimi sırasında nesne ile öznenin karıştırılmaması konusuna daha çok önem verilmelidir.
- Dil bilgisi öğretimi ve özne öğretimi sırasında öğrenciler gözlemlenmelidir. Eğer öğrencilerin anlamada, kavramada sorun yaşadığı tespit edilmişse öğretmen derste kullandığı strateji, yöntem ve tekniğini değiştirmelidir.
- Cümleyi doğru ve düzgün anlamak cümlenin öznesini doğru bulmak için çok önemlidir. Bu durumda öğrenciler bol bol kitap okumalıdır.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Özne öğretimiyle ilgili çalışmalar zenginleştirilmelidir.

- Alanda diğer cümle ögelerini bulmaya, kavramaya yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Alan yazın taraması yapıldığında okullarda uygulamaya, sorunları tespit etmeye ve çözüm önerilerinde bulunmaya yönelik araştırmaların eksikliği görölmüştür. Tasviri/betimleyici yöntem kullanılarak yapılan çalışmalar yerine sorun tespiti ve çözüm önerilerine yönelik çalışmaların zenginleştirilmesi gerekmektedir.
- Özne öğretimi ve dil bilgisi alanında öğrenci ve öğretmenlerin görüşlerini, sorunlarını, fikirlerini daha geniş bir şekilde ele alacak uygulamaya yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Ortaokul öğrencilerinin yanı sıra lise öğrencilerine ve Türkçe öğretmeni adaylarına yönelik benzer çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akça, E. (2010). *Türkiye Türkçesinde ara söz-ara cümle* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*.(1. Cilt). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Arıcı, A.F. (2009). İlköğretim öğrencilerinin dil bilgisi etkinliklerindeki başarılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47-51.
- Aryılmaz, S. (2015). Türkçenin söz diziminde seslenmeler ve seslenme öbekleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 54, 31-50.
- Atak, D. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin cümlenin öğelerini ayırmada yaşadıkları sorunlar üzerine bir sınıflama çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 5 (1), 143-159.
- Balyemez. S. (2016). *Dil bilgisi üzerine açıklamalar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin grameri*.(1. Basım 1974).(2. Baskı). Ankara: Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu Türk dil kurumu yayınları: 528. Türk tarih kurumu basım evi.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Büyükkız, K. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin söz dizimi ve anlatım bozuklukları üzerine bir araştırma. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4, 167-178.

- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (23.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çolak, F. (2013). *Türkçe dil bilgisi öğretiminin genel sorunları ile alan literatüründeki tartışmalı konuların ilköğretim ikinci kademe dil bilgisi öğretimine yansımaları ve çözüm önerileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Delice, İ. (1998). Türkçe sözdiziminde özne. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 6, 191 – 208.
- Delice, H. (2007). *Türkçe sözdizimi*. İstanbul.
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2012). *Türk dili el kitabı* .(6. Baskı). Ankara: Grafiker yayınları.
- Demir, T. (2006). *Türkçe dil bilgisi*. Ankara: Kurmay Kitap/ Yayın.
- Demirci, K. (2007). *Türkçedeki bazı anlatım bozukluklarına dilbilimsel bir yaklaşım*.1. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, Isparta, 229-235.
- Demirel, Ö. (2002), *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ediskun, H. (1985). *Türk dil bilgisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Erdem, İ. (2008). Öğretmen görüşlerine göre dil bilgisi konularının öğretilme güçlükleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 85-105.
- Ergin, M. (1976). *Türk dili dersleri I*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları/Kanaat Yayınları.
- Ergin, M. (1985). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (1999). *Üniversiteler için Türk dili*. İstanbul: Bayrak Basın/ Yayın/ Tanıtım.

- Erkul, R. (2007). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları. (6. Baskı).
- Gencan, T.N. (2001). *Dil bilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Göçer, A. (2008). Türkçe dil bilgisi öğretiminde çözümleme yönteminin kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 101-119.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin söz dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe dil bilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilim ve dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin söz dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin dil bilgisi*. (2. Baskı).Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (1997). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede söz dizimi* . Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede söz dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kerimoğlu, C. (2006). Türkçe dil bilgisi öğretiminde söz dizimi ile ilgili kabuller üzerine II (Cümle Ögeleri). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 119-129.
- Kerimoğlu, C. (2008). Özne yüklem uyumu bakımından farklı bir cümle tipi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/7, 749-756.
- Kilmen, S. (2015). *Eğitim araştırmaları için uygulamalı istatistik*. Ankara: Edge Akademi.
- Koç, N. (1990). *Yeni dil bilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Koç, N. (1996). *Yeni dil bilgisi*. (3.baskı).İstanbul: İnkılâp Yayınları.

- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kükey, M. (1975). *Uygulamalı örneklerle Türkçenin sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- MEB. (2009a). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. 1994. Beverly Hills: Sage Publications.
- Öztürk, E. (2004). Cümle, kelime grupları ve kelime öğretimi. *Türk Dili Dergisi*, 635, 687-691.
- Paçacıoğlu, B. (1987). *Türk dili dersleri*. Ankara: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No:18.
- Sencer, M. (1989). *Toplumbilimlerinde yöntem*. İstanbul: Beta Basım.
- Solmaz, M. (2010). *Ortaöğretim dil bilgisi kitapları üzerine dil bilimi açısından bir değerlendirme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Temel, F. (1999). 0-6 yaş çocuklarında dilin kazanılması. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 572, 715-722.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, N. E. (2004). Dünya dillerinden örnekleriyle dil bilgisinin temel kavramları 8. Türkçe üzerine tartışmalar. *Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi*, 39, İstanbul.
- Üstten, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin yazma çalışmalarında kullandıkları kelimelerin türleri üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Language Academy*, 2/3, 233-242.

Üstünova, K. (2000). Türkçede asıl unsurlar: özne ile yüklem. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları, C. 2000/1, 582, 489-497.

Üstünova, K. (2006). Yüklem, yalnız özneyi mi içinde taşır?. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11, 241-250.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK-1 Ölçme Aracı

Okulu :

Cinsiyeti :

Türkçe Teog Puanı:

Aşağıda verilen cümlelerin öznesini bulunuz ve özne çeşidini yazınız.

1. Bu şehirde gece gündüz düdük sesi duyuluyor.
2. Edirne'deki Selimiye Camisi o kadar güzel ki anlatamam.
3. KONSERVE kutularını kullanarak evinizde saksı yapabilirsiniz.
4. Dünyanın en ünlü balinası kara sularımızda görüldü.
5. Elinde, kuyruğundan yakaladığı küçük ve kara bir kedi vardı.
6. Ay'ın atmosferi gündüz vakti mavidir.
7. Okula gitmek zor.
8. Ormanlar, maziye hatırlatan gölgeli yollar, sürü hâlinde uçuşan kuşlar, beni daima etkilemiştir.
9. Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer alıyor Beyazıt.
10. Anadolu'nun yanık yüreği, atan damarıdır Türküler.
11. Köyden dönünce gel.
12. Şair, şiirlerinde toplumsal sorunları dile getirdi.
13. Çiçekler sulanıyor.
14. Edip Cansever'in şiiri aşinalar içinde yaşayan bir adamı anlatıyor.

15. Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen çay Türkiye'nin her köşesinde sürekli demlenir.
16. Bahçeye ekilenlerin hepsi zamanından önce yeşerdi.
17. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen anaların gözyaşları dindi.
18. Pek uzak değil kış.
19. Şiir okuyuşu çok beğenilmiş.
20. Bana acele cevap yaz.
21. Elimden tuttu kardeşim.
22. Akdeniz'in bu şirin köşesinden geçenler Kale'yi mutlaka görürler ve hikâyesini öğrenmeden oradan ayrılmazlar.
23. O gitmiş, ben gitmişim.
24. Sevgili arkadaşım, uzun zamandır sana mektup yazamıyorum.
25. Küçük Sinan, dedesiyle her gittiği yeri böyle inceler, ona bazı şeyler sorardı.
26. Bereketli sofralar sunardı bize yıldızı bol gökler.
27. Efendiler, müsaade buyurursanız size bir sual sorayım.
28. Üzümlü çok seven Bey'in kızı da bu sepeti doğruca odasına çıkarttırır.
29. İyi bir dinleyici sabırlıdır.
30. Kayan ile Tukuz esaretten kurtulup Göktürk yurduna geldiler.
31. **Özneyi bulurken hangi yolu izlediniz, nelere dikkat ettiniz?**

EK-2 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Bu form Akdeniz Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında yapılmakta olan bir araştırma nedeniyle Türkçe Öğretmenleri tarafından doldurulacaktır.

Yaşı	☐ 21-29 ☐ 30-39 ☐ 40-Üstü
Cinsiyeti	☐ Kadın ☐ Erkek
Mezun Olduğu Branş	☐ Türkçe Öğretmenliği ☐ Edebiyat Öğretmenliği ☐ Diğer
Eğitim Durumu	☐ Lisans ☐ Lisansüstü
Kıdem Yılı	☐ 0-5 ☐ 6-10 ☐ 11-Üstü
Okul dersleri dışında ders(kurs, halk eğitim kursu, özel ders, etüt vb.) verdiniz mi?	☐ Evet ☐ Hayır Cevabınız “ Evet ” ise Kısaca açıklayınız.

1. Özneyi öğretirken nelere dikkat ediyorsunuz, cümlede özne buldurma alıştırmalarında nasıl bir yol izliyorsunuz? Açıklayınız.

EK-3 Tez İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/06/2017-E.77582

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 36380087-302.08.01-E.77582
Konu : Burcuğül BİLGİN

12/06/2017

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALINA

İlgi : 09/06/2017 tarihli ve 50913635-605.01-E.76815 sayılı yazı.

İlgi yazı gereği, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı Prof. Dr. Yusuf TEPELİ danışmanlığındaki 20145414005 numaralı öğrencisi Burcuğül BİLGİN in "Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Cümle Ögesi Olarak Özne'yi Bilişsel Alan Basamaklarından Analiz Düzeyinde Kavrama Durumları Üzerine Bir Çalışma" isimli tez çalışması kapsamında ilimiz Konyaaltı Dr. Cahit Ünver Ortaokulu, Abdurrahman Neriman Bileydi Ortaokulu, Deniz Koleji, Muratpaşa Fatih Ortaokulu, Sınay Koleji, Dumlupınar Ortaokulu, İsmail Hakkı Kaya Ortaokulu ve Kepez Habibler Ortaokulunda uygulama yapabilmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 30.05.2017 tarih ve 7870058 sayılı yazısı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzadır
Doç.Dr. Mehmet GANBULAT
Müdür

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Burcuğül BİLGİN'in "Ortaokul 8.Sınıf Öğrencilerinin Cümle Ögesi Olarak 'Özne'yi Bilişsel Alan Basamaklarından Analiz Düzeyinde Kavrama Durumları Üzerine Bir Çalışma" adlı araştırmasını, İlimiz Konyaaltı Dr.Cahit Ünver Ortaokulu,Abdurrahman Neriman Bileydi Ortaokulu,Deniz Koleji,Muratpaşa Fatih Ortaokulu,Sınav Koleji, Dumlupınar Ortaokulu, İsmail Hakkı Kaya Ortaokulu, Kepez Habibler Ortaokulunda uygulama isteği ile ilgili 15/05/2017 tarih ve 16871 sayılı yazısı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme ve İnceleme komisyonumuz tarafından, 29/05/2017 tarihinde incelenerek "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi" esaslarına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Komisyonumuzca, "Ortaokul 8.Sınıf Öğrencilerinin Cümle Ögesi Olarak 'Özne'yi Bilişsel Alan Basamaklarından Analiz Düzeyinde Kavrama Durumları Üzerine Bir Çalışma" isimli araştırmasını,İlimiz Konyaaltı Dr.Cahit Ünver Ortaokulu, Abdurrahman Neriman Bileydi Ortaokulu, Deniz Koleji, Muratpaşa Fatih Ortaokulu,Sınav Koleji, Dumlupınar Ortaokulu, İsmail Hakkı Kaya Ortaokulu, Kepez Habibler Ortaokulunda öğrenim gören 8.sınıf öğrencilerine ve görevli öğretmenlere, Okul Müdürlüklerinin bilgisi, takibi ve sorumluluğunda, bahse konu Genelge ve çalışma takvimi doğrultusunda, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapılması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun iki örneğinin CD ortamında Müdürlüğünüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 23/02/2015 tarih ve 5347 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Mehmet KARAKAŞ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
29.05.2017

Yüksel ARSLAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Suğuluca Mah. Hamidiye Cad. MERKEZ/ANTALYA
E-posta: proje@ilmeb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mehmet KARAKAŞ Md. Yrd.
Tel: (0 242) 238 40 00
Faks: (0 242) 238 41 11

EK-4 Bildirim Sayfası

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07/06/2018

Burcugül BİLGİN

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Burcugül BİLGİN

Doğum Yeri ve Tarihi : Alanya/1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi : burcugul.bilgin@gmail.com

Tel :

Tarih : 05/07/2018

Turnitin Orijinallik Raporu

Burcu Bilgin tarafından
burcu tez (YÜKSEK LİSANS TEZLER) den

01-Ağu-2018 15:27 +03' de işleme
kondu
NUMARA: 986792067
Kelime Sayısı: 31809

Benzerlik Endeksi

%10

Kaynağa göre Benzerlik

İnternet Sources:	%9
Yayınlar:	%4
Öğrenci Ödevleri:	N/A

kaynaklar:

- 1 1% match (15-Nis-2016 tarihli internet)
http://egitimbilim.akdeniz.edu.tr/wp-content/uploads/2016/04/TEZYAZIM-KLAV/UZU_20160415.pdf
- 2 < 1% match (14-Oca-2012 tarihli internet)
[http://turuz.info/Sozluk/0177-Qiramer%20terimleri%20sozloyu-zeynep%20gorxmaz\(1,270KB\).doc](http://turuz.info/Sozluk/0177-Qiramer%20terimleri%20sozloyu-zeynep%20gorxmaz(1,270KB).doc)
- 3 < 1% match (07-Şub-2018 tarihli internet)
http://dosyayukleme.ahievran.edu.tr/dosyalar/6-sERFET_sAPMAZ.pdf
- 4 < 1% match (20-Ara-2015 tarihli internet)
<http://dSPACE.trakya.edu.tr:8080/jspui/bitstream/1/1710/1/141.pdf>
- 5 < 1% match (25-Kas-2014 tarihli internet)
<http://www.masonrysociety.org/MSJC/2011MSJC-WD/Working%20Draft%20of%20Changes%20to%202008%20MSJC%20-%20Public%20Comment%20Version%202010-06-30.pdf>
- 6 < 1% match (16-Nis-2015 tarihli internet)
<http://www.cokbilgi.com/yazi/kiz-kalesi-efsanesi-mersin-saim-sakaoglu/comment-page-1/>
- 7 < 1% match (16-Ara-2014 tarihli internet)
<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/551/372969.pdf?sequence=1>
- 8 < 1% match (06-Haz-2015 tarihli internet)
<http://aba.kilis.edu.tr/dosyalar/tezler/FARUK%20C3%87OLAK%20YWC%20KSEK%20L%C4%B0SANS%20TEZ%C4%B0.pdf>
- 9 < 1% match (25-Şub-2012 tarihli internet)
[http://turuz.info/Dil/0434-Arabca%20Ve%20Turkcede%20Cumle%20Yapisi-Yabancilara%20Arabca%20Cumle%20Oghretimi-Qarshitsa%20Chozumleme%20\(Tahriran%20Aydin\)%20\(Ankara-2007\).pdf](http://turuz.info/Dil/0434-Arabca%20Ve%20Turkcede%20Cumle%20Yapisi-Yabancilara%20Arabca%20Cumle%20Oghretimi-Qarshitsa%20Chozumleme%20(Tahriran%20Aydin)%20(Ankara-2007).pdf)
- 10 < 1% match (27-May-2015 tarihli internet)
<http://www.turkdili.gen.tr/cumle-bilgisi.html>
- 11 < 1% match (yayınlar)
ATLI, Abdullah, KAYA, Aşim and MACİT, Zerrin Bölükbaşı, "İlköğretim II. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerinin incelenmesi", İnönü Üniversitesi, 2010.
- 12 < 1% match (20-May-2015 tarihli internet)
<http://library.cu.edu.tr/tezler/7526.pdf>
- 13 < 1% match (06-Eki-2009 tarihli internet)
<http://library.cu.edu.tr/tezler/5667.pdf>
- 14 < 1% match (yayınlar)
ÖZCANER, Gökhan, "TÜRKİYE TÜRKÇESİNİN SÖZ DİZİMİ ÜZERİNE BİR AÇIKLAMALI KAYNAKÇA DENEMESİ", Erzincan Univ. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2015.
- 15 < 1% match (07-Haz-2018 tarihli internet)
<http://inesec2016.ineseg.org/proceedingbooks/EducationProceedingBook.pdf>
- 16 < 1% match (17-Kas-2015 tarihli internet)
http://www.researchgate.net/publication/274447714_Orteretim_Ders_Kitaplarındaki_Sz_Dizimiyle_Igili_Konular_zerine_Bir_Deerlendirme